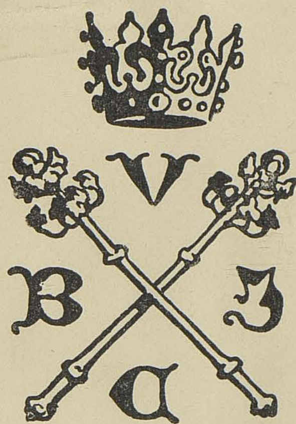

12.

XXXIV

USTAWY
CYWILNE
DLA
GALICYI WSCHODNIEY.

CZĘŚĆ DRUGA.

W WIEDNIU
drukiem Józefa Hraſzańskiego, C. K. Niemieckiego, i Polskiego nadwornego Typografa, i Bibliopoli.

1797.

REGESTR ROZDZIAŁOW

CZĘŚCI DRUGIEY.

kar.

ROZ-

kar.

ROZDZIAŁ IV.

ROZDZIAŁ V.

ROZDZIAŁ VI.

ROZDZIAŁ VII.

ROZDZIAŁ VIII.

ROZDZIAŁ IX.

ROZDZIAŁ X.

ROZ-

ROZDZIAŁ I.

O rzeczach, i ich prawnym podziale.

---

§. 1.

Wszyſtko, co tylko ſię od oſób różni, i do ludzkiego służy używania, w prawnym rozumieniu rzeczą ſię nazywa.

§. 2.

Póki nikt do iakiey rzeczy prawa wyłączaiącego nie ma, póty ieſt dla wſzyſtkich ludzi powſzechną; ieżli zaś

kto do niey ſzczególne ma prawo, wtedy rzeczą przypadłą, albo uroſzczoną zowie ſię. Takiego rodzaiu ſą: dziedzictwo ieſzcze nieobięte, i skarb ieſzcze nieznaleziony.

§. 3.

Rzeczy, które w granicach kraiu znayduią ſię, nie wſzyſtkim ludziom ſą pospolite, lecz albo do powſzechności kraiowey ogólnie, albo do pewnych iey wſpółczłonkow należą.

§. 4.

Rzeczy, które ogólnie do kraiu należą, dzielą ſię na dwoiſte rodzaie: to ieſt: albo ſą dla pospolitego publicznego używania wſzyſtkich wſpółczłonkow przeznaczone, iako to: gościńce, ſtrumienie, rzeki, porty, i brzegi morskie; a wtedy pospolitym, czyli publicznym dobrem nazywaią ſię.

§. 5.

§. 5.

Albo nie każdemu obywatelowi do wolnego używania dozwolone, tylko na zaſtąpienie powſzechności potrzeb przeznaczone ſą, iako to: mennica, poczta, i inne dochody królewskie, dobra kameralne, kopalnie górnicze, i żupy ſolne, dochody z podatkow, z cła, i innych danin, a wtedy maiątkiem powſzechności zowią ſię.

§. 6.

Wſpółczłonkami cywilnego ſpołeczeńſtwa albo ſą zgromadzenia, albo poiedyńcze oſoby.

§. 7.

Rzeczy do zgromadzenia należące w dwoiakim ſtoſunku zoſtaią: niektóre z tych, iako to kościoły, publiczne place, ſtudnie, potoki, paſtwisko, drogi, służą do używania każdego wſpółczłonka, i zowią ſię dobrem zgromadzenia.

§. 8.

Inne zaś, iako to: domy, grunta, kapitały, i tym podobne rzeczy nikt dla swego szczególnego zysku użytkować nie może; dochody ztąd przeznaczone są do zastąpienia wydatkow zgromadzenia, i zowią się maiątkiem zgromadzenia.

§. 9.

Co ani w publicznych, ani w zgromadzenia dobrach nie iest zaięte, należy do osób poiedyńczych w powszechności, i zowie się dobrem prywatnym. Do niego nietylko maiątek zgromadzenia, iako osoby moralney, ale też ten maiątek monarchy, który nie iako głowa naywyższa cywilnego społeczeństwa, lecz iako prywatny maiątek posiada, liczyć się ma.

§. 10.

Przepisy względem używania publicznego dobra, i maiątku powszechności, w prawach powszechności, a względem używania dobra zgromadzenia, w poli-

ty-

tycznych rozporządzeniach ſą zawarte. Czego zaś prawo względem prywatnego dobra wymaga, to ieſt: iak te dobro ſpoſobem prawnym nabyte, utrzymane, i na drugich przenieſione bydź może? uſtawy cywilne ſtanowią; według tych uſtaw te także ſpory ſądzone będą, które między właścicielami dobra prywatnego, a rządzcami powſzechności, i maiątku zgromadzenia zachodzą.

§. 11.

Z rozmaitey rzeczy iſtoty, czynności, i prawa do tychże rzeczy ściągaiące ſię rozmaitego ztąd przeznaczenia nabieraią; według tey iſtoty dzielą ſię one daley: na zmysłowe, i niewidzialne, na ruchome, i nieruchome, ną znikome i nieznikome, na ſzacowne, i nieſzacowne, na podzielne, i niepodzielne.

§. 12.

Zmysłowe rzeczy ſą: które pod zmysły wpadaią, n. p. domy, łąki,

zwièrzęta; niewidzialne zaś, które tylko przez ludzkie poięcie znayduią ſię. n. p. prawo polowania, rybołowſtwa, i inne wſzelkie prawa.

§. 13.

Rzeczy, które bez uſzkodzenia iſtoty ſwey, i części, z których ſię składaią, z mieyſca na mieyſce przenieſione bydź mogą, ſą ruchome; a w przeciwnym razie nieruchome. Uſtawa iednak, lub wola właściciela rzecz z natury ruchomą może uznać za nieruchomą.

§. 14.

Trawa, drzewa, owoce, i wſzyſtkie do używania zdolne rzeczy, które ziemia na ſwey powièrzchni wydaie, póty ſą nieruchomym maiątkiem, póki od gruntu nie ſą odłączone, tudzież ryby w ſtawie, i zwierzyna w leſie wtedy dopiero ſtaią ſię dobrem ruchomym, kiedy ryby w ſtawie wyłowione,

wione, a zwierzyna złapaną, albo ubitą została.

§. 15.

Przytym zboże, drzewo, pafza dla bydła, i inne tym podobne, chociaz iuż zebrane ziemiopłody, równie wfzelkie bydło, i wfzelkie do nieruchomego dobra należące narzędzia, i gofpodarskie fprzęty tyle za nieruchome rzeczy miane będą, ile te nie do fpotrzebowania, lub używania przeznaczone, lecz do prowadzenia porządnego gofpodarftwa fą potrzebne, to ieft: iak często o rzeczy całey ieft mowa, to pod tą wfzyftkie części iftotne, z których fię składaią, i wfzelka porządna przynależytość onych rozumie fię.

§. 16.

Rzeczy, które fię tym końcem na gruncie ftawiaią, ażeby na tym uftawicznie zoftawały, iako to: domy, i inne budowle z znayduiącym fię nad

niemi w linii proſtopadłey powietrzem, podobnie uważane będą za dobra nieruchome: tych rzeczy nietylko to wſzyſtko, co z ziemi, muru, nitu, i z goździ, iako to: pańwie do robienia piwa, kotły do pędzenia wódki, wmórowane ſchowki, wyrobione, i umocowane ieſt, lecz i te rzeczy liczą ſię, które do uſtawicznego używania całey rzeczy należą, n. p. wiadra od ſtudni, liny, łańcuchy, narzędzia do gaſzenia ognia, i inne tym podobne.

§. 17.

Prawa i obowiązki lubo ſię wprawdzie iako rzeczy niewidzialne od ruchomego, i nieruchomego maiątku w ścisłym rozumieniu różnią; iednak w przypadkach wątpliwych tyle miane będą za ruchome, ile te nie iako część rzeczy nieruchomey, lub od ruchomego, i nieruchomego maiątku wyraźnie ſą oddzielone.

§. 18.

§. 18.

Długi przez ſame zabeſpieczenie na dobrach nieruchomych, nie przechodzą w maiątek nieruchomy.

§. 19.

Rzeczy ruchome z oſobą ſwego właściciela pod iednakowemi prawami zoſtaią; przeciwnie rzeczy nieruchome podpadaią prawom tego mieyſca, na którym ſię znayduią.

§. 20.

Rzeczy znikome ſą te, które bez ſwego zniſzczenia, albo bez ſwey ſtraty zupełney użytkowane bydź nie mogą. n. p. wino, oliwa, zboże, pieniądze: przeciwnie zaś te, które przez uſtawiczne używanie niecałkiem zniſzczone, lub ſpotrzebowane bydź mogą, zowią ſię rzeczami nieznikomemi, iakie ſą: domy, pola, i nawet ſuknie.

§. 21.

W przypadku oddawania rzeczy znikomych maią bydź inne tey ſamey wartości, rodzaiu, dobroci, miary, i wagi przyimowane.

§. 22.

Oſzacowane rzeczy ſą te, które przez naznaczenie ſzczególney wartości mogą bydź z innemi porównane: do tych także należą prace ręki, i głowy, tudzież wiele innych czynności: przeciwnie rzeczy te, których wartość w ſtoſunku z innemi zbywanemi rzeczami naznaczoną bydź nie może, zowią ſię rzeczami nieoſzacowanemi.

§. 23.

Naznaczenie wartości dla rzeczy, zowie ſię iey oſzacowaniem; naznaczona wartość zowie ſię iey ceną: ſzacunek, i cena nie znayduią mieyſca w rzeczach, które wcale żadney wartości nie maią, iako to: zepſute całkiem żywności;

ści; albo w takowych, które niewyczerpane, i niezmierne ſą, iako to: powietrze, światło, i woda morska; nakoniec także w czynnościach, których wartości naznaczyć nie można, n. p. we wſzyſtkich czynnościach cnotliwych.

§. 24.

Rzecz oſzacowaną bydź maiąca powinna bydź z drugą rzeczą, iako ze ſwą pierwſzą miarą porownana: ſtrony umowę zawieraiące ſame między ſobą miarę tę obieraią, oſzacowanie zaś przed Sądem ma bydź według naznaczoney ſummy pieniężney czynione; gdyż pieniądze inne wſzyſtkie rzeczy okazuią, i raz na zawſze za miarę powſzechną ſą przyięte.

§. 25.

Są ieſzcze rzeczy, które lubo w ſobie pewną wartość maią, te iednak albo przez wzgląd na religią, albo dla innych przyczyn powſzechności z wſzelkiego

han-

handlu muſzą bydź wyięte: pièrwſzego rodzaiu ſą wſzelkie dla nabożeńſtwa poświęcone rzeczy; drugiego zaś, wſzyſtkie zakazane towary; te w uſtawack politycznych ſą wymienione.

§. 26.

Ieżli rzecz według pożytku ſzacuie ſię, który taż zwyczaynie i powſzechnie przynoſi; wtedy przyzwoita i powſzechna cena wynika: Ieżli zaś na ſzczególne okoliczności czaſu, i mieyſca, na oſobiſte ſtoſunki, albo na ſzczególne ku rzeczy przywiązanie miana będzie uwaga; wtedy nadzwyczayna cena wypada. We wſzyſtkich przypadkach, gdzie nic innego ani przez ſtrony warowanego, ani uſtawą rozporządzonego nie ieſt, Sędzia przy oſzacowaniu rzeczy powſzechną cenę za prawidło mieć powinien.

§. 27.

Wszystkie rzeczy, które po swym podzieleniu przeszłą swą istotę, i nazwisko zatrzymuią, zowią się rzeczami podzielnemi, iako to: wino, zboże, grunta. Inne rzeczy, które podzielone bydź nie mogą, zowią się niepodzielne. Niepodzielność albo się na naturze rzeczy zasadza, ieżli podzielenie części nie bez uszkodzenia, lub istoty odmienienia stać się może; albo na ustawie, ieżli ta podzielenia części, z których się składa, zakazuie: pierwszego rodzaiu przykłady są: pług, malowidła, organy: przykłady drugiego rodzaiu są niektóre grunta chłopskie.

§. 28.

Przy podzielnych rzeczach żadnego uczestnika pomuszać nie można, ażeby zamiast swoiey części, wartość iey przyiął: ieżeli zaś na dział rzeczy niepodzielnych będzie nalegano; wtedy za

pra-

prawidło ma służyć uſtawa względem podziału dobra wſpólnego.

§. 29.

Prawa służące oſobom na rzecz, bez względu na pewne oſoby, zowią ſię prawem rzeczownym, te zaś ſą: Prawo poſiadania, własności, zaſtawu, służebności, i dziedziczenia.

ROZ-

ROZDZIAŁ II.

O poſiadaniu.

§. 30.

Maiący rzecz iaką pod ſwą władzą, lub obroną zowie ſię iey dzierzawcą; ieżeli dzierzawca rzeczy ma wolą, ią za ſwą własną zatrzymać, ſtaie ſię oney poſiadaczem. Bez mocy zaięcia iakiey rzeczy, i bez woli iey ſobie przywłaſzczenia nie bierze ſię poſiadanie.

§. 31.

Przeto oſoby z używania rozumu obrane, iako to: dzieci, i na umyśle pomieſzani niezdolnemi ſą do nabycia poſiadania. Takowych zaſtępuie opie-

kun, lub kurator; niedorośli mogą rzecz iaką ſami dla ſiebie wziąć w poſiadanie.

§. 32.

Wſzyſtkie zmysłowe, i niewidzialne rzeczy, które ſą przedmiotem Prawa, mogą bydź w poſiadanie wzięte, nie mogą zaś rzeczy niewyczerpane, i nieoſzacowane.

§. 33.

Ruchome zmysłowe rzeczy biorą ſię w poſiadanie przez fizyczne żaięcie, uprowadzenie, i ſchowanie; nieruchome zaś przez wſtąpienie, założenie miedzy, lub ogrodzenie. Do poſiadania niewidzialnych rzeczy, lub praw przychodzi ſię przez używanie, albo wykonanie tychże dla ſiebie ſamego, ieżeli żadna przeſzkoda nie znayduie ſię.

§. 34.

Użycie prawa na ten czas zachodzi, kiedy ſię drugi obowiązanym bydź ſądzi, aby co dla nas od czaſu do czaſu

czy-

czynił, i to w iſtocie czyni: tudzież kiedy nam kto dozwala, i rozumi, że mamy prawo, rzecz do niego należącą na naſz pożytek obrócić: nakoniec kiedy kto na naſze żądanie, lub na naſz zakaz to opuſzcza, i na to ſię obowiązanym bydź uznaie, do czegoby inaczey miał prawo.

§. 35.

Poſiadania tak praw, iako też rzeczy zmysłowych doſtępuiemy albo bezśrzednie, to ieſt: kiedy prawo, czyli rzecz pana nie maiącą obeymuiemy; albo pośrzedniczo; gdy nam dzierżawca ſwym, lub drugiego imieniem prawo, lub rzecz do naſzego używania uſtępuie, przenoſi, lub nadaie, i gdy ie tym zamiarem od niego bierzemy.

§. 36.

Przy doſtąpieniu poſiadania bezpośrzedniczym tyle pod władzę naſzą otrzymuiemy, ile iſtotnie zaiąć, odzie-

rzyć, użyć, lub do ſchowania wnieść można; przy pośredniczym to wſzyſtko otrzymuiemy, co miał przeſzły dzierzawca, i co przez wyraźne znaki oddał; i nie maſz potrzeby, aby część każda rzeczy całey z oſobna była przyimowaną.

§. 37.

Poſiadanie według rozmaitey ſwey okoliczności czaſem ieſt prawne, albo nieprawne, czaſem rzetelne, albo nierzetelne, czaſem prawe, albo nieprawe.

§. 38.

Prawne poſiadanie w ten czas ieſt, kiedy toż na ważnym tytule, to ieſt: na ſtałey zaſadzie prawa polega, w razie przeciwnym ieſt nieprawne poſiadanie.

§. 39.

Tytuł, czyli zaſada prawa albo w naturze rzeczy znayduie ſię, kiedy ta do nikogo nie należy, azatym przez

każ-

każdego w poſiadanie wziętą bydź moze; albo w woli poſiadacza, kiedy prawo poſiadania za nadgrodzeniem, lub bez niego na innego przenoſi; w pewnych przypadkach nakoniec znayduie ſię także w mocy uſtawy, kiedy ta poſiadanie komu nadaie.

§. 40.

Przez ważny tytuł otrzymuiemy tylko prawo do poſiadania rzeczy, nie zaś ſame poſiadanie. Kto tylko prawo ma do poſiadania, temu nie wolno w przypadku zaprzeczenia wdzierać ſię ſamowładnie do poſiadania, lecz o to drogą prawną u przyzwoitego Sądu, za okazaniem ſwego tytułu, domagać ſię powinien.

§. 41.

Dzierzawca, który rzecz nie ſwym, lecz drugiego imieniem dzierzy, przez to ieſzcze nie ma fundamentu prawnego, do wzięcia tey rzeczy w poſiadanie.

§. 42.

Nikt nie ma prawa, aby zamienił tytuł swoiego dzierzenia: nikomu nie wolno n. p. książkę pożyczoną za darowaną poczytać, i przez to sobie tytuł przywłaszczyć: przeciwnie każdy ma prawo, aby to, co przedtym posiadał, innego imieniem trzymał, i temu, ieżli wolę, i tytuł do tego ma, posiadanie ustąpił.

§. 43.

Skoro tak nazwane tabule kraiowe, mieyskie, albo gruntowe księgi, lub inne tym podobne regestra publiczne wprowadzone są; w ten czas do oddania prawa rzeczownego na nieruchome rzeczy, lub na grunta leżące potrzebne iest porządne wpisanie w księgi zwyczayne: bez tego wpisania żadnego prawnego posiadania dostąpić nie można.

Kie-

§. 44.

Kiedy rzecz ruchoma wielu osobom następnie iest oddana, prawo posiadania do tey osoby należy, która ią istotnię w mocy swey ma; kiedy zaś rzecz iest nieruchomą, i księgi wpisow wprowadzone są; prawo posiadania iedynie do tego należy, który iako posiadacz zapisany iest.

§. 45.

Każdemu człowiekowi służy prawo naturalne dobrey sławy względem wszystkich innych: zaczym ani dzierzawca, ani posiadacz do wywodzenia tytułu swego ważnego powołanemi bydź nie powinni.

§. 46.

To powołanie także w ten czas nie ma ieszcze mieysca, kiedy kto twierdzi, iż posiadanie iego przeciwnika z innemi prawnemi mniemaniami, n. p. z wolnością osoby, lub rzeczy nie

zgadza ſię. W takich przypadkach twierdzący przeciwnik do Sądu przyzwoitego żałobę wnieść, i ſwe mniemane prawo mocnieyſze dowieść powinien. W razie wątpliwym należy pièrwſzeńſtwo do poſiadacza.

§. 47.

Ile poſiadacz rzeczy, która albo zakazaną, albo kradzioną bydź ſię zdaie, do dowodzenia tytułu ſwego poſiadania obowiązany ieſt? to uſtawy karzące, i polityczne ſtanowią.

§. 48.

Kto nie wie, iż rzecz, którą poſiada, do kogo innego należy, ten ieſt poſiadaczem rzetelnym, kto zaś to wie? ten ieſt nierzetelnym.

§. 49.

Rzetelność, lub nierzetelność poſiadania w przypadku wątpliwości, i ſporu prawnego, tylko przez wyrok ſądowy rozeznaną być może.

§. 50.

§. 50.

Rzetelny posiadacz może z powodu samego posiadania rzetelnego rzecz, którą posiada, według upodobania, i bez odpowiadalności używać, spotrzebować, a nawet zniszczyć.

§. 51.

Każdy zysk, i każda korzyść, którą rzecz iaka przynosi, czyni, i wydaie, słowem: wszystkie pożytki w rozumieniu nayrozlegleyszym, które rzetelny posiadacz pobierał, lub użytkował, do niego należą.

§. 52.

Przeciwnie posiadacz nierzetelny obowiązany iest, nietylko przez posiadanie cudzey rzeczy dostąpione wszelkie korzyści, lecz i te także, które skrzywdzony mógłby był dostąpić, powrócić, i wszelką ztąd szkodę wynikłą nadgrodzić. To nadgrodzenie nietylko na pospolitą wartość rzeczy ograniczone

będzie, lecz nawet aż do wartości szczególnego przywiązania rozciągać się może.

§. 53.

Ieżeli rzetelny posiadacz na rzecz obiętą, albo na utrzymanie iey istoty, albo na pomnożenie trwaiących pożytkow wydatki iakie czynił, temu się nadgrodzenie należy.

§. 54.

Ten zaś wydatek, który tylko dla ozdoby, i rozkoszy był łożony, tyle nadgrodzonym bydź powinien, ile przez to rzecz według swey pospolitey wartości istotnie zyskała, i za coby łatwo mogła bydź zbytą: wszelakoż posiadacz przeszły ma wybór, wszystko sobie zabrać, z czego ieszcze korzystać, i co bez uszkodzenia istoty wziętym bydź moze.

§. 55.

Dla posiadacza nierzetelnego te tylko wydatki maią bydź powrócone, które on na utrzymanie istoty, i na ulepszenie rzeczy łożył, ieżeli otrzymana przez to korzyść ieszcze znayduie się, i skutki ulepszenia ieszcze trwaią: wszelakoż właściciel z powodu nadgrodzenia do zbycia samey rzeczy przymuszony być nie może.

§. 56.

Gdy nieprawy, przecież rzetelny posiadacz prawemu właścicielowi rzecz ustępuie; tedy szkodę tylko według pospolitey wartości nadgradza; wolno mu także iest wziąć rzeczy te, które według §. 54. rzetelny posiadacz zabierać ma prawo.

§. 57.

Ieżeli osoba iedna samą tylko rzecz, inna zaś prawo albo na wszystkie, albo na niektóre tey rzeczy pożytki posiada;

wte-

wtedy podług rozmaitości części znayduią się razem więcey, i rozmaitych posiadaczow całości: w tym przypadku iedna, i taż sama osoba, ieżeli granice prawa swego przestępuie, w rozmaitym uważaniu razem rzetelnym, i nierzetelnym posiadaczem bydź może.

§. 58.

Posiadanie iakiekolwiek niech będzie, nikt nie ma prawa, posiadacza samowładnie napastować. Takim bowiem sposobem napastowany ma prawo o zakazanie podobnych napaści, i o nadgrodzenie szkody, którą dowieść może, sądownie się upomnieć.

§. 59.

Ieżli posiadacz gruntu leżącego, lub innego iakiego prawa rzeczownego z powodu stawienia nowey, albo rozebrania starey budowy dzieła wodnego, albo innego iakiego, co do praw swych niebespieczeństwu podpada, i ieżeli

sta-

ſtawiaiący budowę naprzeciw niemu według przepiſu uſtawy Sądowey nie oſtrzegł ſobie; tedy niebespieczeńſtwem zagrożony ma prawo, zakazu nowości takiey u Sądu domagać ſię, który rzecz tę iako nayśpieſzniey rozeznać powinien.

§. 60.

Wſzelakoż prowadzenie dalſze budowy takiey nawet ze ſtrony Sądu nie może bydź zakazane, kiedy ſtawiaiący budowę naprzeciw bliskiemu oczywiſtemu niebespieczeńſtwu przez to ſię ochronić chce, albo ieżli ſię obowiązuie, i na ten koniec składa przyzwoite zabeſpieczenie, iż on, gdyby powód przy prawie zakazowym utrzymał ſię, wſzyſtko do przeſzłego ſtanu powrócić, i ſprawioną ſzkodę nadgrodzić chce.

§. 61.

Lecz ieżeli z wſtrzymaniem budowy nie ieſt złączone niebespieczeńſtwo, albo

ie-

ieżeli ten, co zakaz wyrabia, za wszelką szkodę odpowiadać, i na ten koniec potrzebne zabespieczenie dać chce; wtedy prowadzenie budowy aż do zupełnego rzeczy załatwienia zabrónione bydź może.

§. 62.

Gdy żadna strona dostatecznego zabespieczenia nie składa; zaczym w razie wątpliwym ograniczać nie można wolności naturalney, i każda strona przy nienaruszonych swego posiadania prawach zostaie.

§. 63.

Ieżli posiadacz prawa rzeczownego dowieść może, iż cudza budowa, lub inna cudza rzecz iaka bliska iest upadku, i oczywistą szkodą dla niego grozi; na ów czas ma prawo sądownie nalegać o zabespieczenie; chybaby polityczna zwierzchność już dostatecznie

wzglę-

względem publicznego bespieczeństwa zaradziła.

§. 64.

Do praw posiadania należy także prawo bronić się w swym posiadaniu; a w przypadkach, w których pomoc sędziowska byłaby zapoźna, moc mocą odeprzeć. Wreszcie zwièrzchność polityczna o utrzymanie publiczney spokoyności czuwać tak powinna, iak Sąd karzący starać się ma, o karanie publicznych gwałtowności.

§. 65.

Kiedy się kto do posiadania wdziera, albo zdradą, lub prożbą taiemnie wkrada, i to, co mu kto z ludzkości dozwala, w prawo zamienić chce; wtedy to w sobie nieprawe, i nierzetelne posiadanie staie się prócz tego niesprawiedliwym, a w razie przeciwnym za sprawiedliwe będzie uważane.

§. 66.

§. 66.

Każdemu można nieſprawiedliwego poſiadacza, tak o powrócenie do dawnego ſtanu, iako też o nadgrodzenie ſzkody zapozwać. To oboie ma Sędzia po rozprawie ſądowey nakazać, i nawet bez względu na prawo mocnieyſze, które obżałowany na rzecz mógłby mieć.

§. 67.

Gdy komu dowiedziono będzie, iż poſiadacza rzetelnego pierwey gwałtownie napadł, i wyrugował go; ten mocnieyſze ſwe prawo, chociażby iakie miał, utraci, i więcey słuchany nie będzie.

§. 68.

Ieżli natychmiaſt wiedzieć nie można, kto ſię w prawym poſiadaniu znayduie, i ile ta, lub owa ſtrona o pomoc ſędziowską dopomnieć ſię może; wtedy rzecz ſporowi podpadła póty ma bydź pieczy trzeciego powierzoną, póki ſpór

wzglę-

względem poſiadania rozprawiony, i rozſądzony nie zoſtanie. Przegrywaiąca ſtrona może nawet po tym oſądzeniu żałobę względem mniemanego mocnieyſzego prawa na rzecz także zanieść.

§. 69.

Kiedy ſam dzierzawca rzeczy od wielu o poſiadanie ubiegaiących ſię zarazem o oddanie oneyże nalegany będzie, a między temi znaydowałby ſię kto, którego imieniem rzecz zatrzymana była; tedy ią bardziey temu oddać, i oddanie drugim ogłoſić należy. Ieżli okoliczność ta nikomu nie służy, to rzecz w ręku Sędziego złożona będzie, który fundamenta prawne o poſiadanie ubiegaiących ſię roztrząsnąć, i w tey mierze oſądzić powinien.

§. 70.

Posiadanie rzeczy zmysłowey upada w ten czas, kiedy ta bez nadziei znalezienia ginie, kiedy dobrowolnie opuszczoną, dobrowolnie porzuconą; kiedy z ksiąg tabularnych, mieyskich, lub gruntowych wymazaną; kiedy na imię drugiego zapisaną, lub innym bądź iakowym sposobem pod cudzą władzę wniesioną zostanie.

§. 71.

Póki tylko można zginioną, lub porzuconą rzecz znaleść, póty w posiadaniu oney przez samą wolę utrzymać się można. Pomieszanie zmysłow, i nieprzytomność posiadacza posiadanie równie, iak i sen nie znosi.

§. 72.

Posiadanie rzeczy niewidzialnych, albo praw upada, kiedy strona prze-

ciwna

ciwna więcey tego czynić nie chce, co przedtym czyniła; kiedy wykonania praw drugiego więcey nie cierpi; albo kiedy na zakaz zaniechania czego bynaymniey nie zważa, a poſiadacz we wſzyſtkich tych przypadkach tego dopuſzcza, i żałoby o utrzymanie poſiadania nie zakłada. Przez ſame nieużywanie prawa poſiadanie nie upada.

ROZDZIAŁ III.

O Prawie własności.

§. 73.

Wszyſtko, co komu przynależy, wſzelki iego maiątek, wſzelkie dobro, a zatym wſzelkie iego zmysłowe, i niewidzialne rzeczy, wſzelkie iego prawa zowią ſię ogólnie własnością iego.

§. 74.

W nayścisleyſzym rozumieniu własność ieſt prawo wolnego rządzenia, i zawiadywania iſtotą, i pożytkami rzeczy zmysłowey, i naſtępnie wyłączenia ztąd każdego drugiego, ieżeli przez to uſta-

wy, albo prawa trzeciego naruſzone nie będą.

§. 75.

Wſzelkie zmysłowe tak ruchome, iako nieruchome rzeczy ſą powſzechnym przedmiotem prawa własności, i każdy, kogo Uſtawy nie wyraźnie wyłączaią, ma prawo tegoż przez ſiebie ſamego, lub przez drugiego ſwym imieniem nabywać.

§. 76.

Kto więc albo względem zdolności oſoby nabyć czego chcącey, albo względem rzeczy nabyć ſię maiącey przeſzkodę prawną zadaie, ten ią dowodzić powinien.

§. 77.

Gdy prawo na zmysłowe nieruchome rzeczy z prawem na iey pożytki w iedney, i teyże ſamey oſobie złączone ieſt; wtedy prawo własności ieſt zupełne, i niepodzielone; gdy zaś do iedney oſoby prawo na grunt, a do drugiey

prawo na iego pożytki ſzczególnie należy; w ten czas prawo własności ieſt podzielone, i dla obydwóch niezupełne: pierwſza z tych zowie ſię właścicielem gruntu, a druga właścicielem pożytkow.

§. 78.

Chociaż własność niezliczonemi wprawdzie ſpoſobami przez Uſtawę, a nawet przez ſamą wolę właściciela ograniczona, i obciążona bydź może; iednak ta za niepodzieloną, i zupełną miana będzie: podobnie zupełność własności przez to nie traci, kiedy właściciel z panem gruntowym w obowiązku zoſtaie.

§. 79.

Kiedy rzecz niepodzielona ieſzcze do iedney, lub więcey oſób razem należy; zaczym one za iedną tylko oſobę uważane będą: z tych iednak każda ma prawo tak na iſtotę, iako na pożytki

tey rzeczy, a zatym zupełną własność na część teyże ſobie służącą.

§. 80.

Według prawa mocen ieſt zupełny właściciel, rzeczą ſwą wolnie zarządzać, i zawiadywać: może ią zatym według upodobania, albo dla ſiebie zpożytkować, lub na innych tak całkiem, iakoteż w części przenieść, tudzież nieużytkowaną zoſtawić, a nawet ſię bez warunkow wyrzec iey może.

§. 81.

Też ſame prawa służą także niezupełnym właścicielom tak gruntu, iak pożytkow, wſzelakoż nic takiego ieden przedſiębrać nie może, co ſię prawom drugiego ſprzeciwia.

§. 82.

Ogólnie wykonanie prawa własności tyle tylko ma mieyſca, ile prawa drugiego przez to naruſzone nie będą. Chociaż wyraźne polityczne rozporzą-

dzenia dla utrzymania, i pomnożenia powſzechnego dobra niekiedy prawo własności ograniczać zdaią ſię; iednak przez to własność wſpółczłónkow powſzechności żadnym ſpoſobem nie uſzczupla ſię, ale ſię owſzem ku pospolitemu pożytkowi skłania.

§. 83.

Co tylko tedy względem ſpoſobu, i iſtoty produktow naturalnych, i kunſztownych, ſtawienia, utrzymywania, i naprawiania budowli, pielęgnowania laſow, zakładania kanałow, ſprowadzania wody, i innych publicznych urządzeń, co do budowania, laſow, targow, i innych tym podobnych przepiſanego ieſt, to wſzyſtko ſciśle zachowano bydź powinno.

§. 84.

Gdy tego poſpolite dobro wymaga; tedy wſpółczłonek powſzechności, za

przy-

przyzwoitym nadgrodzeniem, nawet zupełną własność rzeczy odstąpić powinien.

§. 85.

Z prawem właściciela, którym on każdego drugiego od posiadania rzeczy swey wyłączyć może, złączone iest także prawo, mocą którego przez żałobę o własność można się sądownie upomnieć u każdego dzierżawcy o rzecz sobie zatrzymaną.

§. 86.

Chcący się utrzymać przez żałobę o własność, powinien dowodzić: iż obżałowany rzecz zaskarżoną pod władzą swą ma, i że ta rzecz iego iest własnością.

§. 87.

O rzeczy nieoznaczoney, n. p. o konia w powszechności, nie można sobie ani własności, ani posiadania wystawić: kto zatym sądownie rzecz ruchomą nazad żąda, ma ią przez znaki

opiſać, którémi ſię od innych ſobie podobnych rzeczy tego ſamego gatunku różni.

§. 88.

Zatym rzeczy, których tym ſpoſobem rozróżnić nie można, n. p. gotowe pieniądze z innemi gotowemi zmieſzane, albo publiczne na ukaziciela napiſane karty dłużne nie ſą według prawa przedmiotem załoby o własność, ieżli ſię dogodna okoliczność przypadkowym ſpoſobem nie zdarzy, przez którą powód ſwego prawa własności dowodzić może.

§. 89.

W razie wątpliwym: czyli rzecz ruchoma nazad żądana taż ſama ieſt, która ſię w ręku obżałowanego znayduie? powód domagać ſię może, ażeby okazana, i ſądownie oglądana była: a ieżli ani własności, ani dzierzenia prawo

wo nie zachodzi, żądanie takie nie ma mieyſca.

§. 90.

Kiedy powód nabytey własności na rzecz ſobie zatrzymaną wprawdzie nie doſyć dowodzi, ważnego iednak tytułu, i prawego ſpoſobu iuż dowiódł, którym do iey poſiadania przyſzedł; więc przynaymniey za prawdziwego właściciela rzeczy tey póty miany będzie, póki obżałowany lepſzego, a przynaymniey równego prawa do niey nie dowiedzie.

§. 91.

Ieżeli obżałowany, i powód równie mocny tytuł ſwego prawego poſiadania za ſobą maią, wten czas prawo obżałowanego ieſt lepſze; bo ile ſię razy dwie w ſporze będące ſtrony w iednakowym położeniu znayduią, zawſze dla iſtotnego poſiadacza pierwſzeńſtwo należy, i w wątpliwych przypad-

kach,

kach, ile razy powód z swemi rofzczenia przyczynami wydołać nie może, obżałowany wolnym uznany zoftanie.

§. 92.

Tudzież żałoba o własność przeciw rzetelnemu pofiadaczowi rzeczy ruchomey mieyfca nie ma, kiedy on dowodzi: iż tę rzecz albo na publiczney licytacyi, albo od kupca do tego handlu moc maiącego, albo też od kogokolwiek innego nabył, komu ią fam powód do używania, do fchowania, lub innym iakimkolwiek zamiarem powierzył był. Tylko przeciw tym zbywaiącym, od których pofiadacz rzecz nabył, może właściciel przefzły prawa fwego na rzecz dochodzić.

§. 93.

Ieżeli dowiedziono będzie, iżby pofiadacz bądź iuż z natury nabytey rzeczy, bądź z ceny oczywiście za małey, bądź też z wiadomych ofobiftych

przy-

przymiotow ſwego poprzednika, gruntowne podeyźrzenie przeciwko rzetelności iego poſiadania mógł był powziąć; na ów czas ſam przeſtaie bydź rzetelnym poſiadaczem, a zatym właścicielowi uſtąpić muſi.

§. 94.

Chociążby takowy poſiadacz rzecz darmo otrzymał, słuſzna tedy ieſt, ażeby on, który zysku pragnął, właścicielowi, który tylko ſtracić nie chce, uſtąpił. Ta zaſada we wſzyſtkich podobnych przypadkach służy.

§. 95.

Kiedy poſiadacz od właściciela gruntu, i właściciela użytkow razem o odſtąpienie poſiadania ieſt zapozwany; powinien wtedy należącą każdemu z nich część oddać.

§. 96.

Iaką nadgrodę tak rzetelny, iak nierzetelny poſiadacz dla właściciela za

uby-

ubyły pożytek, lub ſzkodę ponieſioną uczynić ma; to iuż w przeſzłym rozdziale uſtanowiono ieſt.

§. 97.

Cena, iaką dzierzawca ſwemu poprzednikowi za uſtąpioną ſobie rzecz dał, nie należy wprawdzie do wydatku potrzebnego; wſzelakoż wydatek ten nadgrodzony bydź muſi, kiedy kto rzecz kradzioną, lub zdobytą, którą by inaczey trudno było odzyskać, wykupił, i przez to właścicielowi iſtotny pożytek ſprawił.

§. 98.

Kto żadnego, lub tylko podeyźrzanego zbywaiącego podać może, ten względem właściciela za poſiadacza nierzetelnego miany będzie.

§. 99.

Kto poſiadanie rzeczy umyślnie zapiera, i to mu dowiedziono będzie, tym ſamym iuż powodowi poſiadanie odſtą-

pić

pić muſi: przecież mu pozoſtaie prawo potym żałobę o własność założyć.

§. 100.

Kto udaie, iż rzecz poſiada, którey nie poſiada, i przez to powoda zwodzi, ten za wſzyſtkie ztąd wynikaiące ſzkody odpowiadać będzie.

§. 101.

Kto rzecz iſtotnie w poſiadaniu miał, i ią dla tego, aby powodowi odpowiadał, opuścił; ten iak poſiadacz nierzetelny uważany, i ieżeli właściciel rzecz ſwą od iſtotnego dzierżawcy nie odbierze, do zapłacenia nadzwyczayney wartości rzeczy skazany będzie.

ROZDZIAŁ IV.

O nabyciu własności przez przywłaſzczenie.

§. 102.

Bez tytułu, i bez śrzodka prawnego żadney własności nabyć nie można.

§. 103.

Do nabycia rzeczy takowych, na które nikt ſzczególnego prawa nie ma, wolność naturalna, wſzyſtko przedſiębrać, co drugiemu nie ſzkodzi, iuż ieſt doſtatecznym tytułem. Srzodek, czyli ſpoſób tego nabycia polega na czynności, przez którą kto rzecz do nikogo nienależącą obeymuie, i ią ſobie przywłaſzcza.

§. 104.

Do nabycia takowych rzeczy, które iuż do kogo należą, za główny tytuł służy prawo każdemu przyzwoite, wszystko odebrać, co dla niego właściciel wypuścić chce, wypuścić może, lub wypuścić musi. W tych przypadkach śrzodek nabycia zależy na uskutecznionym oddaniu z iedney, i na odebraniu z drugiey strony.

§. 105.

Dla tego obięcie, albo przywłaszczenie rzeczy zowie się bezpośrzednym, i pierwotnym, oddanie zaś, i odebranie pośrzednym od drugiego pochodzącym nabycia śrzodkiem.

§. 106.

Ponieważ własność pierwotnie tylko za dostąpieniem posiadania poczyna się, zaczym w takich przypadkach, w których posiadanie albo ze strony osoby posiadać chcącey, albo ze strony rzeczy

posiadaną bydź maiącey mieysca nie ma, żadney własności dostąpić nie można.

§. 107.

Istotna iest zatym różnica między rzetelnym posiadaczem, i prawdziwym właścicielem: dla posiadacza dosyć będzie, kiedy przy niewinnym błędzie, i dobrym mniemaniu zostaie, iż rzeczy na fundamencie prawa, i prawnemi śrzodkami w posiadanie wziął; przeciwnie właściciel musiał rzecz do nikogo nienależącą porządnie sobie przywłaszczyć, albo od prawdziwego właściciela przyiąć.

§. 108.

Powszechność kraiowa ma do wszystkich niczyich, na swey ziemi znayduiących się rzeczy prawo wyłączaiące; właściwie więc nie masz tam żadney rzeczy wcale do nikogo nienależącey, i wszystkim ludziom powszechney, są

ątoli niektóre, iakich własność, ile od nikogo nienabyta ieſzcze, od poiedyńczych współczłónkow powſzechności przez pièrwſzeńſtwo przywłaſzczenia przed innemi oſobami nabytą bydź może.

§. 109.

Ieżli wolność własności przez polityczne uſtawy nie ieſt ograniczona, to właściciel dóbr nieruchomych ma prawo, wſzelki rodzay drapieżnych i dzikich niczyich, na ſwym gruncie i ziemi znayduiących ſię zwièrząt wſzelkim ſpoſobem, i każdego czaſu łapać, zabiiać, i ſobie przywłaſzczać.

§. 110.

Wolno mu zatym podług prawa, w ſwych laſach, i winnicach, na ſwych polach i łąkach zwièrza łapać, w ſwych potokach, i ieziorach ryby łowić, tudzież na niczyie ptaſtwo po powietrzu nad ziemią iego unoſzące ſię polować,

i one zabiiać, a tym bardziey drapieżnego, i dzikiego zwièrza z gruntu ſwego, i ziemi odpędzać, i wypędzać.

§. 111.

Nikt zaś nie ma prawa do polowania na cudzym gruncie, lub do ścigania za poſtrzelonym zwièrzem: chyba za nadaniem wolności od Monarchy, albo zezwoleniem właściciela: takie nadanie prawa ma ſię w nayściśleyſzym rozumieniu brać, i nad wyraźną osnowę daiącego rozciągać go nie wolno.

§. 112.

Domowe pſzczół roie, i inne oſwoione zwièrzęta żadnym wprawdzie wolnego zwièrząt łapania nie ſą przedmiotem; w przypadku iednak, gdyby właściciel pnia przez cztèrdzieści ośm godzin roiu nie gonił, albo gdyby oſwoione zwièrze przez cztèrdzieści i dwa dnie ſamo nie powróciło, wtedy ie każdy na ſpólnym gruncie, a właściciel

u-

użytkow na ſwoim gruncie ſobie zabièrać, i zatrzymać może.

§. 113.

We wſzyſtkich tych powiatach, które nie ſą gromadzką, lub prywatną własnością, polowanie, ptaſznictwo, i rybołowſtwo ſą prawem powſzechności, albo tych, którym go taż nadała.

§. 114.

Iakim ſpoſobem zbyteczne pomnożenie dzikiego zwièrza wſtrzymane, i ſzkoda przez dziczyznę wyrządzona nadgrodzoną bydź ma, iakim oſobom prawo polowania należy, na czym wielkie, i małe łowy zależą; iak zabieraniu miodu przez cudze pſzczoły niekiedy wydarzaiącemu ſię ma bydź zapobieżono, komu gołębie, i tym podobne ptaſtwo trzymać wolno? to wſzyſtko politycznemi uſtawami, lub gromadzkiemi uchwałami ieſt poſtanowiono: Iak zaś złodzieie zwierzyny karani bydź

powinni? to uſtawy o karach przepiſuią.

§. 115.

Żaden prywatny nie ma prawa, zakładania kopalni górniczych, ſolnych, ałunowych, witryolnych, i ſalètrzalnych, ani też płókania złota, i ſrèbra: wſzyſtkie te, i inne przez ſzczególne rozporządzenia dla powſzechności kraiowey chowane rzeczy w maiątku ſpólnym powſzechności zawieraią ſię.

§. 116.

Rzeczy ruchome, które właściciel trzymać dłużey, iak ſwoie własne nie chce, które opuſzcza, i porzuca, każdy wſpółczłónek powſzechności przywłaſzczyć ſobie może.

§. 117.

Ponieważ domniemywać ſię nie można, aby kto własność ſwą, a tym bardziey rzecz łatwo ſię ſtracić mogącą opuścić chciał; zaczym w razie wątpli-

pliwym nikt ze znalezcow rzecz znalezioną za niczyią poczytać, i nie wypytawszy się pièrwey dostatecznie, przywłaszczać, tym mnièy zaś prawa brzegowego przyznawać sobie nie powinien.

§. 118.

Przeto znalezca obowiązany iest, przeszłego posiadacza odpytywać, i na ten koniec znalezioną rzecz, ieżeli ta więcey nad łut srèbra w wartości wynosi, kazać w kościele tego mieysca, gdzie znalezioną była, zgromadzonemu ludowi w ośmiu dniach obwieścić, a gdy rzecz znaleziona więcey, iak dwanaście łutow srèbra wartuiąca iest, natychmiast o zdarzonym przypadku do nayblizszey sądowey Zwièrzchności donieść.

§. 119.

Sąd to doniesienie z wszelkiemi okolicznościami opisać, i nie tykaiąc znakow szczególnych rzeczy, bez straty

czaſu, dwa do trzech razy przez gazetę publiczną ogłoſić kazać powinien. Kiedy rzecz znaleziona w ręku znalezcy zoſtawioną bydź nie może bez niebespieczeńſtwa; tedy mu ſądowe złożenie albo rzeczy ſamey, albo, gdyby ta bez znaczney ſzkody ſchowaną bydź nie mogła, zebraney za tę rzecz wartości nakazane bydź ma.

§. 120.

Kiedy ſię przeſzły dzierzawca, lub właściciel rzeczy znalezioney w przeciągu roku iednego, rachuiąc go od czaſu oſtatniego obwieſzczenia, nadgłoſi, i prawa ſwego przyzwoicie dowiedzie; tedy mu rzecz, lub pieniądze za nią zebrane oddane będą: on zaś obowiązany ieſt, wydatki nadgrodzić, i znalezcy, gdyby tego żądał, po dzieſięć od ſta zwyczayney wartości iako znaleźnego zapłacić. To iednak znaleźne

w

w żadnym razie ſummy pięciuſet łutow ſrèbra przechodzić nie ma.

§. 121.

Gdy ſię maiący prawo w przeciągu roku o rzecz znalezioną nie upomnie; to znalezca prawnego poſiadania doſtąpi, i w czaſie prawem wymierzonym, rów- nie iak inny rzetelny poſiadacz, prawa własności nabędzie.

§. 122.

Oſób kilka, które rzecz iaką razem znayduią, za iednę oſobę uważaią ſię. Między wſpółznalezcow ten także li- czony bydź ma, który naypièrwey oka- zał zamiar przywłaſzczenia ſobie rzeczy znalezioney, chociażby ią nawet drugi pièrwey był wziął dla ſiebie.

§. 123.

Ktokolwiek przywiedzione tu prze- piſy nie zachowałby, ten za wſzelkie ſzkodliwe skutki odpowiadać będzie; ieżeli znalezca przepiſow tych nie za-

chowuie; tedy nietylko traci ſwe znaleźne, ale nad to podług okoliczności, ſtaie ſię winnym oſzukańſtwa.

§. 124.

Kiedy rzeczy niewiadomego właściciela zakopane, zamurowane, lub innym ſpoſobem ukryte odkryte będą; w ten czas donieſienie, iak względem rzeczy znalezionych, właścicielowi gruntu ma bydź uczynione.

§. 125.

Ieżli właściciel, albo iego dziedzic ze znakow powièrzchownych może bydź odkryty; tedy mu rzecz oddana będzie: ten zaś tak donoſzącemu, iako i właścicielowi gruntu wymierzone w §. 120. znaleźne dać powinien.

§. 126.

Gdy znalezione rzeczy składaią ſię z pieniędzy, kleynotow, lub innych koſztownych rzeczy, które tak długo w ukryciu zoſtawały, iż przeſzłego ich

wła-

właściciela dociec więcey nie można; wtedy zowią ſię skarbem, i ſą rzeczami niczyiemi, na które powſzechność kraiowa naypièrwſze ma prawo.

§. 127.

Ze skarbu iednak znalezionego trzecią tylko część do maiątku powſzechności wzięta będzie: z dwóch zaś pozoſtaiących trzecich części przypada iedna znaleźcy, druga właścicielowi użytkow, ieżeli to znalezienie godziwym ſpoſobem ſtało ſię, i oni przytym według przepiſow zachowali ſię.

§. 128.

Ktoby ſię po przytym niegodziwey czynności winnym ſtał, lub znalezienie zataił; ten część ſwą tracić, i ta donoſicielowi przypadać ma: równie taż ſama kara ſpada na znaleźcę, gdy bez wiedzy i woli użytkow właściciela skarbow ſzukał, lub kopał.

§. 129.

Kiedy robotnicy przypadkowym ſpoſobem skarb znaydą; tedy im iako znalezcom trzecia część z niego należy: a ieżeli właściciel wyraźnie ich do wyſzukania skarbu naiął; na ten czas na zwyczayney zapłacie przeſtać powinni.

§. 130.

Zdobycz na mocy prawa narodow nieprzyiacielowi odebrana nie ieſt rzeczą niczyią, lecz iako zadość uczynienie prawne ogólnie do powſzechności, albo do tych oſób należy, którym przez wodza, lub przez liſty korſarskie uſtąpioną będzie.

§. 131.

Skoro zdobycz przez zdobywaiącego na bespieczne mieyſce znieſioną zoſtanie; wtedy właściciel przeſzły prawo ſwe na nią traci: ieżli zaś pièrwey zdobytą będzie; to właściciel może ſię o nią upomnieć: muſi iednak

na-

nazad zdobywaiącemu trzecią część iey wartości w nadgrodę dać.

§. 132.

Ieżli kto rzecz cudzą od nieuchronney zguby, lub zatracenia, n. p. owcę od wilka uratuie; ten, lubo przez to własności rzeczy tey nie nabywa, ma iednak prawo do upomnienia ſię u właściciela o słuſzną nadgrodę, lub o pomierną zapłatę po dzieſięć od ſta.

ROZ-

ROZDZIAŁ V.

O nabyciu własności przez przyrastanie, i przybycie.

§. 133.

Przyrastanie, i przybycie zowie się to wszystko, co z rzeczy ruchomey, lub nieruchomey nowo powstaie, lub nowo do niey przybywa, nie będąc właścicielowi od nikogo danym.

§. 134.

Przyrastanie, i przybycie bądź przez naturę, bądź przez sztukę, bądź też przez oboie razem przysposobione, nie są nowym nabycia śrzodkiem, lecz tylko skutkiem prawnym mianego iuż posiadania, albo prawa własności.

§. 135.

Naturalne ziemiopłody, to ieſt: takie pożytki, które grunt, nie będąc uprawionym, od czaſu do czaſu wydaie, n. p. zioła, grzyby, i tym podobne, przyraſtaią dla właściciela gruntu, iako też wſzelkie pożytki, które ze zwièrzęcia wynikaią, dla właściciela zwièrzęcia przyraſtaią.

§. 136.

Właściciel, którego zwièrze ze zwièrzęciem innego odſtanowiło ſię, temu do nadgrody obowiązanym nie ieſt, ieżeli ta umówioną nie była. Szkodę z okoliczności takowego zwièrząt z ſobą ſtanowienia ſię z winy tey, lub owey ſtrony wynikaiącą winny nadgradza.

§. 137.

Gdy wpośrzod rzeki prywatney kępa, bryła, czyli wyspa powſtaie, albo gdy woda koryto ſwe opuſzcza; to właściciele gruntow po obu brzegach

le-

leżących maią wyłączaiące prawo, powſtaiącą wyspę, lub opuſzczone rzeki koryto, ſtoſownie do iego długości, i ſzerokości, ſobie przywłaſzczyć, i używać. Gdy wyspa na iedney połowie rzeki powſtaie, tedy bliżſzego brzegu właściciel ſam na nią ma prawo.

§. 138.

Gdy przez ſamo rzeki oſchnięcie, lub przez iey podzielenie na więcey odnóg wyspy ſię porobią, albo gdy grunta, i pola zalane będą; prawa przeſzłego właściciela nienaruſzonemi zoſtaną.

§. 139.

Co dotąd względem wysp, które na rzekach prywatnych powſtaią, uſtanowiono ieſt, tož ſamo względem wysp, które ſię na rzekach publicznych tworzą, służy, byleby grunta po obu brzegach leżące żadney inney granicy, prócz rzeki ſamey, nie miały.

§. 140.

§. 140.

Ziemia, którą rzeka nieznacznie, i zwolna do cudzego brzegu przynosi, należy do posiadacza brzegu.

§. 141.

A ieżli znaczna część ziemi siłą rzeki do brzegu cudzego przyłączoną będzie; tedy przeszły posiadacz w tym tylko przypadku prawo swe własności na nią traci, kiedy go w przeciągu roku nie wykonywa.

§. 142.

Gdy grunta po nad brzegiem leżące miedzami są odznaczone, i ustanowioną miarę swą maią; to tak wyspa nowa, iako też opuszczone rzeki koryto, i nadmiar przyłączonego lądu, albo do powszechności kraiowey należy, albo do tego, komu powszechność prawo na to nadała: kto zaś ustanowioney miary ieszcze nie ma; ten ią dla siebie ztąd uzupełnić może.

§. 143.

Każdy posiadacz gruntu ma prawo umocnić brzeg swóy przeciw wyrywaniu rzeki; nikt iednak zasczepow takowych, albo dzieł zakładać nie może, któreby porządny bieg rzeki odmieniały, które żegludze, młynom, połowowi ryb, lub innym cudzym prawom szkodliwemi bydźby mogły: ogólnie zaś wszystkie tym podobne dzieł zakładania za pozwoleniem tylko zwierzchności polityczney przedsięwzięte bydź mogą.

§. 144.

Każdemu wolno, iakim chcieć sposobem, własność swą przerobić, tęż wydoskonalić, i przez to szacownieyszą uczynić.

§. 145.

Kto zaś cudzą własność przerabia, to przez to żadnego ieszcze prawa na wyrobiony materyał nie zyskuie: kto zatym na cudzey tablicy malować, na

cu-

cudzym papierze pisać, cudzy kruszec, cudzy marmor, glinę, iedwab, wełnę, len, lub inne bądź iakie cudze materyały przerabiać chciałby; to przez to żadnego ieszcze prawa na własność tych materyałow rościć sobie nie może.

§. 146.

Rownie i ten, ktory rzecz swą z rzeczą drugiego iednoczy, zlewa, lub mięsza, do całey ziednoczoney, zlaney, lub zmięszaney rzeczy żadnego prawa rościć nie może.

§. 147.

Ieżli podobne ziednoczone, zlane, lub zmięszane cząstki znowu odłączone, i oddzielone bydź mogą; to każdemu właścicielowi część iego nazad oddaną, i komu zadosyć uczynienie przynależy, temu uczynione bydź ma: a ieżli zwrócenie rzeczy do pièrwszego stanu nie iest podobne; wtedy rzecz dla stron obydwoch staie się wspólną, i ze sprawcą

takowego ziednoczenia, podług okoliczności iego rzetelnego, lub nierzetelnego zamiaru, postąpiono będzie.

§. 148.

Gdy cudze materyały do poprawienia rzeczy ruchomey obrócone będą; wten czas żadne wspólnictwo mieysca nie ma: cudzy materyał przypada właścicielowi rzeczy główney, a ten obowiązany iest, podług okoliczności swego rzetelnego lub nierzetelnego postępowania, przeszłemu właścicielowi materyałow użytych zwyczayną, lub nadzwyczayną wartość iey zapłacić.

§. 149.

Kiedy kto na własnym gruncie niewzruszoną budowlę wystawił, i cudzych materyałow na to użył; to ta budowla iest wprawdzie iego własnością, przecież dostarczaiącego te materyały wymienić powinien. Ieżeli ten nie byłby w stanie zapłacenia materyałow, albo

gdy

gdy one bezpłatnie dostarczył; to rzetelny budowli stawiciel zwyczayną wartość za to uszkodzonemu zapłacić ma.

§. 150.

Ieżli stawiący budowlę tego, który mu materyałow dostarczył, wymienić nie może, albo nierzetelnie sobie postąpił; to materyały podług naywyższey ceny zapłacić, i za wszelką dalszą szkodę odpowiadać musi.

§. 151.

Ieżli kto w razie przeciwnym własnemi materyałami przeciw woli, i wiedzy właściciela na cudzym gruncie budował; budowla ta właścicielowi gruntu przypada: buduiący zaś według okoliczności swego prawa posiadania, o powrócenie potrzebnych, i pożytecznych kosztow upomnieć się, albo też same materyały nieszkodliwym sposobem zabrać może.

§. 152.

Kiedy budowla na cudzym gruncie, i z cudzych materyałow wyſtawiona ieſt; na ten czas własność oneyże właścicielowi gruntu przybywa: buduiący iednak nadgradza naypièrwey ſzkodę iedney i drugiey ſtronie ze ſwey winy wynikłą.

§. 153.

Aby zaś właściciel gruntu nie ze ſzkodą trzeciego zyskiwał, zaczym tenże rzetelnemu buduiącemu albo potrzebne, i pożyteczne koſzta nadgrodzić, albo grunt i ziemię, lub użytkowanie onego za przyzwoitą wartość odſtąpić muſi: nierzetelnemu buduiącemu ſama tylko wartość materyałow nadgrodzona, lub nieſzkodliwe onych zabranie dozwolone będzie.

§. 154.

Co dotąd względem budowli z cudzych materyałow wyſtawioney przepi-

pisano iest, to samo i na te także przypadki służyć ma, kiedy pole ziarnem cudzym zasiane, lub cudzemi roślinami bywa zasadzone. Takowe przybycie, które natura, i praca razem przynoszą, przez zasianie, i przez roślin zasadzenie staie się maiątkiem nieruchomym gruntu, zwłaszcza kiedy rośliny korzenie puściły.

§. 155.

Własność drzewa nie podług korzeni, które się w ościennym gruncie rozpościeraią, lecz według pnia z gruntu i ziemi wychodzącego naznacza się: ieżli pień na granicy wielu właścicielow stoi, drzewo to wspólnym ich będzie.

§. 156.

Każdy właściciel gruntu może korzenie cudzego drzewa ze swey ziemi wyrywać, i gałęzie po nad obwodem powietrza swego wiszące obcinać, lub innym sposobem użytkować.

§. 157.

Nadgrodzenie ſzkody ſprawioney żadną miarą nie uwalnia nierzetelnego poſiadacza od kary w uſtawach karzących przepiſaney.

ROZ-

ROZDZIAŁ VI.

O nabyciu własności przez oddanie.

§. 158.

Rzeczy właściciela iuż maiące nie mogą bydź inaczey, tylko pośrzednio nabyte, to ieſt: kiedy właściciel onych drugiemu uſtępuie, a ten ie za własność przyimuie.

§. 159.

Wſzelkie zatym tytuły pośrzedniego rzeczy nabywania muſzą ſię do woli ſtrón obydwoch ſtoſować; i ſpoſób nabycia polega iedynie na prawnym oddaniu, i przyięciu oneyże.

§. 160.

Oboſtronna wola w tych także przypadkach za fundament służy, w których ſię własność albo przez uſtawę, albo przez woli oſtatniey rozporządzenie, lub przez wyrok ſądowy z iedney oſoby na drugą przenoſi.

§. 161.

To ieſt: iż wola czaſem wyraźnie przez słowa, czaſem bezsłownie przez czynności, a czaſem przez uſtawę oświadczoną bywa.

§. 162.

Sąd nikomu nowych praw nadawać nie może; iednak obowiązany ieſt, każdemu służące prawo utrzymywać, i ſporne rozwięzywać.

§. 163.

Na zmysłach pomieſzani, małoletni, za marnotrawcow ſądownie uznani, i wſzyſcy ci, którym natura, lub uſtawa zarządzania ſwemi rzeczami wzbrania,

nie mogą wykonywać prawa, aby rzeczy swe zbywali: wola takowych podczas wszelkich zbywania sposobow przez własnych zastępcow, a w przypadkach ważnieyszych, przez sąd zastąpioną będzie.

§. 164.

Rzeczy ruchome dwoiakim sposobem bydź mogą zbyte, to iest: przez zmysłowe z ręki do ręki oddanie, albo, mimo oddanie, przez oświadczenie się oddawcy: iż on rzecz imieniem tylko przyimuiącego trzymać chce: przez to oświadczenie się przystępuie przyimuiący do własności rzeczy, która pod przeszłego właściciela pieczą zostaie.

§. 165.

Rzeczy posłane w ten czas dopièro miane będą za oddane, kiedy ie odbieraiący otrzymuie: chybaby odbieraiący sam przesłania sposób naznaczył, lub nań zezwolił.

§. 166.

§. 166.

Ieżli właściciel tęż ſamą rzecz ruchomą dla dwóch różnych oſób dla iedney z oddaniem, a dla drugiey bez oddania zbył; wtedy ta przy oſtatnim dzierżawcy zôſtanie: ieżeli rzecz nikomu z obydwóch nie ieſt oddana; to pièrwſzy nabywaiący ma do niey prawo pièrwſzeńſtwa. We wſzyſtkich zaś przypadkach właściciel odpowiadać ma temu, któremu słowa nie dotrzymał.

§. 167.

Z własnością rzeczy nabywaią ſię wſzelkie do niey przywiązane prawa. Prawa ściśle do ſamey tylko oſoby przywiązane, nie mogą bydź oddane. Ogólnie nikt więcey praw drugiemu uſtąpić nie może, iak ſam ma.

§. 168.

W przypadkach w §. 92. oznaczonych, w których własność ruchomych rzeczy przez takie oſoby, które właści-

ścicielami nie ſą, do poſiadacza dobrey wiary przechodzi, prawo to nie od poſiadacza prawa nie maiącego, lecz z uſtawy, i wprawdzie dla zabespieczenia kupna, i przedaży pochodzi.

§. 169.

Kiedy odſtąpienie własności pod iednym, a odebranie pod drugim tytułem dzieie ſię; to przez to ani zbycie, ani nabycie przeſzkody mieć nie będzie: wſzelakoż tytuł każdy na ten koniec doſtatecznym, i wola oboſtronna zgodną bydź muſi.

§. 170.

Gdyby więc właściciel rzecz ſwą bez nadgrodzenia komu wypuścić chciał, przyimuiący zaś mniemałby, rzecz tę dla ſiebie nabyć za nadgrodą; wtedy własność (ieżeli inna przeſzkoda nie zachodzi) od iednego do drugiego przechodzi; gdyż obydwa, ów do oddania,

a ten do nabycia rzeczy ogólnie zgodną wolę mieli.

§. 171.

Ieżeliby zaś przyimuiący mniemał, własność iakiey rzeczy otrzymać, któ-rey ſame tylko używanie oddaiący wy-puścić chce, lub też gdyby właściciel rzecz iako darunek posłał, odbieraiący zaś za powierzoną ią ſobie do ſchowa-nia poczytał; to, dla niedoſtatku z obu ſtrón ważnego tytułu, żadna ſię odmiana w własności nie dzieie.

§. 172.

Rzeczy nieruchome ani przez ſamą wolę właściciela, ani przez ſame na-ſtąpione potym oddanie, i odebranie za własność nie mogą bydź nabyte: takie nabywania czynności powinny bydź ieſzcze prócz tego w poſtanowione na to publiczne kſięgi, czyli regeſtra wpiſane.

§. 173.

Co do gruntow chłopskich, dosyć iest, kiedy oddaiący, i odbieraiący, albo-też sam tylko oddaiący przed Zwièrzchnością gruntową stanie, i zapisanie czynności nabycia w porządnych księgach wpisow, albo gdzie takowe nie są wprowadzone, w urzędowe regestra, wyiedna: kiedy oddaiący osobiście nie staie, iako też we wszystkich przypadkach, które dóbr mieyskich, lub tabularnych tyczą się, dokument na pismie na czynność nabycia ułożony, i tak przez strony w ugodę z sobą wchodzące, iako też przez dwóch wiary godnych mężow, iako swiadkow, podpisany bydź powinien.

§. 174.

W takim dokumencie maią bydź osoby własność oddaiące, i odbieraiące, rzecz nabyta ze swemi granicami, tytuł nabycia, a nakoniec mieysce, i czas zawartey czynności dokładnie wyrażone.

§. 175.

§. 175.

Ieżli ſądowy wpis dokumentu podług przepiſow zrobionego tylko na pismie będzie żądany; to ten wpis niezwłocznie przedſięwzięty, i o tym wiadomość do własnych rąk nieprzytomnego oddawcy tym końcem przesłana bydź muſi, aby w razie potrzebnym wpis ten zaprzeczyć, i ſwóy zarzut podobnie wpiſać, a zaś wpis wyrabiaiącego do usprawiedliwienia ſię powołać mógł.

§. 176.

Do zaprzeczenia takowego wpiſu oddaiącemu, ieżli na tym ſamym mieyſcu mieſzka, czas trzydzieſtu dni; ieżli w tey ſamey prowincyi przebywa, 45. dni, ieżli za prowincyą, w tuteyſzych iednak pańſtwach 60. dni, a ieżli ſię w cudzym kraiu znayduie, 90. dni naznacza ſię. W przeciągu tego czaſu, który żadnego przedłużenia nie cierpi, odbiera-

raiący, który ieſt wpiſany, rzecz odebraną ani zbyć, ani zaſtawić z uſzczèrbkiem oddaiącego nie może.

§. 177.

Oprócz tego każdy, który do zaprzeczenia ważności wpiſu prawo ſię mieć ſądzi, może przez trzy lata, od dnia uczynionego wpiſu rachować ſię maiące, iako powód ſtanąć, i o wymazanie tego wpiſu dopraſzać ſię: w tym przypadku równie iak w innych pozywania przypadkach ma bydź poſtąpiono. Podług przepiſow tu podanych względem wſzyſtkich wpiſow praw rzeczownych zachować ſię należy.

§. 178.

Ieżeli właściciel tęż ſamę nieruchomą rzecz na dwie różne oſoby przeniósł; na ów czas tey oſobie przypada, która wcześniey wpis wyrobiła.

§. 179.

Przepiſy te według okoliczności także maią wtedy bydź zachowane, kiedy własność rzeczy nieruchomey przez wyrok niewzruſzony, przez inſtrument działowy, lub przez ſądowe oddanie dziedzictwa naznaczoną bydź ma. Ogólnie grunt, i ziemia nie inaczey, tylko przez publiczne kſięgi, lub regeſtra, ani do kogo doſtać ſię, ani też od kogo, któryby w tychże kſięgach iako właściciel ſam nie był zapiſany, na drugiego przenoſzone bydź nie mogą.

§. 180.

Do nabycia własności teſtamentem legowanego dobra, nie doſyć ieſt, iżby oſtatniey woli rozporządzenie ogólnie w kſięgach publicznych zapiſane było: kto takowe pretenſye ma, powinien ieſzcze u przyzwoitey Zwièrzchności oſobny wpis ſwego zapiſu wyrobić.

§. 181.

Z własnością rzeczy nieruchomych przeymuią ſię także na nich będące, w kſięgach publicznych zapiſane ciężary. Kto do tych kſiąg nie zagląda, we wſzyſtkich przypadkach cierpi za ſwe niedbalſtwo. Inne pretenſye, które kto do przeſzłego właściciela ma, na nowego nabywcę nie przechodzą.

§. 182.

Skoro dokument względem prawa własności do kſiąg tabularnych, mieyskich, lub gruntowych wpiſany ieſt, nowy właściciel do prawnego poſiadania wſtępuie: wſzelakoż prawo to iego własności w przeciągu lat trzech, nie poźniey iednak, zaprzeczone bydź może.

§. 183.

Inaczey ſię rzecz ma z dokumentami, które tylko przy regeſtrach ſądowych złożone ſą; ponieważ w tym

przypadku na porządku, i na wygodzie ich przeyźrzenia, i użycia częſto zbywa; dokumenta takie, i odwołuiący ſię do nich gruntowi poſiadacze tylko w czaſie zadawnienia na ſwoim mieyſcu oznaczonego moc ſwą prawną, i beſpiepieczeńſtwo mieć powinny.

§. 184.

Własność ogólnie przez wolę właściciela, przez uſtawę, i przez wyrok ſądowy utraconą bydź może. Własność zaś gruntow do kſiąg tabularnych, mieyskich, lub gruntowych wpiſana, tylko przez wymazanie z tych kſiąg bywa znieſioną.

§. 185.

To wymazanie dokumentow tylko w ſądzie złożonych przyſtoſowane bydź nie może. W takich przypadkach każdy, który grunt w poſiadanie wzięty iak bespieczną własność utrzymać chce,

po-

powinien wſzyſtkich, którzy iakie prawo na tenże mieć rozumieią, przed ſąd powołać, i to powołanie przez trzy publiczne obwieſzczenia, co dni trzydzieści, powtarzać.

ROZDZIAŁ VII.

O własności podzieloney.

§. 186.

W czaſie, którego ſię rzecz początkowo, i bezpośrzednie nabywa, własność iey ani dzieloną, ani ſcieśnioną, ani obciążoną bydź nie może. Te okoliczności wynikaią iedynie z rozrządzęnia właściciela, i z przepiſu uſtaw.

§. 187.

Odłączenie prawa na ſamą rzecz od prawa na użytki, ma mieyſce tylko co do dóbr leżących: te według różnicy ſtoſunkow między właścicielem gruntu, a użytkow zachodzących różne przy-

mioty przybieraią, i ſą ſzczególniey wiadome, iak dobra funduſzowe, lenne, dziedziczno - arendowne, i emfiteutyczne.

§. 188.

Według iſtoty dóbr tych, ich właściciele gruntowi nazywaią ſię iuż funduſzowemi, czyli lennemi panami; iuż w dziedziczną arendę puſzczonych dóbr panami, iuż emfiteutycznemi, albo gruntowemi panami; właściciele użytkow zaś lennikami dziedzicznie arendę biorącemi, emfiteutami, albo gruntu hołdownikami.

§. 189.

Dobro lenne ieſt grunt i ziemia taka, którey użytku właściciel właścicielowi gruntu za udzieloną bydź mianą ſobie od niego obronę ſzczególną wierność czynić powinien. Ta wierność zależy na oddalaniu wſzelkiey ſzkody, i czynieniu służby oznaczoney.

§. 190.

Ponieważ służba lenna tak ieſt rozmaita, iak różne ſą gatunki ſamych lenności; zaczym prawa i obowiązki panow lennych, i lennikow dokładnie oznaczone bydź maią. Wątpliwe w liſtach lennych niedoſtatecznie wytknięte przypadki według praw lennych ſądzone bydź powinny.

§. 191.

Dziedzicznonaiemne dobro zowie ſię takowa własność użytkow, która komu dziedzicznie wypuſzczoną ieſt pod warunkiem, ażeby poſiadacz roczne użytki, roczną daninę w pieniądzach, w zbiorach, albo też w ſtoſownym do użytkow odrabianiu nadgradzał.

§. 192.

Ieżeli poſiadacz te daniny tylko dla uznawania właściciela gruntu uiſzcza; takowy grunt zowie ſię emfiteutycznym, albo służebnym dobrem.

§. 193.

§. 193.

Gdy własność takim sposobem podzielona iest, iż do iedney strony istota gruntu wraz z użytkiem płaszczyzny spodniey, do drugiey strony zaś tylko użytkowanie zwièrzchniey płaszczyzny dziedzicznie należy; na ów czas danina, którą emfiteuta rocznie ma wypłacać, zowie się czyńszem ziemnym.

§. 194.

Dziedzicznonaiemne, i emfiteutyczne dobra do wszystkich tych dziedzicow przechodzą, którzy wyraźnie wyłączonemi nie są.

§. 195.

Podzielona własność rzeczy nieruchomey, równie iako i cała, bez wpisu przynależytego dokumentu do publicznych ksiąg, lub regestrow, nie może bydź nabytą. Ważny tytuł to tey przeciw osobie obowiązaney tylko, nie

zaś przeciw innemu, albo iako prawo rzeczowne służyć może.

§. 196.

Prawa właściciela gruntu i użytku ogólnie ſię w tym zgadzaią, iż każdy tyle ſwoią częścią zarządzać może, ile prawa drugiego przez to uſzkodzone nie będą.

§. 197.

Tak ieden, iak drugi ma prawo, ſwoiey części ſądownie dochodzić, ią zaſtawić, odkazać, lub za życia zbyć. Kto w tey mierze iakie ograniczenie zarzucać chce, takowe przez dokumenta przynależyte, przez tak nazwane liſty prawo nadaiące dowodzić powinien.

§. 198.

Właściciel gruntu oſobliwie ma prawo, właścicielowi użytku nietylko zmnieyſzenia rzeczy użytkowey, ale też wſzelkich odmian zakazać, przez któ-

któreby praw iego wykonanie zwątlone, lub uciążone bydź mogło.

§. 199.

Może on zatym żądać, aby emfiteuta zabudowane ſwe dobro oſobiście poſiadał; może nalegać o utrzymanie, i uprawę gruntu, a nawet o wypuſzczenie onego dla innych dziedzicznych naiemnikow, lub emfiteutow, ieżeli przeſzły do znoſzenia ciężarow na gruncie będących zdolnym nie ieſt.

§. 200.

Nayſzczególnieyſze prawo pana w dziedziczną arendę, lub w emfiteuſim puſzczaiącego zależy na pobieraniu czyńſzu rocznego, i innych umówionych należytości. Te pod żadnym pozorem podwyżſzaue, od ſprzętow do gruntu nienależących, tudzież od innych rzeczy ruchomych wcale nie mogą bydź pobierane.

§. 201.

Według prawa ieden z właścicielow podzielonych drugiemu za przypadek nie odpowiada. Lecz kiedy dziedziczny arendarz przez woienne, lub powietrza przypadki, albo przez powszechny nieurodzay do korzystania z dobra swego zaarendowanego miał przeszkodę; wtedy dla niego pomierna ulga w czynszu ma bydź dozwolona.

§. 202.

Emfiteuta do podobney ulgi nie ma prawa: lecz póki część dobra dziedzicznego znayduie się, póty czynsz pieniężny, oprócz tego niewielki, zupełnie oddawać musi. Tylko wten czas, kiedy danina od niego winna w naturalnych produktach należy się, nie iest obowiązany, więcey z tych w roku iednym oddawać, ile stę istotnie na emfiteutycznym dobru urodziło.

§. 203.

§. 203.

Ile ustawa dla bespieczeństwa pretensyi panow gruntowych, które z mocy gruntowego zwierzchnictwa pochodzą, prawa pierwszeństwa naprzeciw wszystkim innym wierzycielom dozwala? to w ustawie sądowey oznaczono iest.

§. 204.

Ieżeli emfiteuta w czasie umówionym czynszu nie odda: pan iego emfiteutyczny aż do wyrównania ilości swoiey pretensyi, użytek sam przyaresztować, i ztąd sobie nadgrodzić może.

§. 205.

Pan w dziedziczną arendę puszczaiący, względem czynszu nad rok ieden zaległego, ma wybór u sądu albo z użytkow dobra dziedzicznie w arendę puszczonego, albo przez sądową licytacyę z samego dobra nadgrodzenia swego poszukiwać.

§. 206.

Gdy wątpliwość zachòdzi: czy własność pożytkow dobrem dziedzicznie w arendę pufzczonym, albo emfiteutycznym ieft; wtedy ią ilość rocznego czyńfzu, i innych powinności rozwięzuie. Ieżeli ta ilość z rocznemi czyftemi użytkami nie ieft w żadnym ftofunku; wtedy własność użytku ieft dobrem emfiteutycznym. Ieżeli zaś przynaymniey od dawnych czafow, i przy gruntach wcale pufto obiętych o ftofunku iakim pomyślèć można, wtedy ieft dobrem w dziedziczną arendę pufzczonym.

§. 207.

Emfiteuta może fwą własność użytkow przedać bez zezwolenia gruntu właściciela, i bez obawiania fię, iżby fię gruntu właściciel o prawo pierwotne kupna, albo o prawo bliżfzości upomnieć mógł.

§. 208.

A ieżeli właściciel gruntu pozwolenie to, i prawo wyraźnie dla siebie ostrzegł; tedy w przeciągu trzydziestu dni, po uczynionym sobie porządnym doniesieniu, oświadczyć się powinien, po upłynionym tym czasie za zezwalaiącego miany będzie. Wreszcie to zezwolenie tylko z przyczyny oczywistego niebespieczeństwa samego dobra odmówione bydź może.

§. 209.

Danina, o którą właściciel gruntu czasem od nowego użytkow właściciela upominać się ma prawo, kiedy się odmiana za życia dzieie, zowie się lenną; kiedy zaś ta z powodu śmierci się dzieie, śmiertelną. Obydwie także ogólnie nazywaią się należytościami odmiany. Czyli, i ile te prawa są gruntowne, to publiczne księgi, i dokumenta rozwięzuią.

§. 210.

Gdzie na rzeczownych prawnych kſięgach, i dokumentach zbywa, tam trzydzieſtoletne ſpokoyne poſiadanie w przeſzłych przypadkach skutkuie: każdy iednak gruntu właściciel, pod utratą wſzelkich dalſzych prawności, w przeciągu lat trzech od obwieſzczenia uſtawy ninieyſzey, ten niedoſtatek uzupełnić muſi. Prawa niewpiſane żadney dzielności przeciw trzeciemu nie maią.

§. 211.

Właściciel gruntu ze ſwey ſtrony obowiązany ieſt, użytku właściciela zaſtępować, i gdy użytkowania prawo z iſtotą znowu złączone będzie, wtedy iemu, albo iego naſtępcy uczynione ulepſzenia tak, iak innemu prawnemu poſiadaczowi nadgrodzić, i za rzetelność kſiąg publicznych, i regeſtrow, które on względem ſwoich czynſzowych dóbr trzyma, odpowiadać.

§. 212.

Za inne ciężary gruntu właściciel nie odpowiada, właściciel użytku ogólnie nie może więcey prawa na drugiego przenieść, iak ſam ma: a zatym prawo iednego gaśnie z prawem drugiego.

§. 213.

Ponieważ wſzelkie zwyczayne, i nadzwyczayne użytki do właściciela użytku należą; przeto także proporcyonalna część skarbu znalezionego iemu przynależy. On nawet prawo ma, zmnieyſzyć iſtotę, kiedy inſzym ſpoſobem gruntu użytkować nie może.

§. 214.

Kto oprócz czyńſzu ziemnego nic więcey nie płaci, ten tylko na użyteczność powièrzchney płaſzczyzny, iako to: drzew, roślin, i budowli, i na część znalezionego tamże skarbu ma prawo: skarby zakopane, i inne podziemne użyt-

użytki do ſamego gruntu właściciela należą.

§. 215.

Obowiązki użytku właścicielow maią ogólnie ſtoſunek z uſtanowionemi prawami gruntu właścicielow: oſobliwie zaś czynſz roczny, kiedy nic innego umówiono nie ieſt, między pièrwſzym dniem mieſiąca liſtopada, i połową grudnia, oddawany bydź ma.

§. 216.

Użytku właściciel znoſi daley wſzyſtkie zwyczayne, i nadzwyczayne do dobra przywiązane ciężary: on oddaie podatki, dzieſięciny, i inne ſzczególnie wpiſane daniny. Co na czynſz rozłożono, albo areſztowano, to ieſt: ſądowym zakazem zaięte będzie, ma gruntu właściciel ſam ponoſić.

§. 217.

Każdy nowy użytku właściciel według prawa obowiązany ieſt, wyrobić ſo-

ſobie od właściciela gruntu dokument na odnowioną własność użytku; lecz gdy gromady, i inne ciała moralne pospolicie nie wymieraią; przeto każde lat dzieſięć o takowy dokument, czyli liſt prawo nadaiący dopraſzać ſię maią. Kto takowe dopraſzanie ſię z własney winy przez lat trzy zaniedbuie, ten taxę za liſt prawo nadaiący należytą, we czworo zapłacić ma.

§. 218.

Co ſię w powyżſzym rozdziale o znieſieniu zupełney własności uſtanowiło, waży ogólnie także o podzieloney. Ieżeli użytku właściciel żadnego prawnego naſtępcy nie ma; wtedy użyteczność łączy ſię z iſtotą, i po zaſpokoieniu wſzelkich długow, które z innego maiątku opłacone bydź nie mogą, na właściciela gruntu ſpada.

§. 219.

Przez zniſzczenie roslin, drzew, i budowli własność użytku powièrzchni nie ginie; póki ieſzcze część gruntu zoſtaie, może ią poſiadacz, aby tylko czyńſz ſwóy oddawał, nowemi roslinami, i drzewami zaſadzić, i znowu zabudować.

§. 220.

Z ſamego oddawania ciągłego czyńſzu, lub rocznych dochodow z iakiego gruntu, albo z budowli nie można ieſzcze wnoſić podzielenia własności: we wſzyſtkich przypadkach, w których odłączenie iſtoty od użyteczności nie wyraźnie ſię okazuie, każdy rzetelny poſiadacz za zupełnego właściciela miany bydź ma.

§. 221.

Ieżeli kto rzecz ſwą nieruchomą za czyńſz roczny komu drugiemu dziedzicznie wypuſzcza, albo prawa czyń-

ſzo-

ſzowego od iſtotnie iuż będącego właściciela nabywa ; tedy należy w obydwoch przypadkach obowiązanemu do oddawania czyńſzu własność zupełna: w pièrwſzym przypadku obowiązek oddawania czyńſzu tylko za zgodą obopólną uſtać może, w drugim ſamemu dłużnikowi wolno ieſt, tenże półrocznie wypowiedzieć, i, albo za wyłożoną wartość, albo, ieżli ta wiadomą nie ieſt, za śrzednią taxę wykupić.

ROZDZIAŁ VIII.

O Prawie Zaſtawu.

§. 222.

Rzecz, która wierzycielowi dla zabespieczenia iego pretenſyi przyzwoicie poddaną ieſt, nazywa ſię ogólnie zaſtawem.

§. 223.

Za zaſtaw każda rzecz służyć może, którą zbyć można: ieżeli ieſt ruchoma? to ſię zaſtawem ręcznym, albo w nayściśleyſzym znaczeniu, zaſtawem; ieżeli zaś nieruchoma? hypoteką, czyli gruntowym zaſtawem nazywa.

§. 224.

Prawo poszukiwania długu swego na zastawie, gdy ten w oznaczonym czasie wypłacony nie będzie, zowie się prawem zastawu: toż polega na rzeczy zastawnie poddaney, i według różnicy rzeczy, albo iest prawem ręcznym zastawnym, albo hypotekalnym.

§. 225.

Obydwa należą do praw rzeczownych; więc nie tylko przeciw zastawcy, aleteż przeciw trzeciemu dzierzawcy wykonane bydź mogą.

§. 226.

Prawo zastawu lubo zawsze ważną pretensyę wystawuie; niekażda iednak pretensya daie prawo na zabespieczenie: to polega albo na ustawie, albo na wyroku sądowym, albo na zezwoleniu właściciela, bądź przez ugodę, lub przez ostatniey woli rozporządzenie.

§. 227.

Przypadki, w których uſtawa nadaie komu prawo zaſtawu, ſą na przyzwoitym mieyſcu wytknięte. Ile ſąd prawa zaſtawu nadać może? to ſądowa uſtawa przepiſuie: a ieżli prawo zaſtawu przez zezwolenie dłużnika, lub trzeciego rzecz ſwą za niego w poręką daiącego ma bydź nabyte; w tedy powſzechne przepiſy o ugodach, i oſtatniey woli zapiſach służyć powinny za prawidło.

§. 228.

Do nabycia iſtotnie prawa zaſtawu potrzeba, aby wierzyciel tytuł maiący rzecz zaſtawioną, ieżeli ruchoma ieſt, pod ſtraż wziął, a ieżeli nieruchoma, aby ſię ſtarał o wpiſanie ſwey pretenſyi ſpoſobem do nabycia własności gruntow leżących przepiſanym: ſam tytuł nadaie tylko oſobiſte prawo do rzeczy, nie zaś rzeczowne prawo na rzeczy.

§. 229.

Ieżeli pretenſya o dług dopièro po zamówionym prawie zaſtawu wyniknie, albo ieżli zaſtawianie pièrwey było przedſięwzięte, niżeli zaſtawca wolną własność rzeczy zaſtawioney otrzymał; prawo zaſtawu od tego czaſu mocy ſwey zupełney nabiera, którego ſię pretenſya zaczęła, albo kiedy zaſtawca własności wolney doſtąpił.

§. 230.

Ieżli rzecz cudza, mimo zezwolenie właściciela, zaſtawiona będzie, to ten według uſtawy, lubo ma prawo nazad oney żądania, w takich iednak przypadkach, w których żałoba o własność przeciw rzetelnemu poſiadaczowi mieyſca nie ma, obowiazany ieſt, albo rzetelnego zaſtawu dzierzawcę bezſzkodnym uczynić, albo zaſtawu zaniechać, i tylko ſię prawem nadgrody przeciw iſtcowi kontentować.

§. 231.

Kiedy ſummy dłużne, składy towarow, ſtatki, ładowne towary, i inne tym podobne rzeczy ruchome zaſtawione będą, które nie z ręki do ręki, lecz przez znaki oddawać ſię, i przyimować zwykły; na ów czas takie urządzenia maią bydź przedſięwzięte, iżby każdy o zaſtawianiu dowiedzieć ſię, i ſiebie od ſzkody ochronić mógł: kto podobnych przepiſow nie używa, ten pochodzącym ztąd ſzkodliwym skutkom podpada.

§. 232.

Kto bez ſtraty prawo zaſtawu w podzaſtaw przyiąć chce, ten poſtarać ſię ma, aby zaſtaw ręczny iemu oddany, albo zapis iego podzaſtawu w kſięgach publicznych na prawie zaſtawu wpiſany był. Dzierzawca dobra zaſtawionego ma bydź o tym uwiadomiony, który ſummę ſwą dłużną tylko za wiedzą, i

wo-

wolą podzaſtaw u ſiebie maiącego zapłacić może.

§. 233.

Kto ſwą pretenſyę na dobru nieruchomym wpiſać każe, temu wſzelkie w całey tey rzeczy zaięte, do wolney własności zaſtawcy należące części, zatym także pożytki ieſzcze nieodłączone, albo niepobrane w odpowiedzi ſą. Kiedy więc dłużnik wierzycielowi dobro ſwe, a poźniey komu innemu pożytki tegoż zapiſuie; wtedy poźnieyſze zapiſanie, tylko co do iuż odłączonych, i zebranych pożytkow, dzielność nieiaką mieć będzie.

§. 234.

Zapis nie może ſię daley, iak prawo zaſtawcy rozciągać, a zatym ani prawom powſzechności kraiowey na podatki, i daniny, ani prawom gruntu właściciela na czyńſze dziedziczne, i inne rzeczowne powinności, ani nakoniec prawom wcze-

wcześniey wpiſanego wierzyciela uſzczèrbku uczynić nie może.

§. 235.

Pièrwſzeńſtwo dopièro namienionych praw powſzechności, tudzież właściciela gruntu, do trzech tylko oſtatnich lat ogranicza ſię: toż ſamo także rozumièć ſię ma o prowizyach z kapitałem na gruncie zapiſanych, i o czyńszach: czyńſze zaległe żadnego wcale prawa pièrwſzeńſtwa nie maią.

§. 236.

Ieżeli wpis pretenſyi do kſiąg publicznych mieyſca nie ma, dla niedoſtatku formalności prawney w dokumencie; zaczym wierzyciel na ten koniec ſądownie ſię prenotować może, aby go nikt aż do rozſądzenia ſprawy z pièrwſzością nie uprzedził: przez tę prenotacyę otrzymuie on warunkowe prawo zaſtawu, które, kiedy pretenſya przy-

ſą-

ſądzoną będzie, od dnia prenotacyi w iſtotne prawo zaſtawu przechodzi.

§. 237.

Naſtąpiona prenotacya tak temu, który ią pozyskał, iako też przeciwnikowi iego przez oddanie do rąk własnych uwiadomienia ma bydź oznaymiona. Otrzymuiący prenotacyę ma porządną żałobę dla dowiedzenia ſwoiey pretenſyi w 14. dniach, rachuiąc od dnia naſtąpionego wręczenia, podać; w przeciwnym razie wyrobiona prenotacya na żądanie dłużnika wymazaną bydź powinna.

§. 238.

W tym tylko przypadku, kiedy wartość zaſtawu, mimo winy wierzyciela, w czaſie do zabespieczenia długu nie wyſtarcza, wierzyciel ma prawo, o lepſze bespieczeńſtwo u dłużnika domagać ſię: do tego lepſzego zabespieczenia może trzeci, który zamiaſt iſtca zaſtaw

ſtaw dał, w ten czas tylko bydź pomuſzony, kiedy ſię do tego właściwie obowiązał.

§. 239.

Ieżli dłużnik przez omyłkę, lub przez prędkość zbyteczny zaſtaw dał; tedy wolno mu ieſt, inne, iednak doſtateczne zabespieczenie uczynić.

§. 240.

Gdy zaſtawny wierzyciel, po upłynieniu naznaczonego czaſu, zaspokoionym nie będzie; to ma prawo, dłużnika ſądownie zapozwać, i o przedaż zaſtawu dopraſzać ſię. Sąd w tey mierze według przepiſow Uſtawy Sądowey poſtąpić ma.

§. 241.

Nim przedaż dobrą naſtąpi, ma bydź pozwolono, każdemu na nim wpiſanemu zaſtawnemu wierzycielowi pretenſyi, z powodu którey przedaży żądano, nabyć.

§. 242.

§. 242.

Hypotekalni wierzyciele maią bydź na naſtępuiącą licytacyę, z wyznaczeniem terminu do praw ſtoſownego, oſobiście przypozwani: kiedy to przypozwanie opuſzczone będzie, tedy ów, który rzecz nabył za pretenſyę, w publicznych kſięgach wpiſany, w wymiar ſwego poſiadania daley ieſzcze odpowiadać muſi.

§. 243.

Dłużnicy nie maią prawa, podczas licytacyi, rzecz od ſiebie zaſtawioną licytować.

§. 244.

Ieżeli ilość długu z zaſtawu odzyskaną bydź nie może, dłużnik reſztę dopłacić powinien; nawzaiem zaś na niego to ſpada, co więcey nad dług zebrano będzie.

§. 245.

Bez pozwolenia zaſtawcy nie wolno wierzycielowi używać zaſtawu: owſzem go pilnie ſtrzedz, i gdyby z winy iego zginął, za ten odpowiadać muſi: ieżeliby bez winy iego zginął; przez to pretenſyi ſwoiey nie utraca.

§. 246.

Gdy rzecz zaſtawiona zniſzczoną będzie, gdy ſię wierzyciel prawa ſwego do niey prawnie zrzeka; albo gdy ią dłużnikowi bez warunku oddaie; wtedy upada wprawdzie prawo zaſtawu, iednak pretenſya ieſzcze pozoſtaie.

§. 247.

Prawo zaſtawu gaśnie także z czaſem, do którego było ograniczone, a zatym gaśnie także z doczeſnym prawem zaſtawcy na rzecz zaſtawioną: byleby ta okoliczność wierzycielowi wiadomą była, albo z kſiąg publicznych wiadomą bydź mogła.

§. 248.

§. 248.

Samo zaś czaſu upłynienie ani wierzycielowi nie przeſzkadza, iż zaſtaw za zapłaceniem oddał, ani dłużnikowi, iż za oddaniem zaſtawu dług zaſpokoił.

§. 249.

Do znieſienia prawa hypotekalnego ſamo zaſpokoienie długu nie ieſt doſtateczne. Dobro hypotekalne póty obciążone zoſtaie, póki dług z kſiąg publicznych wymazany nie będzie.

§. 250.

Według prawa obowiązany ieſt zaſtawnik, aby zaſtawcy po zaſpokoieniu długu rzecz zaſtawioną nazad oddał. Iednak prawo zatrzymania, i nowe prawo zaſtawne proporcyonalne na tęż ieſzcze mu należy, ieżeli go na inney prawdziwey, i iuż do zapłacenia przypadłey pretenſyi zaſadzać może. Toż ſamo prawo każdemu innemu rzetelne-

mu poſiadaczowi w podobnych okolicznościach przynależy.

§. 251.

Ieżeli zaś prawo zaſtawu wyraźnie na czas pewny było ograniczone, to po upłynieniu tego czaſſu, tylko ſądowa, nie zaś prywatna grabież ma mieyſce.

§. 252.

Przeciwko lepſzemu prawu trzeciego, albo po zapadłym zbiegu wierzycielow, ſądowa nawet grabież nie ma dzielności.

ROZ-

ROZDZIAŁ IX.

O Służebnościach, czyli de Servitutibus.

§. 253.

Poiedyńcze prawa na pewne rzeczy mogą bydź tak, iak zupełna, i podzielona włafność przez wolę właściciela, lub przez uftawę wypufzczone, i nabyte: przez co fię naturalna wolność podług włafnego upodobania, tąż rzeczą rządzenia więcey, lub mniey ogranicza.

§. 254.

Właściciel n. p. może bydź obowiązany, przy użytkowaniu fwoiey rzeczy, co dla korzyści trzeciego znofić,

albo co zaniechać; wtenczas powſtaie służebność, czyli tak nazwana ſervitus; przez to ſię iednego prawo, a drugiego powinność wyraża.

§. 255.

Znoſzenia i zaniechania, które iednemu pożyteczne ſą, nie będąc drugiemu ſzkodliwemi, mogą iuż bydź mimo służebności według praw naturalnych wymagane: Kto ie za naſtąpionym żądaniem bez przyczyny odmawia, ma bydź do tego ſądownie przymuſzony. Uſtawa ani zazdrości, ani ucieſze o ſzkodę nie ſprzyia.

§. 256.

Rzecz służebności podległa ſtaie ſię temu służebną, ku którego korzyści wolność iey ograniczoną zoſtała. Takowe ograniczenia niezliczonym niemal ſpoſobem zachodzić mogą; ztąd także i służebności prawie niezliczone ſą.

§. 257.

§. 257.

Rzeczy albo inney cudzey rzeczy, albo pewney osobie służebnemi się staią. Ogólnie tedy są służebności rzeczowne, i osobiste. Obydwie należą do praw na rzeczy; ieżeli przynaymniey w księgach publicznych wpisane są, a zatym służebną rzecz samą obciążaią, i o które przeciw każdemu posiadaczowi domagać się można.

§. 258.

Rzeczowne służebności wystawuią dwóch sąsiaduiących gruntu posiadaczow, z których do iednego służebny, do drugiego zaś panuiący grunt należy. Grunt panuiący albo do pomieszkania, albo do gospodarstwa iest oznaczony; dla tego rzeczowne służebności na domowe, i polne służebności dzielą się.

§. 259.

Osobiste służebności wystawuią rzecz, która iakiey osobie służebną iest: Rzecz

ta może bydź ruchomą, lub nieruchomą, a nawet od osoby odległą.

§. 260.

Zwyczayne służebności domowe są:

1) Prawo, stawiać ciężar budowli swoiey na cudzey budowli.

2) Balkę, albo krokiew w cudzą ścianę wpuszczać.

3) Okno w cudzey ścianie zakładać, bądź to dla swiatła, bądź dla widoku.

4) Dach, albo ganek po nad sąsiada obwód powietrza wyciągać.

5) Dym przez sąsiada komin wyprowadzać.

6) Okap na grunt cudzy sprowadzać.

7) Gnoiowisko na cudzym gruncie mieć.

8) Rzeczy ciekące na sąsiada grunt wylewać, lub przeprowadzać.

Przez

Przez te, i podobne służebności domowe posiadacz domu ma prawo, na gruncie swego sąsiada nieco przedsiębrać, co tenże znosić musi.

§. 261.

Przez inne domowe służebności obowiązany iest posiadacz gruntu służebnego, takiego co zaniechać, coby mu inaczey wolno było czynić. Takowe zaś są:

9) Domu swego nie podwyższać;

10) Tegoż nie zniżać.

11) Panuiącey budowli swiatła, i powietrza,

12) albo widoku nie uymować,

13) okap swego domu z gruntu sąsiada, któremu tenże do podlewania ogrodu iego, lub do napełnienia cysterny, albo też innym sposobem użytecznym bydź może, nie odwracać.

§. 262.

Do służebności polowych należą o-ſobliwie naſtępuiące:

1) Prawo trzymania na cudzym gruncie i ziemi ścieſzki, wygonu dla bydła, lub drogi do ieżdżenia.

2) Tam czerpania wody, napawania bydła, odwracania i ſprowadzania wody.

3) Strzeżenia, i paſienia bydła.

4) Drzewa rąbania, uſchłych gałęzi, i chruſtu zbierania, żołędzi obierania, i liści gromadzenia.

5) Polowania, ryb łowienia, ptakow łapania.

6) Łamania kamieni, kopania piaſku, wapna palenia.

§. 263.

Do oſobiſtych służebności ſzczególnie należą: potrzebne używanie iakiey rzeczy, zupełne teyże użytkowanie, wolne pomieſzkanie. Niekiedy też

pra-

prawa z ſiebie rzeczowne ſamey oſobie uſtąpione bywaią, n. p. prawo ścieſzki, prawo czerpania wody.

§. 264.

Kto unikanie od natury służebności iakiey twierdzi, tego ma dowodzić. Gdy dowiedziono będzie, iż kto wyświadczenie iakie, n. p. pomieſzkanie, okno na prożbę tylko, albo z grzeczności, a zatym pod warunkiem w każdym czaſie odwołania, otrzymał; wtedy oſobiſta nawet służebność mieyſca nie ma.

§. 265.

Wſzyſtkie służebności w tym ſię zgadzaią, iż poſiadacz rzeczy służebney według prawa obowiązany nie ieſt, co czynić, lecz tylko drugiemu wykonywanie prawa dozwolić, albo to zaniechać, coby inaczey iako właściciel prawo miał czynienia.

§. 266.

Służebności maią bydź wykonywane ſpoſobem naynieſzkodliwſzym. W wątpliwości raczey powinny bydź uſzczuplane, niżli rozſzerzane. Wſzelakoż bez doſtateczney przyczyny ani od ich natury unikać, ani zamiaru ich umarzać nie wolno.

§. 267.

Żadna służebność od rzeczy służebney ani ſię odłączyć, ani na rzecz drugą, lub oſobę przenieść ſię nie daie. Tyle zaś każda służebność za niepodzielną miana będzie, ile prawo na gruncie będące przez powiękſzenie, zmnieyſzenie, albo na cząſtki rozdzielenie tegoż ani odmienione, ani podzielone bydź nie może.

§. 268.

Ieden grunt wielom gruntom, lub oſobom może bydź razem służebny, byleby przez to prawa ſtarſze trzeciego

nie

nie cierpiały, n. p. kiedy ścieſzka, wozowa droga, lub branie wody tak iednemu, iak drugiemu zupełnie ieſt dozwolone.

§. 269.

Poſiadacz gruntu panuiącego mocen ieſt, prawo ſwe podług upodobania wykonywać. Byleby przez to wykonywanie służebny grunt więcey obciążony nie był.

§. 270.

Podług tu przywiedzionych powszechnych zaſad, ſpory względem służebności zachodzące powinny bydź ſądzone. Kto tedy ciężar budynku ſąſiedzkiego, wprawienie cudzey balki w ſwey ścianie, lub przechod cudzego dymu w ſwym kominie znoſić ma; ten także wyznaczony na to mur, słupy, ścianę, albo komin w dobrym ſtanie utrzymywać obowiązany będzie. Tego zaś na nim wymagać nie można, aby

panu-

panuiącą budowlę podpierać, lub komin ſwego ſąſiada naprawiać kazał.

§. 271.

Gdy poſiadaczowi gruntu służebnego naprawienie budowli ſwoiey trudne ieſt, może służebną ścianę do panuiącey budowli odſtąpić, i ſiebie przez to od służebności uwolnić. Ieżeli ściana takowa ani odſtąpioną, ani naprawioną nie będzie; tedy poſiadacz budynku panuiącego mocen ieſt, ią na koſzta ſąſiada niedbałego naprawić kazać.

§. 272.

Prawo okienne nadaie prawo do światła, i do powietrza. Widok muſi bydź z oſobna dozwolony. Niemaiący prawa do widoku, może bydź pomuſzony, ażeby okno ſwe kratą opatrzył. Ogólnie z prawem okiennym złączona ieſt powinność ſtrzeżenia otworu. Kto tego ſtrzeżenia zaniedba, odpowiada za wſzelką ztąd pochodzącą ſzkodę.

§. 273.

Kto prawo okapu poſiada, może deſzczową wodę na dach cudzy wolnie, albo przez rynny ſpuſzczać. Od niego zależy, dach ſwóy wyżey budować; lecz ſąſiadowi ſwemu zabrónić nie może, aby podobnie nie czynił. Ze ſwey ſtrony obowiązany ieſt, aby ſnieg znacznie ſpadły wcześnie zgartywał, i przez to uſzkodzeniu służebnego gruntu zapobiegł. O rynwie, i o kadzie na wodę każdy na ſwym gruncie ſtarać ſię ma.

§. 274.

Kto przeciwnie ma prawo deſzczową wodę z dachu ſąſiedzkiego na ſwóy grunt ſprowadzać, ma także obowiązek, aby wydatki na rynny, na kadzie, i na inne potrzebne do tego przygotowania ſam zaſtępywał.

§. 275.

Ieżli rowy, albo kanały do ſprowadzania rzeczy płynnych potrzebne ſą, te właściciel panuiącey budowli wyſtawić, iako też porządnie pokrywać, i czyścić, a przez to ile możności ciężarowi służebnego gruntu ulżyć powinien.

§. 276.

Prawo ścieſzki zawiera w ſobie prawo, aby ſię kto po tey ścieſzce przez ludzi noſić, albo innym ludziom do ſiebie przychodzić kazał. Z prawem wygonu bydła, prawo używania taczki, a z prawem wozowey drogi, prawo iechania iednym, lub więcey ſprzężaiami, ieſt złączone.

§. 277.

Przeciwnie zaś bez ſzczególnego pozwolenia, ani prawo chodzenia na prawo ieżdżenia wierzchowo, lub noſzenia ſię przez zwièrzęta; ani prawo wygonu na prawo przewłoczenia ciężarow;

row; ani też prawo ieżdżenia, na prawo pędzenia bydła wolnie chodzącego rozciągane bydź nie może.

§. 278.

Ustawa tym trzem służebnościom tyle tylko obszerności naznacza, ile ta do konieczney potrzeby, i okoliczności mieysca stosowną iest. Gdy drogi, i ściezki przez zalew wody, lub przez inny przypadek nieużytecznemi staną się; wtedy, póki tamte podług przeszłego stanu naprawione nie będą, nowe mieysce wyznaczone bydź ma.

§. 279.

Iako osoby wszystkie, czyli gruntu posiadacze do utrzymywania drogi, do których używanie iey należy, proporcyonalnie przykładać się powinni; tak też posiadacz gruntu służebnego do naprawienia mostow, i ściezek tyle się tylko ma przykładać, ile ztąd zyskuie.

§. 280.

Prawo czerpania cudzey wody wystawuie wolny do niey przystęp.

§. 281.

Maiący prawo do sprowadzania wody z cudzego gruntu na swóy, lub z swego gruntu na cudzy, mocen także iest, zakładania na swóy koszt potrzebnych do tego rur, rynew, i sluzow. Tych zakładań miara i cel, których przestąpić nie wolno, przez potrzebę panuiącego gruntu stanowi się.

§. 282.

Ieżli podczas nabycia prawa pasienia gatunek, i liczba bydła, tudzież czas, i miara, albo ograniczenie pasienia porządnie oznaczone iest; na ów czas przy tym pozostać należy: Lecz gdyby na iednym, lub na więcey z tych oznaczeń zbywało; wtedy spokoyne trzydziestoletne posiadanie utrzymane bydź powinno. W przypadkach wąt-

pli-

pliwych służą za prawidło następuiące przepisy.

§. 283.

Prawo pasienia rozciąga się na każdy gatunek bydła roboczego, rogatego, i owiec, lecz nie na swinie, i drób, tym mniey w okolicach leśnych na kozy. Bydło nieczyste, niezdrowe, i cudze wyłączone iest od pastwiska.

§. 284.

Kiedy liczba bydła na paszę pędzonego w przeciągu ostatnich lat trzydziestu różnie się odmieniała, liczba śrzednia z paszy trzech lat pièrwszych wziętą, i przyiętą bydź ma: Ieżeli się i ta nie okazuie; więc na rozległość, i na iakość pastwiska słuszną uwagę mieć należy. Tudzież w zachodzącey wątpliwości nikt nie ma prawa, więcey bydła paść, iak ile on zebraną z swego gruntu paszą wyzimować może. Ssące

bydło do oznaczoney liczby nie rachuie się.

§. 285.

Czas pasienia ogólnie się przez zwyczay na każdym pól obwodzie wprowadzony, i niezaprzeczony oznacza: w żadnym iednak przypadku prowadzenie gospodarstwa przez pasienie ani tamowane, ani nawet trudnione bydź nie ma.

§. 286.

Co do miary, lub ograniczenia prawa pasienia, musi dzierzawca służebności na zaspokoieniu swey potrzeby przestać; Nie wolno iemu ani trawy kosić, ani w powszechności właściciela gruntu od współpasienia wyłączyć, a tym mniey istotę pastwiska kazić. Gdyby zaś o szkodę obawiać się przychodziło; musi bydło swe przez pastucha pilnować.

§. 287.

Gromada, która prawa pasienia nabyła, może wprawdzie użyek pastwiska po-

pomiędzy własnych swych współczłonkow, i mieszkańcow według upodobania wypuścić : lecz kto w obwodzie pól gromady nie przemieszkiwa, ten od tego wyłączonym zostanie.

§. 288.

Co dotąd względem prawa pasienia przepisano iest, toż samo według okoliczności do praw także łapania zwièrza, rąbania drew, łupania kamieni, i do wszystkich innych służebności przystosować można. Ieżeli kto mniema, iż prawa te na współwłasności zasadzać może, to te żadnemi nie są służebnościami, lecz naturalnemi skutkami prawa własności, i zachodzące w tey mierze spory według zasad społeczney własności rozsądzone bydź powinny.

§. 289.

Ograniczenia poiedyńczych praw własności dla pospolitego dobra nazywaią się służebnościami z ustawy. Te

powszechnie żadnym nie są przedmiotem prawa cywilnego prywatnego, lecz politycznych rozporządzeń: gdy zaś w tey mierze ugody czynić dozwolono będzie, i takowe istotnie zawarte zostaną; zaczym dla stron w sporze z sobą będących droga także prawna otwarta będzie.

§. 290.

Toż samo ważyć ma względem piészey, i z bydłem roboty, czyli pańszczyzny, iako też względem praw przymusu, i zakazu, ieżeli te znayduią się; mocą których gromadzie, lub części mieszkańcow sprowadzenie z obcych okolic pewnych potrzeb zakazuie się.

§. 291.

Podobne prawa, lubo iuż przez spokoyne trzydziestoletnie posiadanie zupełnie usprawiedliwione bywaią, ieżeli iednak podniesienie handlu, i wieyskiego gospodarstwa innego politycznego

ro-

rozrządzenia wymaga, tedy to za przyzwoitym ſzkody nadgrodzeniem ſciśle zachowane bydź ma.

§. 292.

Wykonanie prawa względem oſobiſtych służebności, ieżeli innego co umówionym nie było, według naſtępuiących zaſad ſtanowi ſię. Moc używania cudzey rzeczy wſpólną ieſt wprawdzie wſzyſtkim służebnościom, które na cierpieniu zależą. Szczególna iednak służebność na tym zależy, iż kto mocen ieſt, iaką nieruchomą, albo też ruchomą cudzą rzecz bez nadwerężenia iſtoty, iedynie ku ſwey potrzebie użytkować.

§. 293.

Kto więc prawo używania ruchomey, lub nieruchomey rzeczy n. p. domu, ogrodu, biblioteki, kleynotow, poiazdu, i innych podobnych poſiada; wolno mu ztąd bez względu na ſwóy

inny maiątek przyzwoity iego stanowi, ſpoſobowi zarobkowemu, i goſpodarſtwu domowemu użytek pobierać.

§. 294.

Nie ma iednak prawa, takowe rzeczy na inny użytek obracać, n. p. ſtaw w łąkę przeiſtaczać; podobnież niewolno mu ieſt, ſwe prawo używania na kogo innego przenoſić, ten ſzczególny przypadek wyiąwſzy; gdyby prawo iego wcale nic, albo bardzo mały pożytek przynoſiło. Wſzyſtkie inne użytkowania, które z takowey rzeczy bez przeſzkody maiącego prawo używania odnoſić można, do właściciela należą.

§. 295.

Właſciciel zaś obowiązany ieſt znoſić wſzelkie zwyczayne, i nadzwyczayne na rzeczy polegaiące ciężary, i ią ſwoim koſztem w dobrym ſtanie utrzymywać: w ten czas tylko, kiedy te

ko-

koſzta wartość prawa używania przechodzą, tedy prawo maiący albo nadzwyżek ponoſić, albo od używania odſtąpić powinien.

§. 296.

Pożytkowanie ieſt prawo pobierania pożytkow z iakiey cudzey rzeczy z ocaleniem iſtoty bez wſzelkiego ograniczenia.

§. 297.

Znikome zatym rzeczy żadnym w ſobie nie ſą przedmiotem ani użycia, ani pożytkowania; iednak ieſt przedmiotem ich oznaczona wartość, iak ogólnie każda ſumma kapitalna na prowizyę dana.

§. 298.

Pożytkuiący nie ieſt ieſzcze właścicielem użytkowania: przeto ſame tylko zebrane pożytki, nie zaś prawo pożytkowania zbyć może.

§. 299.

Do zwyczaynego przychodu, albo do pożytkow rocznych, ani skarb znaleziony, ani zysk z kopalni górniczych nie należy: obydwa ſą dobrem właściciela, który pożytkuiącemu ſame tylko ztąd pochodzące pożytki zoſtawić ma.

§. 300.

Wſzelkie ciężary, i powinności, które na rzeczy służebney polegały, ſpadaią na pożytkuiącego: on ſam także zaſtępuie koſzta, bez których pożytki nie powſtaią; to tylko ogólnie za przychod czyſty będzie miane, co po odtrąceniu wſzelkich potrzebnych wydatkow pozoſtanie.

§. 301.

Pożytkuiący także ieſt obowiązany, rzecz służebną, ile możności, w tym ſtanie utrzymywać, w iakim ią odebrał. Zatym według różnicy okoliczności

wſzel-

wſzelkie naprawy, ocalenia, i wyſtawienia na koſzt właſny czynić muſi. Ieżeli zaś mimo tego wartość służebney rzeczy przez ſamo prawne pożytkowanie bez winy pożytkuiącego zmnieyſzoną będzie; za to odpowiedzi nie podpada.

§. 302.

Kto więc n. p. pożytkowanie z powozu, z trzody owiec, z ogrodu, z pola, albo z laſu ma, ten konie z przychodu żywić, wozy, i ſzory naprawiać, liczbę ſpotrzebowanych, lub innym ſpoſobem ubyłych iagniąt, iako też niedoſtatek roślin z przypłodku uzupełnić, tudzież drogi, ścieſzki, i płoty utrzymywać, i drzewo po lesniczowsku, i podług wymiaru wrębu pożytkować ma.

§. 303.

Zwyczayne reparacye budowli pożytkuiący własnym koſztem podeymuie;

budowanie zaś, które całorocznego na to przychodu wymaga, właściciel na siebie przeymuie: prowizye potrzebnie wydanego na to kapitału będą mu z przychodu nadgrodzone.

§. 304.

Ieżeli właściciel czynić wydatku tego nie chce, albo nie może; zaczym pożytkuiący prawo ma, kosztem swym budować, a po skończonym pożytkowaniu o powrócenie kosztow, iak inny rzetelny posiadacz domagać się.

§. 305.

Gdyby pożytkuiący naprawienia nadpsutey budowli także wzbraniał się; tedy z zwyczayney wartości teyże roczna prowizya onemuż wyznaczona, i oddana będzie.

§. 306.

Niepotrzebnych, chociaż z inney miary dla pomnożenia przychodow słu-

żą-

żących budowań, pożytkuący nie ieſt obowiązany ze ſwą ſzkodą dozwalać.

§. 307.

Dla ułatwienia dowodu oboſtronnych pretenſyi tak właściciel, iako i pożytkuiący maią między ſobą wiarogodne ſpiſanie wſzelkich służebnych rzeczy uczynić.

§. 308.

Służebność wolnego pomieſzkania zawiera w ſobie prawo, wſzyſtkie części domu mieſzkalne tak przez ſiebie ſamego zaięcia, iako też bez uſzkodzenia iſtoty całkiem, lub w części za zapłatą, lub darmo innym wypuſzczenia.

§. 309.

Właściciel ma prawo zarządzania wſzyſtkiemi domu ſwego częściami, które albo wyraźnie warowane zoſtały, albo do właściwego pomieſzkania nie należą, n. p. zbywaiące piwnice, ſtodoły, ſtaynie, i tym podobne ſchowki, tudzież

nie wolno potrzebnego nad iego domem dozoru iemu trudnić.

§. 310.

Podatki, i inne ciężary ſam właściciel ponoſi: lecz ieżli poprawiania budowli potrzebne ſą; tedy, ieżeli te pomieſzkalnych części domu tyczą ſię, podane iuż względem pożytkowania przepiſy zachowane bydź maią.

§. 311.

Według prawa może właściciel od maiących prawo używania, i od pożytkuiących tylko w czaſie prawdopozornego niebespieczeńſtwa zabespieczenia iſtoty żądać. Ieżeli to dane nie będzie; tedy rzecz albo właścicielowi za ſłuſznym z ſobą układem zoſtawiona, albo podług okoliczności do ſądowego ſchowania oddana bydź ma.

§. 312.

Względem służebności dwoiakie prawo pozywania ma mieyſce, ile te od ied-

iedney ſtrony popierane, a od drugiey zaprzeczone bydź mogą. W pierwſzym przypadku muſi powód nabycia służebności, lub przynaymniey poſiadania, iako prawa rzeczowego; w drugim uczynionego w używaniu rzeczy ſwey przeſzkodzenia dowodzić. Ieden z obżałowanych może ſię prawem naturalney wolności, a drugi prawem dobrey sławy brónić.

§. 313.

W powſzechności prawo rzeczowne przez wpiſanie tylko do zwyczaynych kſiąg wpiſow tego mieyſca, gdzie rzecz służebna zoſtaie, na rzeczy nieruchome nabyte bydź może; na ruchome zaś rzeczy, n. p. na ſprzęty, ſuknie, kſiążki, i tym podobne toż prawo nabywa ſię przez oddanie: to oddanie, co do kapitałow, dzieie ſię przez ſądowy wpis, i przekazanie do dłużnika.

§. 341.

§. 314.

Tytuł do służebności gruntuie się albo na ugodzie, lub na ostatniey woli zarządzeniu, albo na wyroku prawnym przy podziale gruntow społecznych nastąpionym, albo nakoniec na trzydziestoletnym spokoynym posiadaniu. Ztąd zaś tylko osobiste prawo wynika, mocą którego albo wpisu do ksiąg publicznych, albo według okoliczności, oddania rzeczy domagać się można: tudzież prawo to naprzeciw.owym tylko, którzy zezwolenie swoie na to dali, a nie przeciw trzeciemu, waży.

§. 315.

Służebności osobiste z śmiercią osoby ustaią: toż samo także o osobach moralnych, o familiach, i zgromadzeniach rozumieć należy, które się za umarłe poczytuią, skoro wszystkie współczłonki wymarły, które podczas nabycia żyły. Stałe przychody roczne nie są oso-

osobistemi służebnościami, a zatym według natury swey na wszystkich następcow przeniesione bydź mogą.

§. 316.

Ieżeli kto służebność tego gatunku iako przychód dożywotni dla siebie, i dla swych następcow w ogólności, i bez dalszego przeznaczenia nabył; tedy prawo do wszystkich familii następcow, a nie do cudzego, przechodzi.

§. 317.

Lubo służebność przez upadek służebnego, lub panuiącego gruntu ustaie; skoro zaś grunt, albo budowla do piérwszego stanu przywiedziona będzie; wtedy służebność przeszłey swey mocy nabiera.

§. 318.

Ieżeli szczególnie doczesne prawo tego, który służebność zamówił, albo czas, do którego służebność ta ograniczona była, dzierzawcy służebności z

ksiąg

kſiąg publicznych, lub innym ſpoſobem wiadome bydź mogło; zaczym po wyiściu tego czaſu służebność ſama przez ſię uſtaie.

§. 319.

Z nieużywania służebności nie można ieſzcze wprawdzie utraty oneyże wnoſić; gdy ſię iednak ſtrona służebna wykonaniu służebności ſprzeciwia, a ſtrona panuiąca przez trzy lata wciąż prawa ſwego nie popierała; w ten czas pièrwſzey ſtronie oſobiſte prawo wymazania służebności domagać ſię przynależy. To iednak trzeciemu pod ten czas obeymuiącemu poſiadanie uſzczèrbku przynieść nie może.

§. 320.

Skoro grunt służebny, i panuiący w iedną własność złączone będą; służebność ſama z ſiebie uſtaie: gdy zaś potym część tego złączoney własności powtórnie zbytą zoſtanie, i służebność

z publicznych kſiąg wpiſow tym czaſem wymazaną nie była; tedy nowy poſiadacz gruntu panuiącego mocen ieſt wykonania służebności domagać ſię.

ROZDZIAŁ X.

O prawach dziedziczenia.

§. 321.

Zbiór wſzyſtkich rzeczy, i wſzyſtkich praw zmarłego nazywa ſię iego ſpadkiem, puścizną, a względem dziedzicow dziedzictwem. Maiątek cudzy, i to wſzyſtko, czego zoſtawuiący ſpadki dobrowolnie odkazać nie miał prawa, do tego ſię nie liczy.

§. 322.

Oſobliwe, i ſzczególne prawo przywłaſzczenia ſobie ſpadku zowie ſię prawo dziedziczenia. Ieſt to rzeczowne prawo, gdyż go przeciw każdemu, który ſo-

ſobie dziedzictwo przywłaſzczyć chce, dzielnie użyć można.

§. 323.

W obſzernieyſzym słowa znaczeniu każdy, komu prawo dziedziczenia przynależy, zowie ſię dziedzicem. Właściwie zaś ten tylko ieſt dziedzicem, który iſtotnie dziedzictwo przyiął.

§. 324.

Więcey oſób, którym prawo dziedziczenia służy, względem tego ſpólnego prawa za iedną oſobę uważaią ſię. W tym względzie przed naſtąpionym podziałem wſzyſtkie za iednego, a ieden za wſzyſtkie odpowiadaią.

§. 325.

Pożytki tylko, i ciężary, które do ſpadku należą, ſą przedmiotem dziedzictwa. Obowiązki, prawa i prerogatywy zoſtawuiącego dziedzictwo, które tylko na oſobie iego polegały, na dziedzica nie przechodzą.

§. 326.

Dziedzic, co do ſpadku wyſtawuie oſobę zoſtawuiącego dziedzictwo, obydwa względem trzeciego za iedną oſobę miani będą. Przeto dziedzic prawa ſwego ſzczególnego przeciw temu dochodzić nie może, któremu imieniem zoſtawuiącego dziedzictwo winien ieſt obronę.

§. 327.

Obowiązki, które zoſtawuiący dziedzictwo miał był ze ſwego maiątku dopełnić, n. p. dług zapłacić, ſzkodę nadgrodzić, zasłużoną karę pieniężną złożyć, kontrakt wypełnić, przechodzą na iego dziedzica. Przeciwnie zaś karę pieniężną, na którą, zmarły nie był ieſzcze skazany, a tym mniey inne na niego włożone kary na dziedzica nie przechodzą.

§. 328.

Spadek po osobach ieszcze żyiących, iest rzeczą opaczną. Może kto nadzieię do spadku mieć, i tego bydź godnym: prawo dziedziczenia spada na niego dopiero po śmierci zostawuiącego dziedzictwo.

§. 329.

Kiedy mniemany dziedzic przed zostawuiącym dziedzictwo zmiera, to nie mógł nienabytego ieszcze prawa dziedziczenia na swych dziedzicow przenieść.

§. 330.

Kiedy zaś dziedzictwo zostawuiącego przeżył, i prawo dziedziczenia istotnie nabył; wtedy to prawo nawet przed obięciem dziedzictwa tak, iak i inne dziedziczne prawa na iego dziedzicow przechodzi, ieżeli przez zrzeczenie się, lub innym sposobem ieszcze nie wygasło.

§. 331.

Prawo dziedziczenia gruntuie się albo na przyzwoicie oświadczoney woli zostawuiącego dziedzictwo, albo na uczynioney z nim ugodzie, albo na ustawie.

§. 332.

Właściwie tedy troiakie są gatunki dziedzicow. Przecież ieden drugiego powszechnie nie wyłącza. Może się nawet wydarzyć, iż iedne dziedzictwo na więcey części między wszystkie trzy dziedzicow gatunki podzielone, i pièrwszemu według ostatniey woli trzecia część, drugiemu przez ugodę szósta część, a trzeciemu połowa onego mocą ustawy przyznaną będzie.

§. 333.

Kiedy komu część dziedzictwa nie taka, któraby się do całego spadku ściągała, lecz tylko iaka rzecz z dziedzictwa, summa, albo prawo będzie od-

ka-

kazane; w ten czas zowie ſię legatem, czyli zapiſem; a ten, któremu odkazane zoſtało, nie dziedzicem, ale legataryuſzem, albo dziedzicem zapiſowym.

§. 334.

Kto ma prawo czego nabywania, w powſzechności może także dziedziczyć. Gdy zaś kto przyzwoicie n. p. przez uroczyſty ślub z prawa nabywania czego wyzuł ſię, lub wyznaczonego dziedzictwa ważnie ſię wyrzekł; przeto prawo dziedziczenia ogólnie, lub w części utraca.

§. 335.

Czyli, i ile moralnemu ciału, lub tym kraiowym rodakom, którzy ſwą oyczyznę, albo służbę woyskową bez przyzwoitego pozwolenia opuścili, i w obcym pańſtwie oſiedli, prawo dziedziczenia przynależy? to według politycznych rozporządzeń rozſądzono będzie.

§. 336.

Oſoby o cudzołoztwo ſądownie przekonane zoſtaią między ſobą od prawa dziedziczenia przez teſtament, albo przez ugodę wyłączone.

§. 337.

Niedozwolone ſpołeczeńſtwa, i ciała niezdolnemi ſą do prawa dziedziczenia, ogólnie zaś każde ſpołeczeńſtwo za niedozwolone uważane będzie, które ſię publicznym powſzechnym, lub ſzczególnym potwierdzeniem rządu kraiowego wywieść nie może.

§. 338.

Kto zoſtawuiącego dziedzictwo, dzieci iego, rodzicow, albo małżonkow zamiarem nieprzyiażnym na honorze, na ciele, albo na maiątku znacznie ukrzywdził, ten dopóty ieſt prawa dziedziczenia niegodnym, póki dowiedziono nie będzie: iż mu zostawuiący Dziedzictwo przebaczył.

§. 339.

Kto zoſtawuiącego dziedzictwo przez przymus, lub podſtęp do oświadczenia, lub nieoświadczenia ſwey oſtatniey woli przywiódł, albo oſtatnią wolę iuż od niego uczynioną zatarł, ten od prawa dziedziczenia wyłączony ieſt, i odpowiedzi za wſzelką ſzkodę trzeciemu przez to uczynioną podpada.

§. 340.

Kiedy kto oſtatnią wolę czyią ułożył, i ſobie, lub ſwym dzieciom, rodzicom, rodzeńſtwu, albo małżonce, chociażby na rozkaz zoſtawuiącego dziedzictwo, część, lub zapis przypiſał; to ani iemu, ani iego należącym żadne prawo ztąd nie wynika, ieżeli to rozporządzenie innym ſpoſobem dowiedzione nie będzie.

§. 341.

Cudzoziemcy, w których oyczyznie poddany auſtryacki od prawa dziedzicze-

nia wyłączony ieſt, niezdolnemi ſą do dziedziczenia w kraiach tuteyſzych.

§. 342.

Zdolność dziedziczenia tylko po czaſie iſtotnego przypadnienia dziedzictwa, może bydź oznaczoną. Czas ten zaczyna ſię od śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo.

§. 343.

Poźniey otrzymana zdolność dziedziczenia nie daie prawo odbierania tego drugim, co im iuż prawnie przypadło.

ROZ-

ROZDZIAŁ XI.

O ostateczney woli rozporządzeniu.

§. 344.

Kto ma prawo, zostawić swoią własność komu drugiemu, ten może czas, i sposób tego zostawienia oznaczyć. Zależy także od niego, ustanowić warunki, pod któremi iego zostawienie moc prawa mieć ma, lub nie.

§. 345.

Rozporządzenie, mocą którego właściciel maiątek swóy, lub część onegoż iedney, lub więcey osobom zostawia w mniemaniu: że go przeżyią, i że on tego oświadczenia woli nie odwoła, zo-

zowie ſię oſtatniey woli rozporządzenie.

§. 346.

Kiedy oſtatniey woli rozporządzeniem dziedzic będzie poſtanowiony, zowie ſię teſtamentem: Ieżeli zaś ſzczególne tylko zapiſy, i rozrządzenia w ſobie zawiera, na ten czas zowie ſię kodycyllem, chociażby części dziedziczne były bardzo małe, a zapiſy bardzo znaczne.

§. 347.

Iſtotna zatym różnica między teſtamentem, i kodycyllem, nie tylko w imieniu dziedzica, albo legataryuſza, ani w wartości zapiſaney rzeczy, lecz w tym ſzukana będzie, czyli zoſtawuiący dziedzictwo komu przynaymniey iedną część całego ſpadku, albo tylko iaką rzecz z dziedzictwa, pewną ſummę, iakie prawo, i co podobnego, bez względu na całkowitość, odkazał.

§. 348.

§. 348.

Ieden, lub więcey kodycyllow z testamentem, i bez onego ważne bydź mogą. Lecz kilka testamentow w powszechności nie mogą się razem utrzymać: Ponieważ testator może wiele rzeczy z dziedzictwa, ale ieden tylko spadek w całości zostawić.

§. 349.

Kiedy zostawuiący dziedzictwo bez wszelkiego ograniczenia iednego tylko postanowił dziedzica; w ten czas cały spadek iemu samemu przypada: Ieżeli zaś iedynemu dziedzicowi część tylko pewna dziedzictwa, n. p. trzecia, lub czwarta wymierzona iest, wtedy pozostałe części z ciężarami do tychże stosownemi do prawnych dziedzicow przynależą.

§. 350.

Ieżeli więcey dziedzicow bez przepisu, iak się dzielić maią, iest postanowionych;

nych; dzielą ſię na głowy. Ciało moralne, ſpołeczeńſtwo, zgromadzenie, n. p. ubodzy za iedną tylko oſobę będą poczytani.

§. 351.

Kiedy który z poſtanowionych dziedzicow ſwego prawa dziedziczenia użyć nie może, lub nie chce; wtedy część iemu wyznaczona reſzcie uſtanowionych dziedzicow przypada.

§. 352.

Ieżeli zaś więcey dziedzicow, a wprawdzie każdy z nich do wyznaczoney, i oſobney części dziedzictwa, albo także nie tylko cicho, lecz wyraźnie słowami na równe części mianowani ſą; wtedy część ta, która iednemu z nich nie doſtanie ſię, prawnym dziedzicom przypada.

§. 353.

§. 353.

Toż ſamo dzieie ſię także, kiedy części dla każdego przeznaczone całości nie zabieraią. Do wynalezionych zaś rzeczy dziedzictwa, i do ſumm, o których w teſtamencie żadna nie zachodzi wzmianka, prawny dziedzic żadnego prawa nie ma.

§. 354.

Ieżeli ſię pomiędzy poſtanowionemi dziedzicami takie zeydą oſoby, z których nieiakie, gdyby prawne naſtępſtwo zachodziło, względem drugich za iedną oſobę uważane bydźby muſiały; n. p. ſynowcowie, i ſynowice względem brata dziedzictwo zoſtawuiącego; wtedy, ieżeli w teſtamencie przeciwnie rozporządzono nie ieſt, części według pokoleń będą wymierzone. Dopóki ſię ieden z tych wſzyſtkich znayduie, prawne naſtępſtwo mieyſca nie ma.

§. 355.

Ieżeli między kilku postanowionemi dziedzicami dla iednych część pewna, n. p. trzecia, szósta wymierzona, dla innych zaś nic pewnego naznaczono nie będzie; zaczym ci na pozostałey cząstce dziedzictwa przestać maią.

§. 356.

Gdyby się nic nie pozostało, na ten czas postanowiony bez wyznaczoney części dziedzic tyle otrzyma, ile ten, któremu naymnieysza część wymierzona iest. Ilośc ta z części wyznaczonych proporcyonalnie odciągnioną zostanie. W wszelkich innych przypadkach, gdzieby zostawuiący dziedzictwo w rachunku się omylił, dział takim sposobem przedsięwzięty bydź ma, którymby woli zostawuiącego dziedzictwo podług stosunkow przez niego względem całości oświadczonych, ile możności, dogodzono było.

§. 357.

§. 357.

Nie wolno zostawuiącemu dziedzictwo w żadnym razie mianowanie dziedzica zostawić wyrokowi trzeciey iakiey osoby, on sam musi pewną iaką osobę za dziedzica postanowić. Iednakże na swego dziedzica może włożyć iaki warunek, którego dopełnienie od woli trzeciego zawisło.

§. 358.

Rozdzielenie wyznaczonych zapisow n. p. między krewnych, służebnych, ubogich, tak co się tyczy osób, iako i rzeczy, może bydź upodobaniu dziedzica, lub kogo trzeciego zostawione.

§. 359.

Kto na pytanie sobie uczynione: czyli tego, lub owego za swego chce postanowić dziedzica? tylko potakuie, przez to samo nie iest ieszeze prawdziwym testatorem. Takim nie iest ów

także, który w żarcie, bez rozwagi komu ſię oświadcza " ty będzieſz moim dziedzicem „ i tym podobnie.

§. 360.

Nawet oświadczenie zoſtawuiącego dziedzictwo, któreby inaczey doſtateczne było, będzie bezskutecznym; ieżeli dowiedziono bydź może, iż to w ſtanie ſzaleńſtwa, pomięſzania, słabości zmysłow, lub piiańſtwa ſtało ſię, albo z przymuſu, z podſtępu, z iſtotney w oſobie obdarzoney, lub w rzeczy odkazaney omyłki nastąpiło.

§. 361.

Za iſtotną omyłkę to także poczytane będzie, gdy teſtator wſzyſtkich ſwoich potomkow pominął, żadnego z nich częścią dziedzictwa nie obdarzywſzy. Ieżeli zaś iednemu z tychże część iaką dziedzictwa odkazał; wtedy teſtament ieſt ważny, i ci, których pomi-

minął, otrzymuią część dziedzictwa prawem opisaną.

§. 362.

Ieżeli osoba obdarzona, albo rzecz odkazana błędnie była nazwaną, lub opisaną; rozporządzenie w tey mierze uczynione nie staie się ieszcze przez to nieważnym; chyba żeby się przy odkryciu błędu okazało, że osoba chybiona iest, albo że się rzecz wcale nie znayduie.

§. 363.

Nawet gdyby pobudka do zapisu przez testatora przywiedziona fałszywą znaleziona była, rozporządzenie zostaie ieszcze ważnym; ieżeli dowieść nie można, że testator w błąd wprowadzony był, i że wola iego iedynie, i szczególnie na tym błędzie polegała.

§. 364.

Gdyby osoba zmysłow pomieszanych do rozumu powróciła, albo przy-

naymniey zdrowego rozumu chwile czasami miała, tedy iey wolno będzie ostateczney woli rozporządzenie uczynić: iednak przez znaiących się na rzeczy dowiedziono to bydź powinno, iż odzyskanie rozumu przynaymniey dwadzieścia cztèry godzin wprzód, i również tak długo po uczynionym ostatecznym rozporządzeniu nieprzerwanie trwało.

§. 365.

Niedorośli nie są sposobnemi do czynienia testamentu. Tak nazwane darowanie lat, nie może zastąpić niedostatku doyrzałego rozumu. Małoletni zaś za dozwoleniem wyższey opieki, lub swoich rodzicow od cztèrnastego do roku ośmnastego, a po zakończonym ośmnastym roku, bez dalszego ograniczenia testament czynić mogą.

§. 366.

Inne wady, i ułomności nie przeszkadzaią nikomu w czynieniu ostatniey woli rozporządzenia: iednak zostawuiący dziedzictwo musi bydź w stanie oświadczenia swey woli iasnym, i wyraźnym sposobem.

§. 367.

Zakonne osoby w powszechności nie maią prawa, ani testamentu robić, ani dziedziczyć: iednakże gdy uwolnienie od swych ślubow pozyskaią, gdy z takiego zakonu są, któremu szczegőlnieyszy przywiley służy, albo gdy prawnym sposobem zupełną własność nabyli; na ten czas wolno im będzie testamentem, lub kodycyllem w tey mierze rozporządzenie uczynić.

§. 368.

Wskazany na naycięższą, lub cieżką więzienia karę winowayca od dnia ogłoszonego sobie wyroku, oraz iak dłu-

go czas kary iego trwa, nie ieſt mocen czynienia oſtateczney woli. Tudzież woli oſtatniey rozporządzenia ſamobóycow ſą nieważne.

§. 369.

Za marnotrawcę ſądownie ogłoſzonemu tylko od iego oſobiſtey niżſzey, lub wyżſzey ſądowey zwierzchności do czynienia teſtamentu moc nadana bydź może.

§. 370.

Oſtatnia wola ſama z ſiebie prawnie ważna, przez zaſzłe poźniey przeſzkody ważności ſwoiey tracić nie może.

§. 371.

Oſtateczną wolę ſamą z ſiebie nie ważną poźniey naſtąpione przeſzkod uchylenie ważną nie czyni. Kiedy w tym przypadku żadne nowe oſtatniey woli rozporządzenie nie naſtąpi, tedy prawne dziedziczenie zachodzi.

§. 372.

Testament na pismie, lub słownie, na pismie zaś z świadkami, lub bez nich uczyniony bydź może.

§. 373.

Kto testament na pismie, i bez swiadkow czynić chce, ten powinien testament, albo kodycyl własną ręką pisać, dzień, rok, i mieysce swego teraźnieyszego przebywania niżey położyć, imieniem swoim, i nazwiskiem podpisać się, swoią pieczęć, herb, lub inny znak wycisnąć.

§. 374.

Postanowienie dziedzica za odwołaniem się na iaką kartkę, list, lub inne pisma ułożenie wtedy tylko moc swoią mieć będzie, kiedy takowe ułożenie zawiera w sobie wszystkie do ważności testamentu potrzebne uroczystości. Wreszcie takowe od zostawuiącego dziedzictwo okazane pisane uwagi, ze

wſzech miar do obiaśnienia onegoż woli użyte bydź mogą.

§. 375.

Gdy oſtatnia wola nie od zoſtawuiącego dziedzictwo, lecz przez inną iaką oſobę piſana będzie; wtedy ten, co dziedzictwo zoſtawuie, oprócz potrzebnego w teſtamentach własną ręką piſanych podpiſu, i pieczęci, ieſzcze własną ręką dołożyć ma, iż to ieſt iego oſtatnia wola: Muſi także trzech zdolnych świadkow, którym z oſoby znany ieſt, przybrać. Może atoli ten, co teſtament piſze, wraz za świadka na nim ſię podpiſać.

§. 376.

W przytomności tych świadkow, ma teſtator układ pilnie przeyźrzeć, i uſtnie oświadczyć, iż ieſt prawdziwym, i wolę iego zawieraiącym. Przez to ſamo wſzelkiemu podeyźrzeniu podſunię-

nięcia, albo zfałszowania testamentu zapobieżono bydź może.

§. 377.

Swiadkowie maią tę przedsięwziętą czynność tym samym sposobem, iak zostawuiący dziedzictwo własney ręki podpisem, i pieczęcią stwierdzić, i wyraźnie albo wewnątz, albo zewnątrz, zawsze iednak na dokumencie samym, nie zaś na samey kopercie, za świadkow ostatniey woli podpisać się. Nie trzeba zaś, aby świadek o osnowie testamentu wiedział.

§. 378.

W powszechności ieden, i tenże sam układ nie dla więcey, iak dla iednego zostawuiącego dziedzictwo waży. Wolno iednak iest małżonkom, iednym i tymże samym testamentem albo siebie samych na wzaiem, albo też inne, i różne osoby za dziedzicow naznaczyć; taki testament można we wszystkich

 przy-

przypadkach odwołać; aczkolwiek z odwołania iedney ſtrony, odwołania z drugiey ſtrony wnoſić ieſzcze nie można.

§. 379.

Kto żadnym ſpoſobem teſtamentu na piſmie uczynić nie chce, lub nie może; ten w przytomności trzech świadkow, którzy go z oſoby znaią, wolę ſwoią oświadczyć ma. Swiadkowie przy tym oświadczeniu wſzyſcy trzey razem przytomni bydź muſzą.

§. 380.

Przezorność wymaga, aby świadkowie albo wſzyſcy wſpólnie, albo każdy z oſobna oświadczenie zoſtawuiącego dziedzictwo napiſał. Po śmierci onego to oſwiadczenie przyzwoitemu ſądowi dla uczynienia dalſzego zarządzenia oznaymią.

§. 381.

Gdy oſtatnia wola własną ręką piſana przez zadanie, iż rękopiſmo ieſt

u-

udane, zaprzeczona będzie; wtedy naysamprzód porównanie takowego dokumentu z innemi testatora znaiomemi pismami przedsięwzięte, i na wszelkie inne do obiaśnienia prawdy służące środki, pilna uwaga miana bydź powinna.

§. 382.

Słowne ostatniey woli rozporządzenie ma bydź na żądanie każdego, komu na tym zależy, przynaymniey od dwóch użytych do tego świadkow zaprzysiężone. Przysięga tylko iednego za dowód nie służy, także dopełniaiąca przysięga nie ma tu mieysca.

§. 383.

Każdemu wolno iest, swóy uczyniony na pismie testament, albo kodycyl osobiście do sądu podać, aby go tam złożono, i to sądowe stawienie się w protokole zapisano, albo też wolę swoią przed sądem ustnie oświadczyć,

i o iey przyięcie do protokołu uprafzać, i dla fiebie wypifu żądać.

§. 384.

Sąd, który takowym fpofobem oftatnią wolę zapifuie, ma fię przynaymniey z dwóch poprzyfiężonych, i wcale nieinterefsowanych ofób składać. Dofyć kiedy dwóch świadkow przy tym obecnemi fą. Ci równie, iak fwiadkowie na pifmie uczynionego teftamentu, tylko przez wyrok i prawo do zaprzyfiężenia fwego świadectwa pociągnieni bydź mogą.

§. 385.

W razie potrzebnym wymienione dopiero ofoby mogą fię do pomiefzkania teftatora udać, oftatnią onegoż wolę na pifmie, lub uftnie powziąć, a potym czynność tę, z położeniem dnia, roku, i mieyfca do protokołu zapifać. Sąd obcy po śmierci zoftawuiącego dziedzictwo, teftament iego, albo kodycył,

wraz

wraz z protokołem w tey mierze ſpiſanym do iegoż przyzwoitego ſądu oddać powinien.

§. 386.

Slepi, głuſi, i niemi maią wprawdzie prawo, ſami teſtament czynić, iednakże równie, iak pomieſzanych zmysłow, i niedorośli przy czynieniu teſtamentu za świadkow użytemi bydź nie mogą. Kto ięzyka zoſtawuiącego dziedzictwo nie rozumie, ten przy słownych, a kto piſać nie umie, przy piſanych oſtatniey woli rozporządzeniach za świadka ważyć nie może.

§. 387.

Kto chrześciańskiey religii nie wyznaie, ten nie może oſtatnią wolę chrześcianina zaświadczyć.

§. 388.

Winowayca za oſzuſtwo, lub za chciwość zysku przez ſąd karzący wska-

zany, nie ieſt zdolnym świadkiem woli oſtateczney.

§. 389.

Dziedzic, małżonek dziedzica, onegoż rodzice, iego dzieci, powinowaci, i domownicy płatni równie zdolnemi świadkami oſtateczney woli rozporządzenia bydź nie mogą.

§. 390.

Tudzież legataryuſz nie może w ſwoim właſnym intereſsie bydź świadkiem. Gdy zoſtawuiący dziedzictwo świadkowi ſwemu co odkazać chce; wtedy to odkazanie albo właſną ręką napiſać, albo takowe przez dwóch innych świadkow stwierdzić ma.

§. 391.

Zakonnicy, białogłowy, i młodzieńce lat ośmnaście nie maiący, podług tey uſtawy nie mogą do teſtamentow, i kodycyllow za świadkow bydź użytemi.

§. 392.

§. 392.

W przypadkach tylko, którym prawo sprzyia, iako to: w wyprawach woiennych, żeglugach, i po mieyscach, gdzie powietrze, lub podobne zaraźliwe choroby panuią, mogą nawet zakonnicy, białogłowy, i młodzieńce, którzy iuż rok cztèrnasty przeżyli, za ważnych świadkow woli ostateczney bydź przybrani.

§. 393.

Do takowych uprzywileiowanych ostatniey woli rozporządzeń dwóch tylko świadkow są potrzebni, z których ieden nawet testament pisać może. Ieżeli niebespieczeństwo zarazy iest wielkie, to i ci niekoniecznie przytomnemi bydź maią.

§. 394.

Uprzywileiowanie woyskowych testamentow, i kodycyllow rozciąga się na wszystkie osoby, co żołd swóy z

ka-

kassy woienney pobieraią, i w polu stoią. To zaczyna się z rozpoczęciem wyprawy woienney, i trwa aż do ogłoszenia zawartego pokoiu.

§. 395.

W sześć miesięcy po ogłoszonym pokoiu, po zakończoney żegludze, albo zarazie, uprzywileiowane testamenta moc swoią tracą.

§. 396.

Ostateczney woli rozporządzenia są tylko tak dalece ważne, ile przepisana teraz formalność, i inne przepisy w nich zachowane będą.

ROZDZIAŁ XII.

O dziedzicach podſtawionych, i fidei-komiſsach.

§. 397.

Zoſtawuiący dziedzictwo może ſwym teſtamentem, oprócz pièrwſzego dziedzica, innych uſtanowić, którzy w pewnych, przypadkach na mieyſce onego naſtąpić maią. Uſtanowienie to zowie ſię ſubſtytucyą.

§. 398.

Może ſię bowiem wydarzyć, iż uſtanowiony dziedzic przed zoſtawuiącym dziedzictwo umrze, albo iż naznaczonego dziedzictwa dla iakowey inney przyczyny nie oſiągnie. Tym ce-

lem zoſtawuiący dziedzictwo podſtawia dziedzicow tak; że gdy pièrwſzy dziedzicem nie zoſtanie, drugiego, a gdy ten nim nie będzie, trzeciego, i t. d. za ſwoich uſtanawia dziedzicow.

§. 399.

Tudzież rodzice maią prawo, ſwoim niedorosłym, pomieſzanym, albo słabym na umyśle dzieciom, ieżeli ci oſtatni ſami dzieci nie maią, podſtawić dziedzicow na ten przypadek, gdyby oni w wieku niedorosłym, w pomieſzaniu, lub słabości na umyśle umarli, a zatym do czynienia teſtamentu niezdolnemi zoſtać mieli.

§. 400.

Może nakoniec zoſtawuiący dziedzictwo obowiązać ſwego dziedzica, ażeby obiętego dziedzictwa ani zbywał, ani teſtament względem tego czynił, może go obowiązać, aby tož po ſwoiey właſney śmierci drugiemu na-

zna-

znaczonemu dziedzicowi zoſtawił, i na tego tenże ſam obowiązek względem trzeciego dziedzica włożył.

§. 401.

Temi trzema różnemi ſpoſobami dziać ſię może podſtawienie dziedzica. Pièrwſzy zowie ſię zwyczayną, drugi pupilarną, a trzeci fideikomiſsową ſubſtytucyą.

§. 402.

Zwyczayna ſubſtytucya przez każdego zoſtawuiącego dziedzictwo, i względem każdego dziedzica, nawet między wſpółdziedzicami czyniona bydź może. Nie powinna iednak żadnego innego ſubſtytuowania ſpoſobu cicho w ſobie zawierać. Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo tylko ten ieden przypadek, kiedy on dziedzicem bydź nie może, wyraził; wtedy drugi przypadek: kiedy on dziedzicem bydź nie chce, wyłączony ieſt, i przeciwnie.

§. 403.

Ponieważ dziedzic podſtawiony pièrwſzego podſtawionego dziedzica na mieyſce dziedzica powołany ieſt, to ieſt: w ten czas, kiedy obydwa albo zemrą, lub innym iakim ſpoſobem ubędą; wtedy ciężary na dziedzica włożone, także na ſubſtytuowanego dziedzica rozciągnięte będą, chyba gdyby takie ciężary były, któreby podług wyraźney woli zoſtawuiącego dziedzictwo do oſoby dziedzica ſamego przywiązane były.

§. 404.

Ieżeli ſami wſpółdziedzice wzaiemnie dziedzicom podſtawieni byli; wtedy rozumieć należy, iż zoſtawuiący dziedzictwo wymierzone teſtamentem części także w ſubſtytucyi powtórzyć chciał. Lecz kiedy w ſubſtytucyi prócz wſpółdziedzicow ieſzcze kto inny wezwanym ieſt, tedy

części dziedzictwa dla wszystkich równe są.

§. 405.

Substytucya pupilarna może bydź ustanowiona tak ze strony oycowskiey, iako ze strony macierzystey, kiedy dzìecięciu z iedney, lub z drugiey linii także maiątek przypada. Względem innego maiątku podstawienie dziedzica do samey strony oycowskiey należy.

§. 406.

Iednak nie wolno taką substytucyą wszystkich prawnych dzìecięcia dziedzicow ominąć. Kiedy są dzieci stryieczne cioteczne, lub inni równie blizcy, albo bliżsi iego pokrewni; wtedy przynaymniey własny wolny maiątek dziedzica niezdolnego do czynienia testamentu zostawiony bydź ma.

§. 407.

Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo dziedzicowi, albo legataryuſzowi zakazał, na otrzymany ſpadek teſtament czynić, nie wolno temu nic z tego zbywać; oraz muſi to, co takim ſpoſobem nabył, dla ſwoich właſnych prawnych dziedziców zachować. Zakaz zbywania rzeczy nie ogranicza prawa, czynienia względem niey teſtamentu.

§. 408.

Kiedy dziedzicowi tylko ogólnie zlecono ieſt, ażeby to, co z obiętego ſpadku po śmierci iego ieſzcze pozoſtaie, iakiemu podſtawionemu dziedzicowi znowu zoſtawił; dla tego przynaymniey czwarta część onego zachowana, a wrazie potrzebnym zabeſpieczona będzie.

§. 409.

Rzęd, którym fideikomiſsowi podſtawieni dziedzice naſtępować po ſobie

maią,

maią, ieżeli wszyscy współczesnemi zostawuiącego dziedzictwo są, wcale nie iest ograniczony; może się na trzeciego, czwartego, i ieszcze daley rozciągać.

§. 410.

Ieżli współczesnemi nie są, lecz takiemi podstawionemi dziedzicami, którzy się podczas uczynionego testamentu ieszcze nie urodzili byli; wtedy ta substytucya fideikomissowa może się, co do summ pieniężnych, kapitałow, i rzeczy innych ruchomych aż na stopień drugi rozciągać. Względem nieruchomych dóbr waży ona tylko dla pierwszego stopnia.

§. 411.

Zwyczayna substytucya gaśnie, iak skoro ustanowiony dziedzic dziedzictwo obiął, pupilarna zaś w ten czas, skoro sierota do lat dorosłych, albo z rozumu obrany do używania onegoż przyszedł. Fideikomissowa znosi się, kiedy żaden

z prawnie ſubſtytucyą powołanych dziedzicow więcey nie pozoſtaie. Zwyczayna ſubſtytucya w każdey pupilarney, i fideikomiſsowey zawarta ieſt.

§. 412.

Kapitały, leżące grunta, lub prawa, które zoſtawuiący dziedzictwo przez ugodę, lub oſtatnią wolę na ten koniec wyznaczył, ażeby z dochodow onych koſzta albo na powſzechnie użyteczne urządzenia, n. p. na duchowne prebendy, ſzkoły, ſzpital dla chorych, lub obogich, albo też na utrzymanie pewnych oſób po wſzyſtkie naſtępuiące czaſy łożone były, zowią ſię fundacye. Fundacye mieſzane bydź nie mogą z ſubſtytucyami.

§. 413.

Fideikomis ieſt rozporządzenie, mocą którego pewny maiątek na wſzyſtkie przyſzłe, lub przynaymniey na więcey naſtępuiące pokolenia, iako zbyte bydź

nie

nie mogące dobro familii nacnaczony bywa. Bez ſzczególnego pozwolenia mocy prawodawczey fideikomis uſtanowiony bydź nie może.

§. 414.

Fideikomis ieſt albo primogenitura, albo majorat, lub ſeniorat, a to podług tego, iak fundator onegoż naſtępſtwo albo pierworodnemu z linii ſtarſzey, lub bez względu na pierworodztwo, ſtarſzemu w leciech, z linii iednak bliżſzey, albo też, nie zważaiąc na linię, nayſtarſzemu z familii przeznaczył.

§. 415.

Primogeniturze doſtaie ſię młodſza linia do fideikomiſsu dopièro po wygaśnieniu ſtarſzey linii tak, iż brat oſtatniego poſiadacza iego ſynom, wnukom, i prawnukom uſtępować muſi. W razie wątpliwym primogenitura pièrwey, niż majorat, lub ſeniorat, a majorat znowu pièrwey, niż ſeniorat wnoſi ſię.

§. 416.

Może też fundator porządek naſtępſtwa wcale przewrócić, i na poźniey urodzonego z ſtarſzey linii, lub naymłodſzego ze wſzyſtkich linii, albo ogólnie tego wezwać, który naybliżſzy ieſt ſtopniem, albo pièrwſzemu nabywcy, albo oſtatniemu poſiadaczowi.

§. 417.

Kiedy fundator wolę ſwą nie doſyć dokładnie wyraził; na ów czas większa uwaga miana będzie na oſtatniego poſiadacza, niż na pièrwſzego nabywcę. Ieżeli ſię więcey oſób w równym ſtopniu znayduią; wtedy ſię ſtarſzy wiek utrzymuie. Nakoniec przepis o naſtępſtwie prawnym służy za prawidło.

§. 418.

Potomſtwo płci niewieściey w ogólności prawa do fideikomiſsu rościć nie ma. Lecz ieżeli fundator wyraźnie rozporządził, iżby fideikomis, po wy-

ga-

gaśnieniu męzkiego pokolenia, do linii białogłowskiey przechodził; to takowy ſpada przed wſzyſtkiemi na nayſtarſzą córkę oſtatniego poſiadacza. Po iey śmierci przechodzi na teyże męzkich, a w niedoſtatku tych, na niewieściey płci dziedzicow, i wprawdzie porządkiem dla naſtępſtwa płci męzkiey przepiſanym.

§. 419.

Kiedy fideikomis z ſummy iakiey składa ſię; tedy ta okoliczność w zapiſie długu ma bydź wyrażona, kiedy ſię tenże z leżącego składa gruntu; zaczym ta w publiczne kſięgi wpiſaną bydź muſi. Inaczey kapitał fideikomiſsowy bez prawney oſtrożności ſpłacony, lub dobra fideikomiſsowe zbyte bydźby mogły.

§. 420.

Tudzież ma bydź porządne wiary godne ſpiſanie wſzelkich do fideikomiſsu należących rzeczy albo zaraz z początku,

ku, albo rychło potym uczynione, i ſądownie zachowane. Ten inwentarz za prawidło służy w czaſie każdey odmiany poſseſsyi, i podczas odłączenia fideikomiſsu od wolnego maiątku. Każdy naſtępca za to ieſt w odpowiędzi.

§. 421.

Przez uſtanowienie fideikomiſsu ani wierzyciel wcześniey zapiſany prawa ſwego, ani ſam fundator fideikomiſsu (ieżeliby nikt ieſzcze prawa nie nabył) nie traci wolności odwołania woli ſwoiey. Owſzem wola iego za odwołaną uważana bydź ma, gdy mu ſię potym z prawego łoża dziedzic płci męzkiey urodzi.

§. 422.

Własność maiątku fideikomiſsowego podzielona ieſt między ſpólność wſzyſtkich oczekuiących, i między każdoczasowego dzierzawcę fideikomiſsu. Tamtym przynależy tylko zwièrzchni-

cza

cza własność, temu zaś także własność użytkow.

§. 423.

Zwièrzchnicza własność nadaie prawo oczekuiącym fideikomissu, żądać złożenia w sądzie fideikomissowych kart na długi, donieść sądowi złe zarządzanie dobrami fideikomissowemi, ustanowić spólnego fideikomissowego kuratora do zastąpienia opiekuna, lub kuratora dla małoletniego oczekuiącego, albo dla potomstwa, słowem: użyć wszelkich środkow do zabespieczenia istoty potrzebnych.

§. 424.

Dzierzawca fideikomissu ma wszystkie prawa, i obowiązki właściciela użytkow. On używa wszystkich użytkow, i ponosi wszystkie ciężary. Nie odpowiada on za zmnieyszenie istoty bez winy iego nastąpione: ale też nie

po-

pobiera z każdego powiękſzenia nic, prócz użytku.

§. 425.

Dzierzawca fideikomiſsowy może ſię za ſiebie, i za ieſzcze nie będące potomſtwo, prawa ſwego przyzwoicie wyrzec, lecz nie za dziècię ſwe, które ſię iuż w żywocie matki znayduie. Ieżeli pożytki fideikomiſsu zaſtawia, zaſtaw ten dla tey tylko części ważny będzie, do którey zbierania ma prawo, a nie zaś dla owey, która ſię naſtępcy należy.

§. 426.

Fideikomis nie inaczey zbyty bydź może, tylko za zgodnym zezwoleniem właściciela użytkow, i wſzyſtkich oczekuiących. W razie takowym oczekuiący muſzą bydź przez edykt zwołani, kiedy żadnego oczekuiącego iuż nie ma; na ten czas złącza ſię własność zwièrzchnicza z własnością użytkow,

i właściciel użytkow dobra fideikomiſsowe według upodobania zbyć może.

§. 427.

Dobro wyznaczone do ſzczególney fundacyi bądź z kapitałow, bądź z gruntow leżących składaiące ſię, nie może w żadnym przypadku, nawet za zezwoleniem właściciela, i tych, dla których fundacya uczyniona ieſt, bydź tykane. W tym razie powſzechność kraiowa na ſiebie przyięła utrzymanie iſtoty.

§. 428.

Dzierzawca fideikomiſsu może grunta za inne grunta mieniać; może ie za przyzwoite czynſze rozdzielić, lub w dziedziczną arendę wypuścić. Pieniądze za to pobierane, iak kapitał fideikomiſsowy umieſzczone będą.

§. 429.

Mocen ieſt fideikomiſsowe dobra nieruchome w kapitał przemienić; i z

wa-

ważnych przyczyn trzecią część onego zadłużyć.

§. 430.

Wartość leżącego fideikomissowego dobra, które zamienione, spieniężone, lub zadłużone bydź ma, albo przez publiczną licytacyę, albo przez sześcioletny czysty dochód ustanawia się, i po pięć od sta rachuie się.

§. 431.

Wsparcie dla poźniey narodzonych dzieci, zabespieczenie pensyi wdowiey dla małżonki posiadacza fideikomissowego, lub iego nayblizszego następcy, utrzymanie budowli przez czas, lub przypadek uszkodzonych, pomoc potrzebna w innych nieszczęściach, lub pod czas sprawowania publicznego urzędu, są przyczyny, które dzierżawcy fideikomissu do zadłużenia trzeciey części prawa nadaią.

§. 432.

§. 432.

Ażeby prawa trzeciego przez odmiany w 428. i w naſtępuiących §§. przywiedzione naruſzonemi nie były; w każdym takowym przypadku potrzebne ieſt wysłuchanie dwóch, lub trzech naybliżſzych, i nayſtarſzych oczekuiących, i wprawdzie ſzczególniey z inney linii pochodzących, wraz z przyzwoleniem przyzwoitego ſądu. Zadłużenie nad trzecią część tylko za wysłuchaniem wſzyſtkich wiadomych oczekuiących, albo ich kuratorow może naſtąpić.

§. 433.

W tym przypadku dzieci poſiadacza fideikomiſsowego równie iak nieprzytomni oczekuiący, lub fideikomis ogólnie zaſtępowane będą przez kuratora. Stronie, która ſię przez rozolucyę pièrwſzey inſtancyi pokrzywdzoną bydź ſą-

ſądzi, wolny ieſt rekurs do wyżſzego ſądu.

§. 434.

Kiedy pozwolenie na zadłużenie fideikomiſsu dane będzie, terminy ſpłacania tak uſtanowione, i naznaczone bydź muſzą, iżby rocznie przynaymniey po cztèry, do pięciu od ſta, z tego długu umorzone było.

§. 435.

Długi przez poſiadacza fideikomiſsowego, bez ſądowego pozwolenia zaciągnione, nie obowięzuią iego naſtępcę. Ten iednak obowiązany ieſt, wſzyſtkich na fideikomis łożonych koſztow nadgrodę każdemu rzetelnemu poſiadaczowi należącą uczynić, i część pożytkow w roku oſtatnim zapadłych dziedzicom ſwego poprzednika takim ſpoſobem nadgrodzić, iakim oneż dziedzicom innego pożytkuiącego nadgradzane bywaią.

Wcze-

Wcześniey popłacone czyńſze, i inne wydatki nie mogą bydź naſtępcy rachowane.

§. 436.

Fideikomis gaśnie, kiedy dobro fideikomiſsowe upada, albo też wcale zbyte bydź muſi; kiedy przy odmianie właściciela użytkow ani nowy fideikomiſsu dzierzawca, ani oczekuiący w przeciągu lat trzech potwierdzenia nie wyrobili, nakoniec kiedy wſzyſtkie liſtem fundacyonalnym powołane linie wymarły.

ROZDZIAŁ XIII.

O Zapisach.

§. 437.

Co w ogólności o woli ostateczney rozporządzeniach waży, toż samo także w szczególności o zapisach, i legatach waży. Te polegaią podobnie na zdolności czynienia testamentow, i dziedziczenia, i mogą bydź tak w testamentach, iako i kodycyllach nawet wspołdziedzicom wprzód wyznaczone.

§. 438.

Wszystko, cokolwiek pospolicie zbytym bydź może, iako to: rzeczy, prawa, roboty, i inne czynności, które szacować można, mogą bydź odkazane; czyli

one

one zoſtawuiącemu dziedzictwo, dziedzicowi, komu trzeciemu, lub poniekąd ſamemu legataryuſzowi przynależą.

§. 439.

Kiedy rzeczy odkazane będą, które wprawdzie pospolicie zbyte bydź mogą, które iednak teſtator, dziedzic, albo legataryuſz poſiadać nie może; wtedy oſtatniemu, ieżeli on ie nie otrzymuie, wartość przyzwoita ma bydź nadgrodzona.

§. 440.

Każdy zapis uſzczupla maſsę ſpadkową, i ogólnie wſzyſtkich dziedzicow w wymiar ich części dziedziczney obcięża. Od teſtatora zależy, czy on uskutecznienie legatu iednemu wſpółdziedzicowi, albo też iednemu legataryuſzowi ſzczególnie zlecić chce.

§. 441.

W powſzehności dziedzic nie ieſt obowiązany więcey czynić, iak ſam ze

ſpadku pobiera. Lecz kiedy kto dziedzictwo bez warunku, i bez oſtrzeżenia obeymuie; to tym ſamym obowięzuie ſię bez wyłączenia dopełnić wolę zoſtawuiącego dziedzictwo.

§. 442.

Iako dziedzicowi zaraz po śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo prawo na wcale wolnie zoſtawiony ſpadek przypada; tak też legataryuſz nabywa dla ſiebie, i dla naſtępcy ſwego prawo dziedzictwa na odkazane ſobie rzeczy z dziedzictwa.

§. 443.

Kiedy zapis składa ſię z poiedyńczych zupełnie wymienionych zoſtawuiącego dziedzictwo własnych rzeczy, n. p. z ſukni iego ślubney, z domu iego liczbą pewną naznaczonego, i ieżeli legataryuſz zapis przyiął; albo też ieżeli tenże z leżących dóbr składa ſię, a legataryuſz prawo ſwe do kſiąg publi-

cznych

cznych wpiſać dał; wtedy natychmiaſt doſtępuie prawa własności.

§. 444.

Takimże ſpoſobem legataryuſz nabywa własnością dokładnie opiſane służebności, i inne prawa, n. p. używanie konia, użytkowanie pola wyznaczonego, pomieſzkanie w domu, i tym podobne.

§. 445.

Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo wprawdzie ſwoią własną rzecz, n. p. ſuknię ſwą, dóm ſwóy, bez dokładnieyſzego iednak wyznaczenia odkazał, a więcey rzeczy tego gatunku w ſpadku ſię znayduie; wtedy legataryuſz legatu, nie iuż iak ſwoiey własności przeciw innemu poſiadaczowi dochodzić, lecz ſwoie prawo dziedziczenia przeciwko maſsie popierać może.

§. 446.

Ieżeli dokładnieyſze oznaczenie legatu legataryuſzowi zoſtawione ieſt, ieżeli on ma wolny wybór ſukni, domu, i tam daley, w ten czas może z pomiędzy wſzyſtkich znayduiących ſię rzeczy naylepſzą wybrać: w przeciwnym przypadku wybiera dziedzic. Powinien iednak taką rzecz wybrać, którąby legataryuſz używać mógł.

§. 447.

Ten przepis ma ſię także przy wyborze takich zapiſow zachować, które zoſtawuiący dziedzictwo ze ſwey własności komu podług liczby, miary, lub wagi zoſtawuie; n. p. kiedy ſto owiec, ſto wiader wina, ſto funtow iedwabiu odkazuie.

§. 448.

Kiedy ſię takowe rzeczy wcale nie znayduią w ſpadku; na ten czas zapis ieſt bezskutecznym. Ieżeli ſię zaś po-

dług

dług naznaczoney wielości nie znayduią; to legataryuſz na tym, co ſię znayduie, poprzeſtać muſi.

§. 449.

Kiedy zoſtawuiący dziedzictwo rzeczy pewnego gatunku, lub rodzaiu z oznaczeniem liczby, miary, lub wagi nie ze ſwoiey ſzczególnie własności, lecz ogólnie odkazuie; na ów czas ie dziedzic legataryuſzowi według śrzedniey ceny doſtarczyć muſi. W tym przypadku zarzut ten nie ma mieyſca, iż ſię te rzeczy nie znayduią, lub zgineły.

§. 450.

Zoſtawuiący dziedzictwo może wybór odkazaney rzeczy także komu trzeciemu zlecić, ieżeli ten zlecenie przyimuie, zależy od niego naylepſzą, lub naygorſzą rzecz wybrać: a gdy go nie przyimuie; zwierzchność ſądowa wybiera.

§. 451.

Legat, który ani przez swą naturę, ani przez oświadczenie zostawuiącego dziedzictwo dostatecznie wymieniony nie iest, n. p. zegarek, książka, winnica, iest bezskuteczny, ieżeli żadna rzecz tego gatunku w spadku się nie znayduie.

§. 452.

Równie iest bezskuteczny, kiedy odkazana rzecz podczas rozporządzenia woli ostateczney iuż własnością legataryusza była. Ieżeli ią poźniey nabył; to mu ilość za to wyłożona nadgrodzoną będzie.

§. 453.

Zapis cudzey rzeczy ważny iest w ten czas, ieżeli taż iako własność drugiego testatorowi dowodnie znaną była. W tym przypadku dziedzic rzecz odkazaną, chociażby za wartość nadzwyczayną nabyć, i legataryuszowi oddać,

lub

lub mu, gdyby iey właściciel tym ſpoſobem odſtąpić nie chciał, zamiaſt oney wartość tę nadzwyczayną zapłacić powinien.

§. 454.

Może bydź także przedmiotem zapiſu pretenſya, którą teſtator do legataryuſza, lub do kogo innego, albo legataryuſz do teſtatora ma. Dziedzic przeto obowiązany ieſt, w przypadku pièrwſzym kartę dłużną powrócić, albo uwolnienie od długu wydać; w drugim zaś iemu prawa przeciw dłużnikowi odſtąpić; w trzecim nakoniec, zeznany przez teſtatora dług przyznać, i naydaley w czaſie do ſpłacenia innych legatow oznaczonym zaspokoić.

§. 455.

Kiedy odkazuiący od prawa zaſtawnego, lub od rękoymi zapiſem odſtępuie, nie idzie zatym, że także i od długu odſtąpił: i ieżeli ſpłacenia terminy

prze-

przedłużone będą; prowizya przecie wciąż płaconą bydź ma. Te tylko długi, które przed rozporządzeniem ostatniey woli zaciągnione były, mogą bydź zapisem darowane.

§. 456.

Przez zapis wszystkich zaległych pretensyi ani naięta komu, lub do używania pożyczona rzecz, ani też nadgroda nie rozumie się, którą trzeci z powodu zarządzania utrzymywanego winien iest do massy.

§. 457.

Kiedy zostawuiący dziedzictwo osobie iakiey summę, n. p. sto złotych winien, i tę wyraźnie zapisał; zaczym nie można wnosić, iż on dług ten zapisem swym chciał zaspokoić. W razie takowym powinien dziedzić summę tę podwóynie zapłacić, raz iak dług, drugi raz iak zapis.

§. 458.

§. 458.

Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo, bez wymienienia ſummy, lub rzeczy z dziedzictwa, to tylko w ogólności komu zapiſał, co mu winien ieſt; wtedy legat upada. Ieżeli oraz ſumma wyrażona była; dziedzic muſi wprawdzie dług przyznać, iednak pozoſtali obawiaiący ſię wierzyciele, mogą dowodzenia tęgo długu domagać ſię.

§. 459.

Poſag może bydź zapiſany albo żeby małżonka od powrócenia onego uwolnić, albo żeby dziedzica obowiązać, iżby on małżonce wnieſioną poſagową ſummę, albo rzeczy bez trudności, i bez odtrącenia wydał. Na ten przypadek ważyć maią przepiſy, względem innych odkazanych pretenſyi podane.

§. 460.

§. 460.

Kiedy rodzice córkom posag odkazuią, takowy do przynależytey prawney, albo testamentowey części dziedziczney policzony bydź ma, ieżeli testatorowie nie wyraźnie się deklarowali, iż tym zapis poprzedzaiący urządzić chcą.

§. 461.

Kiedy testator trzeciey osobie nieoznaczony posag odkazał; na ów czas takowa się pod tym wyprawa, i takowy posag, bez względu na maiątek legataryusza rozumie, iakiby oyciec tey osoby przy pomiernym maiątku według stanu swego dać iey obowiązany był.

§. 462.

Taż sama miara zachowana będzie, kiedy się iakiey osobie sama wyprawa, iey utrzymanie, wychowanie, wyży-

wie-

wienie, pomieſzkanie, albo porządki, i tym podobne rzeczy odkazuią.

§. 463.

Utrzymanie zawiera w ſobie pożywienie, odzienie, pomieſzkanie, naukę, słowem: wſzyſtkie ſtanowi przyzwoite potrzeby, i wprawdzie na całe życie. Wſzyſtko to pod wychowaniem także rozumieć ſię ma. Wychowanie kończy ſię z lat zupełnością. Pod wyżywieniem rozumie ſię zazwyczay iadło, i napóy na całe życie.

§. 464.

Porządki zamykaią w ſobie wſzyſtkie ſprzęty, i narzędzia, które do przyſtoynego użycia w pomieſzkaniu, do prowadzenia goſpodarſtwa, i utrzymywania profeſsyi potrzebne ſą.

§. 465.

Ieżeli komu mieyſce ſchowania zapiſane ieſt, które ſamo z ſiebie całości oſobno nie składa, lecz tylko częścią

ieſt

ieſt oneyże, n. p. piwnica w domu, wmurowana ſzafa; wtedy ſię rozumie, że legataryuſzowi także i te rzeczy ſą odkazane, które ſię tam znayduią, i dla ſchowania których mieyſce takowe podług ſwey iſtoty przeznaczone ieſt.

§. 466.

Kiedy zaś ſzafa ta ruchoma ieſt, a piwnica nie ieſt częścią domu, lecz całością z ſiebie będącą; w tedy legataryuſz żadnego nie ma prawa na rzeczy tam znayduiące ſię.

§. 467.

Słowa, i wyrazy ogólnie biorą ſię według zwykłego, i poſpolitego znaczenia ſwego: chyba, iżby dowiedziono było, iż zoſtawuiący dziedzictwo do pewnych słów, i wyrazow ſzczególne ſobie właściwe znaczenie zwykł był przywięzywać, inaczey zapis byłby bez skutku.

§. 468.

§. 468.

Przez słowo „kleynoty“, w ogólności wprawdzie tylko kamienie drogie, i prawdziwe perły rozumieią ſię; ieżeli iednak zoſtawuiący dziedzictwo, takich nie poſiadaiąc, kleynoty ſwoie odkazuie; wnoſić zatym potrzeba, iż on granatki ſwe, korale, i inne do ſtroiu przeznaczone koſztowności zapiſał.

§. 469.

Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo ſrèbro komu zapiſuie; przez to nie rozumie ſię ani moneta, ani takowe ſrèbro, które ieſt częścią inney iakiey całości, n. p. zegarka. Także na pamiątkę bita, i ſtarożytna moneta do pieniędzy, bielizna do ſukien, nieprzyſzyte koronki do bielizny, mąka do zboża, moſzcz do wina nie rachuie ſię.

§. 470.

Przeciwnie do rzeczy płynnych należą zwyczayne do przeprowadzania onych naznaczone naczynia, a do gotowizny wszelkie papièry, które w zwyczaynym kursie mieysce gotowych pieniędzy zastępuią.

§. 471.

Kiedy szafa, skrzynia, lub szuflada ze wszystkiemi tam znayduiącemi się rzeczami odkazaną będzie; to się do tych rachuie także złoto, i srèbro, kleynoty, i gotowe pieniądze, nawet karty dłużne od legataryusza zostawuiącemu dziedzictwo dane. Dokumenta, na których się inne pretensye, i prawa zostawuiącego dziedzictwo gruntuią, w ten czas tylko do wzwyż wspomnionych rzeczy będą policzone, kiedy się oprócz tych nic więcey w owymże schowaniu nie znayduie.

§. 472.

Własność legatu zaraz po śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo przechodzi do legataryuſza. Ieżeli ten wyznaczoną poiedyńczą rzeczą z dziedzictwa ieſt, to go natychmiaſt żądać może. Inaczey legaty w rok po śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo maią bydź oddane, ieżeli on innego nie uczynił rozporządzenia.

§. 473.

Wynikłe w tym przeciągu czaſu pożytki, przypadłe czynſze, tudzież każde inne przymnożenie legataryuſzowi przynależą. Natomiaſt ponoſi on wſzyſtkie ciężary na legacie będące, a nawet ſtratę, kiedyby legat ten, bez winy kogo drugiego albo umnieyſzony, albo całkiem zaginiony zoſtał.

§. 474.

Ieżeli maſsa ſpadkowa niezupełnie zapiſami zaięta ieſt; legat utrzymywa-

nia przed wſzyſtkiemi innemi uskuteczniony będzie: I takowy legataryuſz od dnia przypadłego dziedzictwa otrzymuie pożywienię.

§. 475.

Roczne dochody iako więcey co rok powtarzanych zapiſow uważane, i tylko przy końcu roku kazdego oddawane będą. Kiedy legataryuſz po zaczęciu nowego roku zmiera; ilość z roku przeſzłego ſpada na iego dziedzicow.

§. 476.

We wſzyſtkich przypadkach, w których wierzyciel prawo ma upomnienia ſię o zabeſpieczenie u ſwego dłużnika, może także legataryuſz nalegać o zabeſpieczenie ſwego legatu.

§. 477.

Przez wpiſanie teſtamentu, lub kodycylla do kſiąg publicznych legataryuſz ieſzcze nie nabywa prawa Zaſtawu.

Aby

Aby tego nabył, musi osobno legat na swoie imię, iak każdy inny ciężar, wpisać kazać.

§. 478.

Zapis, którego legataryusz przyiąć nie może, albo nie chce, zostać ma według prawa w massie spadkowey. Lecz kiedy ten do więcey legataryuszow, którzy iedną tylko osobę znaczą, należy, albo ieżeli cały zapis wielu osobom razem, i niepodzielnie odkazany iest; tedy część ta, którą z nich ieden nie przyimuie, drugim w tey proporcyi, iak dziedzictwo wspołdziedzicom przybywa.

§. 479.

Kiedy całe dziedzictwo zapisami zaięte iest; w ten czas dziedzic o nic więcey, iak o powrócenie sobie na dobro massy łożonych wydatkow, tudzież o nadgrodę za swe starania przyzwoitą upomnieć się może.

§. 480.

Ieżeli dziedzic ſam zarządzać ſpadkiem nie chce; może uſtanowienia kuratora żądać, i tym czaſem namyśleć ſię: czyli, i iak dziedzictwo ſobie przypadłe przyiąć, lub go ſię wyrzec chce.

§. 481.

Kiedy ſpadek nad ſiły ſwe tak ieſt obciążony, iż po uiſzczeniu zapiſow ani długi popłacone, ani inne wydatki obowiązkowe bydźby zaſtąpione nie mogły; w ten czas legataryuſze ponoſzą proporcyonalnie odtrącenie, i wierzyciele przed wſzyſtkiemi z maſsy zaſpokoieni będą.

§. 482.

Składki, które zoſtawuiący dziedzictwo ſtoſownie do wyraźnych przepiſow prawnych dla wſparcia ubogich, dla inwalidow, dla ſzpitalow, i publiczney edukacyi teſtamentem naznaczył, poczytane nie będą za zapiſy. Są

one

one podatkiem powſzechności kraiowey, muſzą nawet od prawnych dziedzicow bydź oddawanemi, i nie mogą bydź według zaſad prawa prywatnego, lecz według politycznych rozporządzeń rozpoznane.

ROZDZIAŁ XIV.

O ograniczeniu, i znieſieniu oſtatniey woli.

§. 483.

Teſtator może kogo pod ſzczególnemi warunkami albo na czas pewny, albo ku wyznaczonemu zamiarowi poſtanowić za dziedzica. Może oraz teſtament ſwóy, albo kodycyl, ieżeli inna ugoda nie przeſzkadza, odmienić, albo zupełnie znieść.

§. 484.

Warunek ieſt odwlekaiący, kiedy prawo dziedziczenia, dopièro po wypełnieniu iego, mocy ſwoiey nabiera.

Ten-

Tenże iest uchylaiący, kiedy przy iego nastąpieniu prawo dziedziczenia upada.

§. 485.

Niepodobne do wykonania, lub niedozwolone warunki uważaią się tak, iak gdyby ich nie było. Nie mogą takie prawa dziedziczenia ani odwlekać, ani znosić.

§. 486.

Kiedy warunki mogą bydź wykonane, i dozwolone są; tedy, chociażby bardzo trudne, osobliwe, albo niepożyteczne były, chociażby od przypadku, albo od woli dziedzica, lub legataryusza zależały; prawo dziedziczenia tylko przez doskonałe ich wypełnienie nabywa się.

§. 487.

Ieżeli warunek testamentem przepisany za życia testatora do skutku przyszedł; przecież musi i po śmierci iego znowu bydź dopełniony. Lecz kiedy

wypełnienia tego powtórzyć nie można, wtedy warunek za niepodobny do wykonania uważany będzie.

§. 488.

Niedozwolony warunek ieſt ten, iżby dziedzic, albo legataryuſz, którym inaczey żadna przeſzkoda małżeńska nie ieſt na zawadzie, nigdy w śluby małżeńskie nie wchodzili. Można zaś na nich ten warunek włożyć, iżby z pewną oſobą związkow małżeńskich nie zawierali, równie wdowę dzieci maiącą obowiązać można, iżby w ſtanie owdowiałym zoſtawała.

§. 489.

W warunku ſtanu wdowiego zawiera ſię warunek uczciwego ſprawowania ſię. Spoſób życia gorſzący ſądownie dowiedziony pozbawia wdowę praw dla iey wdowiego ſtanu naznaczonych.

§. 490.

Kiedy dziedzic, albo legataryusz ieszcze przed wypełnieniem odwlekaiącego warunku umiera; prawo dziedziczenia w ten czas na ich następcow przechodzi, kiedy warunek po śmierci ich wypełniony ieszcze bydź może.

§. 491.

Przez warunki niepozwalaiące, toiest przest takie, które się na nienastąpieniu iakiego zdarzenia gruntuią, prawo dziedziczenia nie będzie odwleczone. Lecz gdy zdarzenie nastąpi, to prawo dziedziczenia gaśnie. Dlatego sprawiedliwie żądać można od dziedzica, albo legataryusza zabespieczenia rzeczy pod niepozwalaiącym warunkiem otrzymaney.

§. 492.

Ieżeli nie iest wiadomo: czyli, i kiedy czas, do którego zostawuiący dziedzictwo prawo dziedziczenia okrèślił,

zay-

zaydzie, lub nie zaydzie, n. p. na dzień weſela legataryuſza; takowe okrèślenie, iak inny każdy warunek, będzie poczytane.

§. 493.

Kiedy czas oznaczony taki ieſt, iż nadeyść muſi, n. p. po trzech latach; w ten czas prawo dziedziczenia, iak inne niewarunkowe prawa dziedziczenia przechodzą także na naſtępcę, i ſamo tylko oddanie części, lub rzeczy z dziedzictwa aż do uſtanowionego terminu odłożone będzie.

§. 494.

Gdyby rzecz oczywiſta była, iż czas w oſtatniey woli rozporządzeniu wymierzony nigdy nadeyść nie może, n. p. trzydzieſty lutego; zaczym naznaczenie tego czaſu, iak dołożenie warunku do ſpełnienia niepodobnego, ma bydź poczytane.

§. 495.

Póki prawo dziedziczenia, które się na ostatniey woli rozporządzeniu gruntuie, z powodu niedopełnionego ieszcze warunku, lub czasu nienadeszłego odłożone zostaie; póty ma mieysce następstwo prawne, ieżeli zostawuiący dziedzictwo inney iakiey nie uczynił dyspozycyi.

§. 496.

Kiedy zostawuiący dziedzictwo oświadcył: iż on przez zapisanie komu części, lub rzeczy z dziedzictwa pewny zamiar osiągnionym mieć chce; przeto z powodu takowego rozporządzenia oddanie rzeczy zapisaney, tym mniey odwleczone bydź może, ile że osiągnienie zamiaru przez oddanie przyspieszone będzie.

§. 497.

Gdy zamiar na korzyści trzeciego, na powszechnie użytecznym urządzeniu,

niu, lub na iakim przedsięwzięciu ku pamiątce zostawuiącego dziedzictwo zależy; zwièrzchność sądowa ma o osiągnienie tego zamiaru czuwać, i według okoliczności o onegoż zabespieczenie starać się.

§. 498.

Ieżeli nakazany zamiar iedynie ku korzyści dziedzica, albo legataryusza dąży, w ten czas zabespieczenie mieysca nie ma. Ieżeli zamiar sam z siebie, albo przez okoliczności do wykonania niepodobny będzie, rozporządzenie w tym tak uważane będzie, iak gdyby nie było uczynione.

§. 499.

Kiedy testator na swego dziedzica rozporządzeniem przykry obowiązek wkłada, ażeby albo do wypełnienia niepodobną, albo niedozwoloną czynność wykonał, lub też, ieżeli tego rozporządzenia nie wypełni, aby trze-

cie-

ciemu legat oddał; na ów czas tak rozporządzenie, iako i legat ważnemi nie są.

§. 500.

Póki zostawuiący dziedzictwo żyie, póty nie iest pewno: czyli uczyniony przez niego testament, albo kodycyl, iest iego ostatnią wolą. Poźnieysze ważne woli oświadczenie znosi poprzedzaiące, ieżeli obydwóch pogodzić nie można.

§. 501.

Gdy komu rozmaite rzeczy z dziedzictwa iednym, lub więcey kodycyllami zapisane są; takowe kodycylle wraz z testamentem utrzymuią się: w przypadku przeciwieństwa w kodycyllach także poźnieysza wola znosi poprzedzaiącą.

§. 502.

Kiedy rozeznać nie można, która wola iest poźnieysza; na ten czas, ile to uczynić można, obydwie ważą: i w

ten

ten czas według zaſad ſpólney własności poſtąpić należy.

§. 503.

Przyłączony do teſtamentu, lub kodycyllu dodatek: iż każde inne poźnieyſze woli oſtatniey rozporządzenie ogólnie, albo ieżeli znakiem pewnym nie ieſt oznaczone, za nieważne poczytane bydź powinno; nie przeſzkadza wprawdzie zoſtawuiącemu dziedzictwo do odmienienia woli ſwey oſtatniey; iednak ieżeli w poźnieyſzym rozporządzeniu ten wyżey przywiedziony powſzechny, lub ſzczególny dodatek wyraźnie nie znoſi; tedy nie poźnieyſza, ale poprzedzaiąca iego wola za ważną przyięta będzie.

§. 504.

Ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo dawne ſwe rozporządzenie znoſić chce, nowego nie uczyniwſzy; muſi albo dokument zniſzczyć, albo wolę ſwą przyzwoi-

żwoicie odwołać. Ieżeli z pomiędzy wielu iednobrzmiących dokumentow niektóre tylko zniszczone zostały; wnosić ztąd nie można, iżby wola odmieniona była.

§. 505.

Odmiana woli pokazuie się naybardziey z odwołania, które zostawuiący dziedzictwo własną ręką napisał, i podpisał. Odwołanie ustne tylu, i takowych świadkow wymaga, ile, i iakowi do ważności uprzywileiowanego ustnego testamentu potrzebni są. Przysięga dopełniaiąca w tym przypadku nie ma mieysca.

§. 506.

Ktoby w swym testamencie podpis przestrzygł, przekreślił, lub całą treść wymazał, znosi go. Gdy zaś część tylko iaka treści przemazaną będzie, reszta ważną iest.

§. 507.

Przez to, iżby dokument zaginął, lub przypadkowo przekrèślony, albo innym ſpoſobem uſzkodzony zoſtał; wola oſtatnia nie traci ſwoiey dzielności, byle tylko przypadek, i treść dokumentu takim ſpoſobem dowiedzioną była, iakim uſtne odwołanie teſtamentu dowodzone bydź ma.

§. 508.

Kto przez uſtawę od prawa dziedziczenia wyłączony ieſt, kto wolę oſtatnią zoſtawuiącego dziedzictwo iako prawu przeciwną zaskarza, kto poleconey teſtamentem opieki unika, kto nakoniec rzecz iaką znaczną ze ſpuſcizny taiemnie uſuwa; traci zapis nawet bez wyraźnego odwołania.

§. 509.

Legat miany będzie w ten czas za odwołany, kiedy zoſtawuiący dziedzictwo zapiſany dług odbiera, kiedy

rzecz

rzecz komu odkazaną dobrowolnie zbywa, albo ią takim sposobem w inną przeistacza, iż ta rzecz postać swą przeszłą, i przeszłe swoie nazwisko traci.

§. 510.

Kiedy zaś dłużnik z własnego domysłu dług zaspokoił, kiedy zbycie legatu prawie nieuchronne było, kiedy rzecz bez poprzedzaiącego zezwolenia zostawuiącego dziedzictwo przeistoczona była, kiedy nakoniec nie ostatnia wola, lecz prawdziwość, albo znaczenie ostatniey woli rozporządzenia zaskarzone będzie; w ten czas się legat utrzymuie.

§. 511.

Gdy bezdzietnemu testatorowi po uczynieniu testamentu prawego łoża dziècię, wnuk, albo prawnuk urodzi się; na ów czas testament moc swoią traci. Ieżeli zaś dziècię pièrwey, niż testator, umrze; zaczym testament znowu swey mocy nabiera.

§. 512.

Kiedy ani dziedzic, ani podſtawiony dziedzic nie chce, lub nie może przyiąć ſpadku; woli oſtatniey rozporządzenie umarza ſię, i w ten czas prawo dziedziczenia ſpada na prawnych dziedzicow. Ci zaś ſą obowiązani, pozoſtałe rozporządzenia zoſtawuiącego dziedzictwo wykonać. Ieżeli także i ci dziedzictwa ſię zrzekaią; tedy legataryuſzowie proporcyonalnie za dziedzicow miani będą.

ROZDZIAŁ XV.

O ugodzie dziedziczenia.

§. 513.

Gdy właściciel komu albo cały ſwóy ſpadek, albo część iego przyrzeka, a ten przyrzeczenie to ważnie przyimuie, wtedy ugoda dziedziczenia naſtaie.

§. 514.

Samo oświadczenie, że kto kogo na przyſzłość za dziedzica uſtanowić chce, chociażby wiele świadkow przy tym było, za ugodę dziedziczenia miane nie będzie, ieżeli prawo na część dziedzictwa iſtotnie wyznaczone, i nadane nie było.

§. 515.

Kiedy właściciel komu prawo nadaie, iżby pewną ſummę, lub wyznaczoną rzecz od iego dziedzica żądać mógł, wtedy ugoda dziedziczenia nie wynika, tylko ten nabywa prawa pretenſyi, która dopièro po śmierci dłużnika zapada od wierzyciela, ieżeli pièrwey umrze, na iego dziedzicow przechodzi, i na żądanie zabespieczoną bydź muſi.

§. 516.

Prawo dziedziczenia, które z ugody dziedziczenia wynika, zawſze śmierć zoſtawuiącego dziedzictwo ſupponuie. To prawo przez dziedzica z ugody, ieżeli zoſtawuiącego dziedzictwo nie przeżyie, na nikogo z naſtępcow przenieſione, i dla przyſzłego dziedzictwa zabespieczenie domagane bydź nie może: ſama bowiem ugoda dziedziczenia nie przeſzkadza właścicielowi, ſwoim ma-

iąt-

iątkiem, póki żyie, podług upodobania, zarządzać.

§. 517.

Kiedy zaś przez ugodę dziedziczenia pewne grunta, kapitały, albo inne dobra, iako ſpadek naznaczone ſą; wtedy dziedzic z ugody praw wierzyciela nabył; a rzeczy na ſpadek przeznaczone mogą według okoliczności przybrać własność fideikomiſsu.

§. 518.

Ugoda dziedziczenia iedną, albo obie ſtrony obowięzuie podług tego, iak prawo dziedziczenia tylko przez iedną z ugadzaiących ſię ſtronę, albo przez obydwie ſobie przyrzeczone, i wzaiemnie przyięte zoſtało.

§. 519.

Ażeby ugoda dziedziczenia ważną była, przy zawarciu oney to wſzyſtko muſi bydź zachowano, co do ważności

ugody, teſtamentu, lub kodycyllu potrzebne ieſt.

§. 520.

Małoletni mogą wprawdzie ſpadek ſobie odkazany przyimować, nie maią iednak prawa, ſwym maiątkiem przez ugodę dziedziczenia rozporządzać; ponieważ ogólnie bez opiekuńskiego przyzwolenia żadną ugodą obowięzywać ſię nie mogą.

§. 521.

Ugoda dziedziczenia pod niepodobnemi do wykonania, i niedozwolonemi warunkami utrzymać ſię nie może. Kto ſwe zezwolenie do tego daie, żadnego przez to prawa nie nabywa.

§. 522.

Przeciw ugodzie dziedziczenia mieyſca nie ma oſtatniey woli rozporządzenie. Ow tylko maiątek, względem którego ugoda dziedziczenia uczyniona nie ieſt, ſpada na dziedzicow teſtamen-

to-

łowych, albo w niedostatku tych, na dziedzicow prawnych.

§. 523.

Przez ugodę dziedziczenia nikt się zupełnie wyrzekać nie może prawa czynienia testamentu. Przynaymniey część czwarta maiątku musi bydź zachowana dla ostatniey woli rozporządzenia. Ta zaś część czwarta zupełnie wolna bydź ma, i ani należąca się komu częścią obowiązkową, ani innym długiem obciążona bydź nie może.

§. 524.

Bezdzietnemu zostawuiącemu dziedzictwo urodzone z prawego łoża dziècię znosi ugodę dziedziczenia.

§. 525.

Kiedy się dwie osoby wzaiemnie za dziedzicow postanawiaią, ugoda dziedziczenia z tego ieszcze nie wypływa, łecz tylko prawo dziedziczenia stoso-

wnie do rozporządzenia ostatniey woli powstaie. To rozporządzenie od obydwoch stron może bydź odwołane.

§. 526.

Tudzież układ, mocą którego rodzice dzieci swoie zupełnie wyposażaią, albo się z niemi względem przyszłego prawa dziedziczenia znoszą, nie należy do ugod dziedziczenia. Tu nie część dziedzictwa na przypadek śmierci obiecuie się, i przyimuie, lecz tylko summa za życia nabywa się.

§. 527.

Istotna zatym różnica między ugodami dziedziczenia, a woli ostatniey rozporządzeniami na tym zależy, iż te przez zostawuiącego dziedzictwo zawsze odmienione i odwołane, tamte zaś tylko, iak inne ugody zniesione, i według przepisu ustaw bezdzielnemi uczynione bydź mogą.

§. 528.

§. 528.

Kto ma prawo komu przez ugodę dziedziczenia następstwo zapewnić, ten ma także moc, na swe prawo dziedziczenia poprzedniczo zrzeczenie uczynić.

ROZ-

ROZDZIAŁ XVI.

O prawnym naſtępſtwie.

§. 529.

Kiedy zmarły ważnego teſtamentu nie uczynił, kiedy w uczynionym teſtamencie względem całego maiątku nie rozporządził, lub na oſoby, którym na mocy prawa obowiązany był, część dziedzictwa zoſtawić, przyzwoicie nie pamiętał; na ten czas prawne naſtępſtwo całkiem, albo w części ma mieyſce.

§. 530.

W niedoſtatku ważnego teſtamentu przypada cały ſpadek zmarłego na iego naybliżſzych krewnych. Lecz ieżeli

wa-

ważny teſtament znayduie ſię, w ten czas im ta część dziedzictwa należy, która tymże teſtamentem nikomu odkazaną nie była.

§. 531.

Gdy oſoba ſzczególniey prawem uprzywileiowana przez oſtatniey woli rozporządzenie w ſwoim prawie dziedziczenia pokrzywdzoną zoſtała, ta może ſię do przepiſu uſtawy zawołać, i według prawideł naſtępuiącego rozdziału, o należącą ſobie część dziedzictwa ſądownie zapozwać.

§. 532.

Względem prawnego naſtępſtwa nie czyni to żadney różnicy, czy naybliżſi krewni ſą mieſzkańcami niemieckich kraiow, czyli poddanemi z inney części Państwa Auſtryackiego, albo też cudzoziemcami do dziedziczenia zdolnemi.

§. 533.

Za naybliższych krewnych będą ci uważani, którzy z zostawuiącym dziedzictwo w naybliższey linii są zpokrewnieni.

Linie pokrewieństwa naznaczaią się sposobem następuiącym.

Do pierwszey linii należą ci, którzy się pod zostawuiącym dziedzictwo, iako głową swoią łączą, to iest iego dzieci, i ich potomkowie.

Do drugiey linii należą oyciec i matka zostawuiącego dziedzictwo wraz z temi, którzy się z nim pod oycem i matką łączą, to iest iego rodzeństwo, i ich potomkowie.

Do trzeciey linii należą dziadowie i baby wraz z rodzeństwem rodzicow, i ich potomkami.

Do czwartey linii należą zostawuiącego dziedzictwo pradziadowie i prababy wraz z ich potomkami.

Do

Do piątey linii należą zoſtawuiącego dziedzictwo prapradziadowie, i praprababy z temi, co od nich pochodzą.

Do ſzóſtey linii należą praprapradziadowie, i prapraprababy wraz z temi, którzy od tych pochodzą.

§. 534.

Kiedy więc zoſtawuiący dziedzictwo prawego łoża dzieci ma; na nich całe dziedzictwo ſpada, czy oni męzkiey, lub żeńskiey płci ſą, czy ſię za życia zoſtawuiącego dziedzictwo, lub po iego śmierci urodziły. Ieżeli więcey ieſt dzieci, to dzielą dziedzictwo podług ich liczby na równe części. Wnuki od dzieci ieſzcze żyiących, i prawnuki od wnukow ieſzcze żyiących nie maią prawa do naſtępſtwa.

§. 535.

Kiedy rodzice za życia ieſzcze ſwego pewną ſummę pieniężną, lub inną

ia-

iaką rzecz ſzczególnie ze ſwey hoyności, albo miłości przywiązania dziècięciu darowali; dziècię to nie ieſt obowiązane, z tego zdawać rachunek ſwemu rodzeńſtwu. W ten czas tylko, kiedy dzièciç na wypoſażenie, na wyprawę, albo na urządzenie własnego goſpodarſtwa co wprzód otrzymało, takowa ilość każdemu innemu dzièciçciu ieſzcze przed działem oddana bydź ma.

§. 536.

Iednak mogą rodzice dzièciç od wrachowania wprzód otrzymanego wypoſażenia, wyprawy, albo porządkow wyraźnie uwolnić wtedy, kiedy ich maiątek taki ieſt, iż przez to pozoſtałym dzieciom na potrzebnym wychowaniu, i opatrzeniu zbywać nie będzie. Wreſzcie ani rodzice, ani krewni poboczni do tego porachowania rościć ſobie prawa nie mogą.

§. 537.

§. 537.

Ieżeli dzièci ę zoſtawuiącego dziedzictwo przed nim umarło, i przez niego ſpłodzone wnuki znayduią ſię; wtedy część ta, którąby na to zmarłe dzièci ę przypadała, między te pozoſtałe wnuki równie podzielona będzie. Ieżeli który z tych wnukow także umarł, i prawnukow zoſtawił; to tym ſamym ſpoſobem część zmarłego wnuka między prawnukow równie podzielona będzie. Gdy zaś po zoſtawuiącym dziedzictwo ieſzcze dalſi potomkowie znayduią ſię, podział proporcyonalnie według dopièro danego przepiſu przedſięwzięty będzie.

§. 538.

Takim ſpoſobem dziedzictwo nie tylko w ten czas dzielone będzie, kiedy wnuki od zmarłych dzieci z żyiącemi ieſzcze dziećmi, lub dalſi potomkowie z bliżſzemi potomkami zoſtawuiące-

go dziedzictwo zchodzą ſię, ale też i wtedy, kiedy dziedzictwo tylko między wnukow od różnych dzieci, lub między prawnukow od różnych wnukow bydź ma podzielone. Nie mogą zatym wnuki po każdym dzièciędu pozoſtałe, i prawnuki po każdym wnuku pozoſtałe, czy ich ieſt wiele, czy mało, ani więcey, ani mniey otrzymać, iak zmarłe dzièdę, lub zmarły wnuk byłby otrzymał, gdyby ſię był przy życiu zoſtał.

§. 539.

Gdy ſię nikt nie znayduie, ktoby od ſamego zoſtawuiącego dziedzictwo pochodził, na ów czas przypada dziedzictwo na tych, którzy z nim w drugiey linii zpokrewnieni ſą, to ieſt na iego rodzicow, i ich potomkow. Ieżeli ieſzcze oboie rodzice żyią, to im całe dziedzictwo w równych częściach przynależy. Gdy iedno z rodzicow

cow nie żyie; to dzieci po nim zostawione, albo ich potomkowie w iego prawo wstępuią, i połowa, którąby do zmarłego należała, między nich według tych prawideł podzielona będzie, które powyżey w. §. 534. 537. i 538. podziału dziedzictwa między dzieci, i dalszych potomkow zostawuiącego dziedzictwo ustanowione są.

§. 540.

Ieżeli oboie rodzice zostawuiącego dziedzictwo pomarli, ta połowa dziedzictwa, którąby oycu przypadała, między iego pozostałe dzieci, i ich potomkow, druga zaś połowa, któraby była matce żyiącey należała, między iey dzieci, i ichże potomkow podług 534. i 537. §§. podzielona będzie. Ieżeli od tych rodzicow żadne inne dzieci nie znayduią się, iak wspólnie przez nich spłodzone, albo tychże potomkowie; na ów czas oni obydwie

połowy równie między ſobą dzielą. Gdy zaś prócz nich ieſzcze ſię znayduią dzieci, które od Oyca, lub od Matki, lub od oboyga rodzicow z innego łoża ſpłodzone ſą; to dzieci od Oyca, i od Matki wspólnie ſpłodzone, albo ich potomkowie, tak co do oyczyſtey, iako i macierzyſtey połowy ſobie należącą z iednoſtronnym rodzeńſtwem równą część odbiorą.

§. 541.

Gdyby iedno ze zmarłych rodzicow zoſtawuiącego dziedzictwo ani dzieci, ani potomkow nie zoſtawiło; na ów czas całe dziedzictwo na drugą z rodzicow ieſzcze żyiącą ſtronę przypada; lecz gdy i ta iuż nie żyie; w ten czas całe dziedzictwo między iey dzieci, i potomkow, podług prawideł wyżey przepiſanych, podzielone będzie.

§. 542.

§. 542.

Ieżeli rodzice zostawuiącego dziedzictwo bezpotomnie pomarli; na ów czas dziedzictwo na trzecią linię spada, to iest: na zostawuiącego dziedzictwo dziady i baby, i ich potomstwo. Dziedzictwo wtedy na dwie równe części dzieli się. Iedna połowa należy rodzicom oyca, i ich potomkom, druga rodzicom matki, i ich potomkom.

§. 543.

Każda z tych połow pomiędzy dziadow i baby obu strón, ieżeli oboie ieszcze żyią, równie podzielona będzie. Ieżeli iedno z dziadow, lub bab, albo oboie pomarli; to tey stronie przypadaiąca połowa między dzieci, i potomków tych dziadow i bab, podług tych prawideł podzielona będzie, podług których, w przypadku wyżey namienionym, całe dziedzictwo między dzie-

ci, i potomkow rodzicow zoſtawuiącego dziedzictwo dzielone bydź ma.

§. 544.

Ieżeli z oycowskiey, lub macierzyſtey ſtrony obydwa dziadowie, i baby pomarli, i ani od dziada ani od baby nie ma potomkow; na ów czas dziedzictwo całe przypada dziadom i babom z drugiey ſtrony, ieſzcze żyiącym, lub po ich śmierci, pozoſtałym ich dzieciom, i potomkom.

§. 545.

Po zupełnym linii trzeciey wygaśnieniu, ſpada prawne naſtępſtwo na czwartą. Do tey linii należą rodzice oycowskiego dziada, i ich potomkowie, rodzice oycowskiey baby, z ich potomkami, rodzice matczynego dziada, z ich potomſtwem, i rodzice matczyney baby z ich potomſtwem.

§. 546.

§. 546.

Ieżeli się z tych wszystkich cztèrech pokoleń krewni znayduią; to dziedzictwo między nich na cztèry równe części podzielone będzie, i każda część znowu między osoby do każdego pokolenia należące, podług tychże samych prawideł rozdzielona zostanie; podług których między rodzicow zastawuiącego dziedzictwo, i między ich potomkow całe dziedzictwo prawnie się dzieli.

§. 547.

Ieżeli iedno z należących do tey linii cztèrech pokoleń iuż wygasło; wtedy część iego nie wszystkim pozostałym trzem pokoleniom przypada, lecz gdy wygasłe pokolenie iest ze strony oycowskiey; na ten czas połowa dziedzictwa drugiemu pokoleniu z strony oycowskiey przypada; gdy zaś wygasłe pokolenie iest ze strony macierzyńskiey, wtedy na drugie pokolenie ze strony

macierzyńskiey także połowa dziedzictwa ſpada. Gdyby zaś obydwa pokolenia z ſtrony oycowskiey, i macierzyńskiey wygasły; całe dziedzictwo na dwa pokolenia z drugiey ſtrony, a gdyby nawet z tych iuż iedno wygasło, na iedyne z tey ſtrony ieſzcze pozoſtałe pokolenie ſpada.

§. 548.

Gdy z czwartey linii żaden krewny iuż nie żyie; dziedzictwo ſpada na piątą, to ieſt: na zoſtawuiącego dziedzictwo prapradziadow i praprababy, i ich potomkow. Do tey linii należy pokolenie oycowskiego dziada i baby, oycowskiego dziada pokolenie macierzyńskiego dziada i baby oycowskiego dziada; pokolenie oycowskiego dziada i baby oycowskiey baby; pokolenie macierzyńskiego dziada i baby oycowskiey baby, pokolenie oycowskiego dziada i baby macierzyńskiego dziada;

po-

pokolenie macierzyńskiego dziada i baby macierzyńskiego dziada; pokolenie oycowskiego dziada i baby macierzyńskiey baby; i pokolenie macierzyńskiego dziada i baby macierzyńskiey baby.

§. 549.

Każdy z tych pokoleń ma równe z drugiemi prawo dziedziczenia, i gdy ſię z kazdego pokolenia krewni znayduią; wtedy dziedzictwo między nich na ośm równych części podzielone, i każda część między oſoby do tegoż pokolenia należące według porządku względem poprzedzaiących linii przepiſanego daley podzielone zoſtanie.

§. 550.

Ieżeli iedno z tych ośmiu pokoleń wygasło, wtedy to, coby oycowskiemu dziadowi i babie iakiego dziada, lub baby należało, na pokolenie macierzyńskiego dziada i baby tegoż ſa-

mego dziada, lub teyże baby przypada: a coby do macierzyſtego dziada i baby iakiego dziada, lub iakiey baby było należało; przypada na pokolenie oycowskiego dziada i baby tegoż ſamego dziada, lub teyże baby.

§. 551.

Gdy obydwa pokolenia iakiego dziada lub iakiey baby wygasły, to części do oyczyſtey ſtrony zoſtawuiącego dziedzictwo należące przy pozoſtałych ieſzcze pokoleniach oycowskiey ſtrony pozoſtaią, a części do macierzyńskiey ſtrony zoſtawuiącego dziedzictwo należące zoſtaią przy pozoſtałych ieſzcze pokoleniach macierzyńskiey ſtrony. Gdy zaś ze wſzyſtkich cztèrech pokoleń ſtrony oycowskiey, albo ze wſzyſtkich cztèrech pokoleń macierzyńskiey ſtrony żaden krewny więcey ſię nie znayduie; w ten czas pokolenia

z drugiey ſtrony pozoſtałe całe dziedzictwo obeymuią.

§. 552.

Gdy na oſtatek i piąta linia zupełnie wygasła; na ów czas prawne naſtępſtwo na ſzóſtą linię ſpada, to ieſt: na zoſtawuiącego dziedzictwo prapradziadow i praprapraababy i ich potomkow. Do tey linii nalezy ſzesnaście pokoleń, to ieſt: pokolenie owych rodzicow, z którego pièrwſi rodzice piątey linii pochodzą. Ieżeli z każdego tych pokoleń krewni przy życiu ſą; dziedzictwo na równych ſzeſnaście części pokoleń podzielone, i każda część pokolenia między krewnych do tegoż pokolenia należących, podług iuż podanych prawideł, daley podzielone będzie.

§. 553.

Ieżeli z niektórych tych pokoleń krewni przy życiu ſię znayduią; te

czę-

części onychże na te pokolenia ſpadaią, które podług przepiſu §. 547. i 550. z wygasłemi pokoleniami naybliżey ſą złączone. Gdy tylko z iednego ſzczególnie pokolenia krewni ſą pozoſtali; tedy im całe dziedzictwo przynależy.

§. 554.

Ieżeli kto z zoſtawuiącym dziedzictwo więcey, niż z iedney ſtrony ſpokrewniony ieſt; to z każdey ſtrony służy mu to prawo dziedziczenia, które iemu iak krewnemu z teyże ſtrony z oſobna uważanemu przynależy.

§. 555.

Do tych ſześciu linii prawo ſpokrewnionego naſtępſtwa względem maiątku dziedziczeniu podległego ogranicza ſię. Kto z zoſtawuiącym dziedzictwo tylko w ſiódmey, lub w dalſzey ieſzcze linii ſpokrewniony ieſt, nie ma prawa do pozoſtałego po nim maiątku.

§. 556.

W tym przypadku, to iest: kiedy żaden krewny zostawuiącego dziedzictwo w rzeczonych sześciu liniach nie znayduie się, naznacza prawo za dziedzica pozostałego małżonka. Gdyby zaś i tego więcey przy życiu nie było, pozostały spadek, za dobro dziedzica nie maiące uznany, i albo na skarb publiczny, albo przez te osoby zabrany będzie, które do zabrania dóbr dziedzica nie maiących podług ustaw prawo maią.

§. 557.

Oprócz dopièro wyrażonego przypadku, małżonkowi przy życiu pozostałemu bez różnicy, czy własny maiątek posiada, lub nie, z każdym dzièckięciem równa część dziedzictwa do dożywotniego użytku ieszcze należy. Własność teyże należy dzieciom. A gdy żadnego dzièckięcia nie ma; to małżonek przy

ży-

życiu pozostały otrzymuie nieograniczoną własność na czwartą część spadku. Iednak w obydwóch przypadkach to, co podług ugody ślubney pozostałemu przy życiu małżonkowi z maiątku drugiego małżonka należy, w tę część wrachowane będzie.

§. 558.

Dzieci z nieprawego łoża zrodzone, á przez nastąpiony potym między ich rodzicami ślub małżeński prawemi staiące się maią równe prawa z dziećmi w małżeństwie spłodzonemi, i także względem prawego następstwa tak, iak wszystkie inne prawego łoża dzieci, iednak podług przepisu §. 135. części pièrwszey, uważanemi będą.

§. 559.

Dziècięciu z nieprawego łoża, iedynie z łaski prawodawcy za prawe uznanemu tyle tylko prawa na oycowskie dziedzictwo przynależy, ile mu oyciec

iego,

iego, przy uznaniu za prawe, iſtotnie nadał, i ile bez pokrzywdzenia innych znayduiących ſię może dzieci nadać mógł.

§. 560.

Co do matki, iey dzieci prawego, i nie prawego łoża równe maią prawa do prawnego naſtępſtwa. Wolno iednak matce z dziećmi nieprawego łoża porozumieć ſię, i z niemi, względem zupełnego wyrzeczenia ſię dziedzictwa, ugodzić ſię.

§. 561.

Rodzicom przynależy wzaiemne prawo na ſpadek po ich za prawe uznanych dzieciach, które dzieciom nadane było na ſpadek po ich rodzicach. Kiedy zaś dzieci nieprawemi pozoſtały; w ten czas matce tylko prawne naſtępſtwo należy. Oyciec, wſzyſcy dziadowie, i wſzyſtkie baby, i ich krewni od tego ſą wyłączeni.

ROZDZIAŁ XVII.

O części obowiązkowey.

§. 562.

Osoby, które zostawuiący dziedzictwo przez ostatniey woli swey rozporządzenie cząstką iaką dziedzictwa obdarzyć powinien, przed wszystkiemi dzieci iego są: w tych niedostatku iego rodzice, nakoniec małżonek iego, nawet chociażby ieszcze dzieci iego, i rodzice żyli.

§. 563.

Obowiązki, które rodzice dzieciom swoim, dzieci swym rodzicom, i małżonkowie za życia ieszcze na wzaiem so-

ſobie ſą winni, w trzecim, i czwartym rozdziale części pierwſzey dokładniey iuż ſą uſtanowione. Iednak ſą obowiązani także na przypadek śmierci o ſobie pamiętać. Względnie na ten obowiązek uſtawa ogranicza prawa właściciela.

§. 564.

Pod imieniem dzieci, wnuki także, i prawnuki, a pod imieniem rodzice wſzyſcy dziadowie i baby rozumieią ſię. Nie ma tu różnicy między płcią męzką, niewieścią, między urodzeniem prawego, i nieprawego łoża, iak prędko porządek, koley, i prawo naſtępſtwa z uſtawy tych oſób iſtotnie ſię tycze.

§. 565.

Część dziedzictwa, którey te oſoby domagać ſię maią prawo, zowie ſię częścią obowiązkową; one zaś ſame w tym względzie nazywaią ſię dziedzicami koniecznemi.

§. 566.

Za część obowiązkową naznacza ustawa każdemu małoletnemu dziècięciu połowę, każdemu wieloletnemu zaś trzecią część z tego, coby w niedostatku testamentu podług prawnego następstwa na iednego, i na drugiego przypadło.

§. 567.

Rodzicom trzecia część całego wolnego spadku iak część obowiązkowa należy tym sposobem: iż, chociażby woli ostatniey rozporządzenie uczynione było, iednak każdemu koniecznemu dziedzicowi w linii wstępney czysta trzecia część z tego pozostała, coby mu, gdyby takowe rozporządzenie nie znaydowało się, według prawnego następstwa przypadało.

§. 568.

Część obowiązkowa małżonka iest część trzecia tego, coby mu w niedostat-

ſtatku teſtamentu przypadało. Kiedy dzieci nie ma, małżonek zupełnym, i nieograniczonym ſtaie ſię właścicielem części obowiązkowey: Kiedy zaś dzieci ſą; to tylko iey użytki otrzymuie.

§. 569.

Aby część obowiązkową należycie wymierzyć można, przeto wſzelkie do ſpadku należące ruchome, i nieruchome rzeczy, wſzelkie prawa, i pretenſye, które zoſtawuiący dziedzictwo ſwym naſtępcom wolnie odkazać mógł, nawet to wſzyſtko, co dziedzic, albo legataryuſz do maſsy winien ieſt, dokładnie ſpiſane, i porządnie oſzacowane będzie.

§. 570.

Maiątek cudzy, i to wſzyſtko, czego zeſzły innym wolnie przekazać nie mógł, do ſpadku nie należy. Długi, dawne ciężary, i prawa takie, które z zoſtawuiącym dziedzictwo gaſną, naypièrwey z maſsy potrącone będą.

§. 571.

Część obowiązkowa będzie dziedzicom koniecznym przed zapiſami, i innemi z oſtatniey woli pochodzącemi ciężarami oddana. Ieżeli rzeczy w ſpadku znayduiące ſię podzielne ſą, tedy oni część obowiązkową w rzeczach ſamych odbieraią: kiedy zaś nie ſą podzielne, w ten czas ią w poſpolitey wartości otrzymuią.

§. 572.

Wſzyſtko, co konieczni dziedzice przez legaty, fideikomiſsa, ſubſtytucye, ugody dziedziczenia, lub przez inne rozrządzenia zoſtawuiącego dziedzictwo ze ſpadku iſtotnie otrzymuią, przy wyznaczeniu ich części obowiązkowey porachowano będzie. Iednak część obowiązkowa nie może bydź żadnym warunkiem określona, lub innym iakim ſpoſobem obciążona.

§. 573.

To, co konieczny dziedzic za życia zostawuiącego dziedzictwo szczególnie z hoyności iego iako roczny dodatek, albo innym sposobem otrzymał, rachowano nie będzie do części obowiązkowey.

§. 574.

Ieżeli rodzice za dziècię sposobem do życia iuż opatrzone długi popłacili, ieżeli mu wyposażenie, lub inne iakie wsparcie dali; uczynione na to wydatki do części iego obowiązkowey rachuią się.

§. 575.

Osobne oycu, lub matce dane zapomożenia, na wyraźne tylko żądanie zostawuiącego dziedzictwo, będą porachowane do części obowiązkowey.

§. 576.

Ieżeli małżonkowie w ugodzie ślubney rozporządzenie iakie na przypa-

dek śmierci uczynili; małżonek przy życiu zoſtaiący nie ma prawa na część obowiązkową.

§. 577.

Ugoda dziedziczenia tak mało prawom części obowiązkowey ubliżać może, iak rozporządzenie woli oſtatniey. Nawet przez pupilarną ſubſtytucyę nie może oyciec część obowiązkową matce odiąć.

§. 578.

Kto według przepiſu rozdziału X. albo z powodu ſtanu ſwego, albo czynności iakiey prawu przeciwney niezdolnym ieſt do dziedziczenia; ten w ogólności także prawa nie ma na część obowiązkową; część iego należy do maſsy.

§. 579.

Oprócz tego inne ieſzcze przyczyny wyłączaią od części obowiązkowey. Dziécię może bydź wydziedziczone:

1) Kiedy od wiary Chrześciańskiey odstępuie.

2) Kiedy oyca, lub matkę swoią o cywilny, lub kryminalny występek (wyiąwszy zdradę główną) przed sądem oskarża, lub ich o występek takowy publicznym zarzutem hańbi.

3) Kiedy na życie rodzicow swych godzi, albo się na nich gwałtownie porwało.

4) Kiedy im w niewoli nieprzyiacielskiey, lub w stanie nędznym będącym żadney pomocy nie daie.

5) Kiedy kazirodztwo popełnia w linii wstępney.

6) Kiedy rodzicom swym przez udania, lub innym złośliwym sposobem tyle szkody sprawuie, ileby część iego obowiązkowa wynosiła.

7) Kiedy do haniebney zgrai przystanie.

8) Kiedy córka przyſtoyne zamęzcie odrzuca, i nierządnicą przedayną ſię ſtaie.

§. 580.

Gdyby ieden z tych wyſtępkow na przeciw iednemu tylko z rodzicow popełniony był; wtenczas drugie z nich ma prawo, wyrodne dziècię z części obowiązkowey wyzuć.

§. 581.

Rodzice mogą bydź wyłączonemi od części obowiązkowey:

1) Gdy religię chrześciańską opuſzczaią.

2) Gdy ſwemu dziècięciu albo wcale żadnego, albo też umyślnie złe do zbrodni prowadzące wychowanie daią, lub ię w wielkiey nędzy zupełnie opuſzczaią.

3) Gdy ie fałſzywie, i złośliwie o iaki kryminalny wyſtępek zaskarzaią.

4)

4) Gdy na życie iego, małżonka iego, lub potomkow iego naſtaią.

5) Gdy z małżonkiem iego cudzołoztwa ſię dopuścili.

§. 582.

Ieżeli iedna, lub więcey takowych wydziedziczenia przyczyn u rodzicow, i u dzieci iſtotnie zachodzi, to iednak część obowiązkowa nie zaraz z urzędu przepada, zoſtawuiący dziedzictwo muſi teſtamentem ſwym rozporządzić wydziedziczenie, i przywieść wyraźnie przyczynę prawną.

§. 583.

Małżonkowi część obowiązkowa nie należy:

1) Dla każdey przyczyny takiey, na którey ſię wydziedziczenie dzieci, i rodzicow gruntuie.

2) Kiedy ſię cudzołoztwa winnym ſtaie.

3) Kiedy małżonka swego złosliwie porzuca.

4) Kiedy do nieustannego rozłączenia od stołu, i łoża powodem był.

W takowych zdarzeniach nie znosi się wykroczenie iednego małżonka, przez podobne wykroczenie drugiego.

§. 584.

Przyczyna wydziedziczenia ma bydź zawsze przez dziedzica dowiedziona, i na słowach, i na myśli prawa gruntować się powinna; inaczey wyłączony dziedzic konieczny mieć będzie prawo domagania się części swey obowiązkowey. Względem innych urządzeń nie może on z tey samey przyczyny testamentu zaskarzyć.

§. 585.

Także w przypadku, gdy dziedzicowi koniecznemu należąca mu część obowiązkowa niezupełnie odkazana będzie, testament przy mocy swey prawney

ney utrzymuie się: pokrzywdzony iednak dziedzic konieczny może się o uczynienie zupełną części swey obowiązkowey sądownie upomnieć.

§. 586.

Chociażby rodzice, i małżonkowie w testamencie wcale przepomnieni byli; nie staie się on przez to nieważnym. W takim razie część obowiązkowa z massy oddana, i proporcyonalnie z części dziedzictwa, i zapisow odtrącona będzie. Dziecię zaś nie może bydź testamentem pominione. Zostawuiący dziedzictwo powinien iemu część obowiązkową odkazać, lub go z niey wyzuć: przeciwnie cały testament iest nieważny.

§. 587.

Marnotrawnego dziedzica koniecznego, po którymby się obawiać potrzeba, iż należąca iemu część obowiązkowa całkiem, albo po większey części w

ręce iego wierzycielow doſtałaby ſię, zoſtawuiący dziedzictwo może także z części obowiązkowey wyzuć, tym iednak ſpoſobem: iżby ta na rzecz iego dzieci poſzła.

§. 588.

Dziedzicowi koniecznemu, który ze ſwoiey części obowiązkowey wyłączony ieſt, nie można dla tego odmawiać nieuchronnego utrzymywania. To utrzymywanie obowiązani ſą rodzice ſwym dzieciom, a dzieci ſwym rodzicom bez pomocy zoſtaiącym ze ſpadku wyznaczyć. Ten ſam obowiązek ma także mieyſce między nierozwiedzionemi ieſzcze małżonkami.

ROZ-

ROZDZIAŁ XVIII.

O postępowaniu względem spadkow.

§. 589.

Kiedy kto umiera, własny maiątek zostawiwszy; wtedy Sąd, któremu zmarły z powodu porządnego ostatniego pomieszkania swego podlegał, obowiązany w przytomności dwóch świadkow zapieczętowanie pozostałego maiątku urzędownie przedsięwziąć, to iest: tak nazwaną sądową obsygillacyę uczynić. O przypadkach śmierci przez polityczne rozporządzenia nayprędzey się dowiedzieć można.

§. 590.

Ieżeli ſpadek w bespiecznych ręku takich oſób znayduie ſię, których zoſtawuiący dziedzictwo do wykonania woli ſwey oſtatniey ſam naznaczył, albo też w takich dziedzicow mniemanych ręku pozoſtaie, którzy zdolni ſą, ſami przez ſiebie zarządzać ſwemi intereſsami, i względem których o ſpadek niczego ſię obawiać nie potrzeba; w ten czas zapieczętowanie tylko na znak ſądownictwa służy, i do niektórych mało znaczących ruchomości ogranicza ſię.

§. 591.

Oprócz tego, Sąd ſpadek ściśley zapieczętuie, i zaufaney oſobie w dozór dopóty powierzy, póki ſię dziedzic nie zgłoſi, lub rządca ſądowy naznaczony nie zoſtanie. Pieniądze gotowe nadpotrzebne, publiczne papiery, prywatne dłużnikow karty, i co ſię w złocie, w ſrèbrze, lub w kleynotach znaydzie, do

ſą-

sądowego składu wzięte bydź powinno.

§. 592.

Rzeczy, które zabrać, bez których się w gospodarstwie obeyść, albo długo utrzymać nie można, sądowemu pieczętowaniu nie podpadaią, tylko osobnym regestrem spisane, tymczasowemu gospodarzowi do używania, lub gdy potrzeba zaydzie, na zbycie pod obowiązkiem złożenia w czasie rachunkow, oddane bydź maią.

§. 593.

Rzeczy z dziedzictwa, które się pod cudzym sądownictwem znayduią, przez sąd mieyscowy, za odebraniem rekwizycyi, schowane będą; póki sąd, któremu zostawuiący dziedzictwo wczasie śmierci ze swey osoby podległym był, dalszego względem nich zarządzenia nie uczyni.

§. 594.

§. 594.

Do tego oſobiſtego ſądu poſtępowanie względem wſzelkiego ſpadku w ten czas także należy, kiedy zoſtawuiący dziedzictwo dobra nieruchome w cudzym kraiu zoſtawił.

§. 595.

Nikomu niewolno, ſpadłe na ſiebie dziedzictwo ſamowładnie ſobie przywłaſzczać. Ktokolwiek ſądzi mieć prawo dziedziczenia iakiego ſpadku, to przyzwoitemu ſądowi przełożyć, potrzebnemi prawnemi dowodami ſtwierdzić, i tym ſpoſobem wydanie części ſwey dziedzictwa wyrobić ma.

§. 596.

Ponieważ prawo dziedziczenia dopièro po śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo mieyſce ma, ſąd nadewſzyſtko o iego śmierci, albo uznanie go za umarłego przekonać ſię, i zapewnić muſi: czy teſtament napiſany, lub słowny

znay-

znayduie się, albo komu bez testamentu prawo dziedziczenia przypadło.

§. 597.

Ktokolwiek testament pisany do schowania dostaie, albo słowny iako świadek poweźmie; ten w ośmiu dniach po dowiedzeniu się o śmierci zostawuiącego dziedzictwo, ma o tym zwièrzchność, do którey postępowanie względem spadku należy, albo swóy własny sąd dla dalszego zarządzenia uwiadomić, albo za wszelkie z iego opieszałości wynikaiące szkody odpowiadać.

§. 598.

Kto testament umyślnie, i ze szkodą trzeciego zniszczył, ukrył, albo utaił, ten popełnia występek oszustwa.

§. 599.

Złożony przed sądem testament pisany natychmiast w przytomności dwóch świadkow powierzchu obeyrzany; potym bez nadwerężenia pieczęci i treści,

otworzony, i przeczytany będzie. Ta czynność sądowa, tudzież postrzeżone widoczne skazy zapisane zostaną, pisma, do których się testator odwołuie, wyszukane, i do aktow przyłączone będą.

§. 600.

Ieżeli względem testamentu przez samego zostawuiącego dziedzictwo ułożonego, i przez żadnego świadka niepodpisanego podeyźrzenie zachodzi, iż pieczątka podrobiona, albo ręka udana iest; zaczym tenże z naywiększą ostrożnością roztrząśniony, na okoliczności czasu, mieysca, i osoby osobliwszy wzgląd miany, i dokładnie zapisano bydź ma: gdzie, kiedy, i od kogo testament znaleziony, i odzyskany był.

§. 601.

Ieżeli słowny testament przez zgodne na pismie dane świadkow zeznanie przed sądem złożony będzie; to nie iest potreba, świadkow natychmiast słuchać.

Ie-

Ieżeli zaś zeznanie nie ieſt zgodne, lub o nie ſprzeczka zaydzie; świadkowie na żądanie ſtrony tyczącey ſię, którey wolno ieſt, pytania do tego podać, nie wydaiąc dla tego bynaymniey wyroku, do protokołu słuchani, i przyſięgą zobowiązani będą. Względem czego każdemu, komu na tym zależy, dalſze poſtępowanie wolne ieſt.

§. 602.

Każde do ſądu doſzłe piſane, lub słowne woli oſtatniey rozporządzenie ma bydź publicznie przeczytane. Szczeguły zaś, których wypełnienie żadney zwłoki nie cierpi, niezwłocznie dziedzicowi, lub iego zaſtępcy oznaymione będą. Każdy, komu na tym zależy, o wypis urzędowy treści teſtamentu żądać może.

§. 603.

Ieżeli do ſądu więcey teſtamentow podane będą; tedy wſzyſtkie publicznie ogłoſzone bydź muſzą.

§. 604.

Gdy z ſamego teſtamentu, lub z inney okoliczności ſię okaże, iż oſoba zoſtawuiącego dziedzictwo innemu ſądowi w czaſie śmierci podlegała; zaczym woli oſtatniey rozporządzenie do tegoż oddane, i o potrzebne ſchowanie rzeczy po zmarłym znalezionych ſtaranie miane będzie.

§. 605.

Ieżeli zmarły w inſzym kraiu dobra nieruchome zoſtawił; na ów czas oryginał oſtatniey woli tamecznemu przyzwoitemu ſądowi naiego, lub też ſtrony żądanie udzielony będzie. Przy tey okoliczności przyſzłe powrócenie onegoż oſtrzeżone, i wypis oryginału wiarogodny zatrzymany zoſtanie.

§. 606.

§. 606.

Kto prawo ſwe dziedziczenia na ugodzie gruntuie, ma dokument ugody dziedziczenia do zwièrzchności ſpadkami zarządzaiącey podać, iego ogłoſzenia żądać, i wſzyſtkim innym przyzwoitym względem ſpadkow rozporządzeniom podlegać.

§. 607.

Ieżeli ani oſtatnia wola, ani ugoda dziedziczena nie znayduie ſię; wtedy żądaiący dziedzictwa maią ſię względem prawnego naſtępſtwa wywieść, i od ſądu w ſwych prawach utrzymani będą.

§. 608.

Kto względem ſwego prawa dziedziczenia ſam rozporządzić może, temu wolno ieſt, dziedzictwo ze wſzyſtkiemi do niego przywiązanemi prawami, i obowiązkami przyiąć, lub odrzucić. Oſoby, które do rządzenia ſwym maiątkiem niezdolne ſą, tak w tym, iak i

innych przypadkach podług przepisu Roz. V. części pièrwszey od swych opiekunow, lub kuratorow zastępywane będą.

§. 609.

Ieżeli kto za dziedzica postanowiony iest, na któregoby nawet bez testamentu prawo dziedziczenia spadało; ten mocen nie iest, do prawnego następstwa odwoływać się, i przez to ostatniey woli rozporządzenie bezskutecznym uczynić; to zaś tym tylko osobom uczynić wolno, którym część obowiązkowa należy, i którzy na niey poprzestać chcą.

§. 610.

Dziedzic wiadomy ma w przeciągu sześciu miesięcy po śmierci zostawuiącego dziedzictwo przed zwièrzchnością spadkami zarządzaiącą wolę swą oświadczyć.

§. 611.

Gdy dziedzic, woli ſwoiey nie oświadczywſzy, w ciągu tego terminu zmiera; wtedy prawo dziedziczenia na iego dziedzicow przechodzi, ieżeli zoſtawuiący dziedzictwo ich nie wyłączył, i innych podſtawionych dziedzicow nie uſtanowił. Dziedzicom zaś służy prawo do namyślenia ſie tylko na czas od ſześciu mieſięcy pozoſtały.

§. 612.

Z ważnych przyczyn może czas namyślenia ſię ieſzcze na trzy mieſiące bydź przedłużony. Ieżeli przedłużenie żądane nie było, lub termin całkiem minął, na ów czas rządca dla maſsy ſpadkowey wyznaczony, i dziedzicowi przez niego, lub przez kogo innego, komu na tym zależy, oznaymiony będzie, ażeby pod utratą ſwego prawa dziedziczenia, w przeciągu iednego mieſiąca, dał od ſiebie oświadczenie.

§. 613.

Od woli dziedzica zależy, przyiąć dziedzictwo bez warunku, albo z prawnym inwentarza dobrodzieyſtwem.

§. 614.

Ieżeli on za tym prawnym dobrodzieyſtwem dziedzictwo przyimuie, inwentarz na koſzt maſsy urzędownie ma bydź ſpiſany, dziedzic tyle tylko ieſt w odpowiedzi wierzycielom, i legataryuſzom względem ich pretenſyi, ile maiątek ſpadkowy wyſtarcza, nie tracąc ſwoich właſnych na owymże maiątku dawniey mianych pretenſyi.

§. 615.

Teſtator nie może ſwoich dziedzicow z tego prawnego dobrodzieyſtwa wyzuwać, ani ſpiſanie inwentarza zakazywać. Nawet zrzeczenie ſię tegoż w ugodzie dziedziczenia wyraźnie uczynione bezskuteczne ieſt.

§. 616.

Inwentarz od dwóch oſób ſądowych w przytomności dwóch domowych, lub ſąſiadow iako świadkow, wezwawſzy potrzebnych do tego w ſztuce ſzacowania biegłych przyſięgłych, ſpiſany będzie. Oſoby ſądowe maią cały ſpadek z ciężarami na nim będącemi porządnie ſpiſać. Szacuiący zaś wartość rzeczy z dziedzictwa podaią.

§. 617.

Każdy, komu na tym iſtotnie zależy, może przy ſpiſaniu inwentarza bydź przytomnym, i tego wypis urzędowny na ſwóy koſzt żądać. Może nawet domagać ſię, aby oſoby, które pozoſtały maiątek w ſchowaniu miały, albo nim zarządzały, prawdziwość podania wſzyſtkich rzeczy z dziedzictwa zaprzyſięgły.

§. 618.

Kto bez ſpiſania inwentarza do dziedzictwa przyſtępuie, ten w każdym przypadku wſzyſtkim wierzycielom za ich pretenſye, i wſzyſtkim legataryuſzom za ich zapiſy odpowiada, chociażby nawet maiątek ſpadkowy nie wyſtarczał.

§. 619.

Samo rzetelne ſpadkiem zarządzanie poczytane ieſzcze nie będzie za oświadczenie ſię owego zarządzaiącego za dziedzica. Ktoby zaś ſobie bezprawnie dziedzictwo przywłaſzczał, ten za wſzyſtkie ſzkody odpowiada.

§. 620.

Dziedzice konieczni, niezupełnie zabeſpieczeni wierzyciele, i ſtrony o prawo dziedziczenia w ſporze będące, mogą ſię także ſpiſania inwentarza domagać. W pièrwſzym, i drugim przy-

pad-

padku wydatki maſsa, w oſtatnim zaś ſtrona przegrywaiąca ponoſi.

§. 621.

Ieżeli wierzyciel dziedzictwa obawia ſię, iżby po złączeniu pozoſtałego ſpadku z maiątkiem dziedzica połączony maiątek do opłacenia długow, ktòremi ieden, i drugi ieſt obłożony, nie wyſtarczał; tedy mu wolno, oddzielenia maiątku ſpadkowego od własnego maiątku dziedzica żądać, i oſobno ſię na nim zapiſać kazać. W tym atoli przypadku traci on wſzelkie prawo na właſny maiątek dziedzica.

§. 622.

Kiedy przyſzły dziedzic ſiebie obowięzywać, i ſwym maiątkiem ſam zarządzać nie może, albo też kiedy oſoba dziedzica, lub iego pomieſzkanie ſądowi nie ieſt wiadome; na ten czas zwièrzchność ſądowa inwentarz z urzędu ſpiſze. We wſzyſtkich innych przy-

pad-

padkach inwentarz ten na żądanie ſtrony uczyniony będzie.

§. 623.

Iak względem dobra małoletnich, lub innych do zarządzania maiątkiem ſwym niezdolnych oſób ma bydź poſtąpiono ; o tym rozdział piąty części pièrwſzey podaie przepiſy. Dla dobra takowych dziedzicow, których oſoby, lub mieyſce przemieszkiwania ieſt niewiadome, będzie ściśleyſze zapieczętowanie uczynione, inwentarz ſpiſany, i kurator uſtanowiony.

§. 624.

Kiedy dziedzic wiadomy, a pomieſzkanie iego niewiadome ieſt; na ów czas uſtanowiony kurator przez edykt ſpadek dziedzictwa niezwłocznie ogłoſi. Ieżeliby ſię dziedzic nie zgłoſił; to maiątek tak długo pod ſądowym ſchowaniem, i zawiadywaniem zoſtanie, póki dziedzica podług przepiſu prawa za u-

mar-

marłego ogłosić nie można będzie. Po czym tak względem spadkow postąpić należy, iak gdyby dziedzic w czasie spadaiącego dziedzictwa nie żył.

§. 625.

Gdy sądowi wiadomo, iż prawni dziedzice znayduią się, niewiadomo iednak, komu prawo dziedziczenia przed innemi przynależy; na ów czas spadek dziedzictwa tym samym sposobem ogłoszony będzie, i nie nadwerężaiąc prawa dziedziczenia, które prawnemu dziedzicowi aż do upłynienia prawem wyznaczonego czasu zachowane zostanie, ten za dziedzica miany będzie, który pomiędzy zgłaszaiącemi się podług ustawy naybliższym iest. Ieżeli się nikt nie zgłasza? spadek aż do naznaczonego czasu pod sądowym schowaniem i zarządzaniem zostanie, potym zaś iako rzecz dziedzica niemaiąca uważany będzie.

§. 626.

Ogłoſzenie przez edykt w ten czas także ma mieyſce, kiedy ſądowi wcale niewiadomo: czy zoſtawuiący dziedzictwo prawnego dziedzica zoſtawił. Kiedy ſię nikt w czaſie z prawa wymierzonym nie zgłaſza; ſpadek wprawdzie fiskowi przypada; Iednak prawo dziedziczenia zachowane ieſzcze zoſtaie. Każdy prawny dziedzic może dowodzić, i żądać powrócenia dobra dziedzicznego.

§. 627.

Niedoſyć ieſt, ażeby edykta, które ſpadek dziedzictwa obwieſzczaią, według zwyczaiu przez publiczne gazety były ogłoſzone. Ogłoſzenie takowe przez trzy po ſobie naſtępuiące lata, każdego roku dwa razy, a to na początku Stycznia, i Lipca powtórzone, i razem skutek, który prawo na przypadek zaniedbania zgłoſzenia ſię do dziedzictwa ſtanowi, wyraźnie w edyktach umieſzczony będzie.

§. 628.

Ieżeli mieysce pomieszkania następcy wolą ostatnią, lub ustawą powołanego wiadome iest; tedy go o spadku dziedzictwa niezwłocznie na pismie uwiadomić należy. Gdy w sześciu tygodniach nie odpowiada; wtedy przez pismo do przyzwoitego sądu tego mieysca, gdzie się on znayduie, iego oświadczenie żądane od niego będzie, z tym dołożeniem, iż gdyby w iednym roku, i tygodniach sześciu nie oświadczył się, milczenie iego za wyrzeczenie się prawa dziedziczenia poczytane będzie.

§. 629.

Czynności zwłoki niecierpiące, które podczas postępowania względem spadkow zachodzą, przyimuie na siebie według okoliczności albo kurator, albo wyznaczony przez zostawuiącego dziedzictwo wykonywacz ostatniey woli.

Ten,

Ten, iak inny od właściciela ustanowiony rządca, uważany będzie.

§. 630.

Ieżeli wdowa zostawuiącego dziedzictwo z nieiakim do prawdy podobieństwem wyznaie, iż iest w ciąży; wtedy iey aż do upłynienia sześciu niedziel po porodzeniu, przyzwoite utrzymanie dane będzie. Ieżeli wierzyciele massy o swoie zaspokoienie nalegaią, to urządzone bydź ma.

§. 631.

Gdy tego okoliczności wymagać będą; może kurator wierzycielow edyktem przywołać, i przeciąg czasu, naydaley do roku, i sześciu tygodni wyznaczyć na to, ażeby stawiaiący się proporcyonalnie zaspokoieni zostali, a niestawiaiący się na to, co ze spadku zostaie, odkazani byli.

§. 632.

§. 632.

Skoro uznano iest, komu po podanym z warunkiem, albo bez warunku oświadczeniu dziedziczenia, prawo dziedziczenia przynależy; wtedy spadek wydany, wydanie w protokole zapisane, i postępowanie względem spadkow ukończone będzie.

§. 633.

Ieżeli zostawuiący dziedzictwo ze skarbem publicznym w rachunkach zostawał; tedy spadek dziedzicom iego póty wydany nie będzie, póki wszystkie rachunki wyrzetelnione nie zostaną.

§. 634.

Sąd potym nie stara się ani o zaspokoienie, ani o zabespieczenie wierzycielow. Nawet wydanie spadku, aż do zaspokoienia legatow, nie ma bydź zwlekane. Dziedzic wypełnił swóy obowiązek, kiedy dowodzi, iż legataryuszow o spadłych na nich zapisach u-

wiadomił, i wolę zoſtawuiącego dziedzictwo podług możności wykonał, lub na to doſtateczne beſpieczeńſtwo dał.

§. 635.

Polityczne rozporządzenia przepiſuią, co ſąd przyznawaiący ſpadki, ieſzcze przed ſądowym wydaniem ſpadku, względem prawem poſtanowionych pobożnych składek dla chorych, ubogich, i ſzkół, tudzież względem taxy od śmierci, podatku od dziedzictwa, wychodowey z kraiu opłaty przedſięwziąć powinien.

§. 636.

Po uczynionym ſądowym wydaniu ſpadku, obeymuiący go nie może bydź w poſiadaniu onegoż inaczey napaſtowany, chyba że kto ieſzcze przed upłynieniem czaſu zadawnienia prawo dziedziczenia lepſze, albo równe podaie, teſtament, ugodę dziedziczenia,

lub

lub prawne dziedziczenia prawo postanowionego dziedzica zaprzecza, i o to go przyzwoicie pozywa.

§. 637.

Pozew ten tylko przeciwko temu obeymuiącemu mieysce ma, który prawo dziedziczenia sobie przywłaszczył. Ieżeli zaś kto nie prawa dziedziczenia w ogólności, lecz tylko o własność iakowey szczególney z dziedzictwa rzeczy chce się upominać; ten żałobę nie o dziedziczenie, lecz o własność ma podać.

§. 638.

Ieżeli powód swego prawa dziedziczenia dowiedzie, a zatym pozwany do odstąpienia spadku całego, lub części odsądzony będzie; na ów czas mogące zayść spory względem oddania zebranych przez posiadacza pożytkow, lub czynionych przez niego na spadek wydatkow, podług owych prawideł

rozsądzone będą, które w rozdziale drugim względem rzetelnego, albo nierzetelnego posiadacza ogólnie ustanowione są.

§. 639.

Gdyby się dziedzic prawnie za umarłego uznany ziawił; postanowiony sądownie dziedzic onemu spadek odstępuie, albo wartość tego spadku przy nim się ieszcze znayduiącą oddaie; iemu zaś konieczne utrzymanie zostawione bydź powinno. Trzeci rzetelny posiadacz za rzeczy z dziedzictwa, w tym przeciągu czasu nabyte, nikomu nie odpowiada.

ROZ-

ROZDZIAŁ XIX.

O własności wspólney, i innych rzeczownych prawach.

§. 640.

Kiedy dwie, lub więcey osób staią się zarazem właścicielami rzeczy iakiey niczyiey, kiedy ich ziarna, ich wina, lub inne tym podobne ruchome rzeczy zmięszane będą, kiedy granice ich gruntow leżących posunione, albo iakimkolwiek sposobem staną się nieznaczne, kiedy naostatek zapis iaki, lub inną rzecz całkowitą od kogo trzeciego przyimuią, lub zniósłszy się sami między

ſobą, onęż na wzaiem ſobie oddaią; wtedy ſtaie ſię wſpólna własność.

§. 641.

Ile razy iedno, i toż ſamo prawo kilku nierozdzielnie służy oſobom, tyle razy wſpólność wynika. Wſpólność ściąga ſię zawſze do rzeczy, iak ſię towarzyſtwo zawſze do oſob ściąga.

§. 642.

Podług tego, iak ſię do wſpólności przyſtępuie, czy przypadkowym ſpoſobem, lub za poprzedzaiącym zobopólnym zezwoleniem, prawa także i obowiązki wſpólnikow wymierzone będą, to ieſt: ſzczególnie z natury rzeczy, albo z oświadczenia woli, na którym ſię wſpólność zaſadza, czy to ieſt układem, czy oſtatniey woli rozporządzeniem.

§. 643.

Iak długo wſzyſcy wſpólnicy w wzaiemnym z ſobą porozumieniu zoſtaią,

ied-

iednę tylko wyſtawuią oſobę, i maią prawo, rzeczą wspólną podług upodobania rządzić: skoro zaś z ſobą niezgodni ſą, nie może ſpólnik ieden częścią drugiego rządzić: tak, iż ten, któryby iaką odmianę przedſięwziąć chciał, drugiemu, który przeciwny ieſt, ulegać muſi.

§. 644.

Ieżeli zaś wnioſek na odmiane uczyniony taki ieſt, iż od niego utrzymanie, albo lepſze użytkowanie rzeczy zawisło, na ten czas większość głoſow rozſtrzyga. Ta większość głoſow nie podług liczby wspólnikow, ale podług wielkości ich części rachowana będzie.

§. 645.

Z tym wſzyſtkim ci, nad któremi większość głoſow przewagę otrzymała, maią prawo do znieſienia wspólności, albo, gdyby iuż nie czas był, do żądania zabespieczenia przyszłey ſtraty.

§. 646.

Kiedy ſą równe głoſy, głos tego ma pierwſzeńſtwo, który za wſzelką ſzkodę odpowiadać, i lepſze zabespieczenie złożyć chce. Inaczey los ſędzia polubowny, lub ſąd rozeznać może.

§. 647.

Spólne użytkowania, i ciężary ſtoſowne do mianych części wymierzone będą. W przypadku wątpliwości iedna część, iak druga za równą uważana bydź ma. Kto ſię temu ſprzeciwia, dowodzić tego muſi.

§. 648.

Wspólnik każdy ieſt zupełnym właścicielem ſwoiey części: ieżeli prawa ſwoich wspólnikow przez to nie nadweręża; część ſwoią, albo iey użytkowanie podług upodobania nie podległe zaſtawić, odkazać, albo zbyć może.

§. 649.

§. 649.

Każdy wspólnik mocen ieſt, nalegać na złożenie rachunkow, na podzielenie dochodow, i nawet na znieſienie wspólności, ieżeli on na dalſze iey prowadzenie nie zezwołił, i ieżeli prawo, które kilkom służy, podzielne ieſt.

§. 650.

Ponieważ podzielenie iſtotnie będącą wspólność zawſze wyſtawuie, przeto póty nie może bydź przedſięwzięte, póki wspólność zaprzeczoną będzie. Kto więc części dziedzictwa, lub inney części domagać ſię chce, ten prawa dziedziczenia, lub współwłasności ma dowodzić.

§. 651.

Społecznik ten, który wspólnym rządzi dobrem, obowiązany ieſt z tego zdawać rachunki. Iak rachunki za rzetelne uznać, albo ich niedoſtatki zarzucać, i wyiaśniać, iak daley w tym po-

ſtąpić potrzeba? to zbiór ſądowy prze-
piſuie.

§. 652.

Podług porządku rzeczy ſame n. p. zebrane wina, albo zboża maią bydź podzielone. Gdyby zaś ten podzielenia ſpoſób wykonany bydź nie mógł, albo wspólnikom dogodny nie był; tedy te w wartość przemienić, i też proporcyonalnie między ſobą podzielić mogą.

§. 653.

Kiedy po uſtaiącym użytkowaniu pożytki oſtatniego roku dzielone będą; tedy nayprzód potrzebne na uprawę koſzta od dochodu odtrącone, potym czyſta reſzta między właścicielem i tym, który od użytku odpada, lub iego dziedzicami podług miary czaſu podzieloną bydź ma.

§. 654.

Powſzechnie każdy ſpólnik ma prawo, uchylić ſię od wspólności, tego

mu iednak w czaſie nieprzyzwoitym, albo ku ſzkodzie drugich wykonać nie wolno, a zatym zwłokę czaſu nieuchronną, i do okoliczności ſtoſowną cierpieć ma.

§. 655.

Ieżeli ſpólnik przez ugodę, albo przez prawnie ważną czynność do prowadzenia dalſzey wspólności obowiązał ſię; nie może wprawdzie przed wyiściem czaſu wyſtąpić. Lecz ten obowiązek tak, iak inne obowiązki, uſtaie, i tylko w tym przypadku rozciąga ſię na dziedzicow, kiedy ci ſami na to zezwolili. Obowiązek do uſtawiczney wspólności nieważny ieſt.

§. 656.

Podczas podziału rzeczy wspólney po uchyloney wspólności przedſięwziętego większość głoſow nie waży. Ten podział ma bydź tak uczyniony, iżby każdy ſpólnik na nim przeſtał. Ieżeliby

ſię nie zgadzali; tedy ſędzia polubowny, ſąd, albo los rozſądzi.

§. 657.

Sąd, lub ſędzia polubowny rozpoznaie także, ieżeli pod czas działu gruntow, lub budowli ſpólnik do użytkowania ſwoiey części służebności potrzebuie, albo nie.

§. 658.

Gdyby rzecz wspólna bez niebeſpieczeńſtwa zniſzczenia iſtoty podzieloną bydź nie mogła, i gdyby ſpólnicy względem przyięcia niezgodni byli; tedy ta ſądownie zlicytowana, i przedana będzie. Pieniądze z przedaży zebrane między ſpólnikow podzielone będą.

§. 659.

Podczas podziału gruntow granice oboſtronne podług rozmaitości położenia maią bydź miedzami, rowami, słupami, palami, drzewami, uſypanemi pagórkami, i kopcami, widocznym, i nie-

łatwo

łatwo odmianie podległym ſpoſobem oznaczone. Rzeki, góry, i gościńce ſą naturalną granicą.

§. 660.

W celu zapobieżenia oſzukańſtwu, i błędnemu mniemaniu, maią bydź na kamieniach, słupach, palach, drzewach, i pagórkach, które iſtotnie do odgraniczenia służą, krzyże, herby, liczby, lub inne znaki wyryte, albo pod niemi zakopane.

§. 661.

Nie doſyć ieſt, iżby wspólne dobro przyzwoicie znakami odgraniczone było; i żeby dokumenta działowe względem tego utworzone były. Spólnik dopiero w ten czas nabywa w tey mierze ſzczególne rzeczywiſte prawo na ſwoią część, kiedy utworzony na to dokument w publiczne kſięgi wpiſany będzie.

§. 662.

Ieżeli położone znaki graniczne z powodu iakichkolwiek okoliczności zostały tak nadwerężonemi, iżby się obawiać należało, aby się nieznacznemi nie stały; na ten czas każdy spólnik ma prawo domagania się o wspólne granic odnowienie. Sąsiedzi, którym na tym zależy, do dzieła takowego wezwani, i koszta na to od wszystkich podług rozciągu ich granic ponoszone będą.

§. 663.

Ktoby swą winą skaził znak graniczny, ten odpowiada za wszelką sprawioną szkodę, iako tez i za koszta odnowienia. Ktoby go zaś złosliwym sposobem posunął, iak winowayca kryminalny ukaranym zostanie.

§. 664.

Kiedy znaki graniczne stały się iuż istotnie nieznaczne, albo kiedy podczas odznaczenia granic spór zaydzie; sąd na-

nadewszystko stan ostatniego posiadania utrzymuie. Potym każdemu wolno, który się skrzywdzonym bydź sądzi, przyzwoite dowody względem posiadania, albo współwłasności, albo innego iakiego rzeczywistego prawa według przepisu przełożyć.

§. 665.

Naywiększey wagi dowody podczas odznaczenia granic są: nayprzód rozmiar i opisanie, albo też delineacya gruntu sporowi podpadaiącego, potym sciągaiące się do tego publiczne księgi, i inne dokumenta, nakoniec zeznania wiadomość o rzeczy maiących świadkow, i dane po przedsięwziętym naocznym oglądaniu, przez biegłych w sztuce zdanie.

§. 666.

Gdyby żadna strona wyłączaiącego prawa posiadania, lub własności nie dowiodła; tedy sąd grunt sporowi podległy

pro-

proporcyonalnie między one rozdzieli. W watpliwości prosta linia pomiędzy niemi przeciągnięta, i odgraniczenie podług niey przedsięwzięte będzie.

§. 667.

Ieżeli poznać nie można, czyli prawo pasienia, które kto posiada z służebności, albo z współwłasności wynika, wtedy to za własność wspólną miane będzie, zwłaszcza kiedy podział dla położenia bardzo zmieszanych gruntow nie takby łatwo przedsięwzięty bydź mógł.

§. 668.

Bruzdy, płoty, zarośliny, parkany, mury, prywatne strumienie, kanały, place, i inne tym podobne ściany graniczne, które się między sąsiedzkiemi gruntami znayduią, będą za własność wspólną uważane, ieżeli herby, napisy, lub inne znaki przeciwnie nie dowodzą.

§. 669.

Spólnik każdy może wspólny mur po swoiey stronie aż do połowy grubości użytkować, nawet drzwi ciemne, i szafy tam umieścić, gdzie z drugiey naprzeciw będącey strony ieszcze nie są umieszczone. Iednak niewolno budowli przez komin, lub ognisko na niebespieczeństwo wystawiać, ani też sąsiadowi w używaniu swoiey części żadney przeszkody iakimkolwiek sposobem czynić.

§. 670.

Wszyscy współwłaściciele przykładać się proporcyonalnie powinni do utrzymania takich wspólnych ścian granicznych. Tam, gdzieby się te podwóyne znaydowały, lub własność oddzielną była, koszta utrzymania każdy ponosić powinien w tym, co do niego samego należy.

§. 671.

§. 671.

Ieżeli ściana graniczna tak ieſt wyſtawiona, iż cegła, łaty, albo kamienie na iedną ſtronę bardziey wychodzą, lub ſpadaią, albo ieżeli izbice, kolumny, przewory, i rowy do ſpływu po iedney ſtronie zapuſzczone ſą; na ten czas z tey ſtrony ieſt własność nieoddzielna. Ten także za ſamego poſiadacza muru miany będzie, kto przypieraiący do niego inny mur równey wyſokości, i grubości bezſprzecznie poſiada.

§. 672.

Szczególny poſiadacz nie ieſt według prawa obowiązany, opadły ſwóy mur, lub parkan na nowo wyſtawić. Wtedy tylko w dobrym ſtanie ie utrzymywać powinien, gdyby ſię przez to opadnienie dla ościennego ſąſiada ſzkody obawiać należało. Iednakże każdy właściciel obowiązany, ſtarać ſię o potrzebne zagro-

grodzenie ſwego gruntu po prawey ſtronie głównego wchodu, i oddzielenie onegoż od cudzego.

§. 673.

Służebności, znaki graniczne, i dokumenta do wspólnego użycia potrzebne dzielonemi bydź nie mogą. Służebności ſwiatła, i widoku, tak iak znaki graniczne wſzyſtkim wspólnikom służą. Dokumenta, ieżeli żadney przeſzkody nie ma, u nayſtarſzego wſpólnika złożone będą. Reſzta wſpólnikow urzędowne kopie na ſwóy koſzt pozyskaią.

§. 674.

Samo podzielenie iakiegokolwiek wſpólnego dobra trzeciemu ſzkodzić nie może. Wſzelkie należące iemu zaſtawu, służebności, i inne rzeczowne prawa tak po podziele, iak przed podziałem wykonane będą. Nawet prawa oſobiſte maią wſzczególności, i ogólności ſwą pièrwſzą dzielność, i moc prze-

ciwko osobie obowiązaney, i oneyże następcom, którzy ią wyobrażaią.

§. 675.

Co więc kto wspólności iakiey, lub do iakiego spadku winien iest, tego szczególnym wspólnikom wypłacić nie może. Długi takowe powinny bydź albo całey wspólności, albo temu, który ią przyzwoicie wyobraża, oddane.

§. 676.

Co dotąd o wspólności ogólnie przepisano iest, to także do praw iakiey familii, iako iakiey wspólności, należących, n. p. fundacyi, fideikomissow, dokumentow, i tym podobnych przystosować można.

O M Y Ł K I.

W Części I. na kar. 4. §. 10. zamiaſt *obwieſzenie*, czytay: obwieſzczenie.

W Części II. na kar. 152. §. 338. po słowie: *nie będzie*, dodać: iż mu zoſtawuiący dziedzictwo przebaczył.

